

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет гуманітарних наук
Кафедра історії

Магістерська робота

Освітній рівень – магістр

з теми: **«Рок-музика на шпальтах газети “Молода гвардія” в роки
Перебудови»**

Виконав: студент 2-го року навчання,
Спеціальності: 032 «Історія та археологія»
Освітньо-наукової програми «Історія»
Куделя Володимир Євгенович

Науковий керівник: Шліхта Н.В.,
PhD, кандидатка історичних наук, професорка

Рецензент: Гайдай О.Ю.,
кандидатка історичних наук

Магістерська робота
захищена з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
“ _____ ” _____ 2023 р.

Київ – 2023

Декларація академічної доброчесності

Студента НаУКМА

Я, Куделя Володимир Євгенович,

студент 2-го р. н. другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету гуманітарних наук, спеціальності: 032 «Історія та археологія»

адреса електронної пошти: volodymyr.kudelia@ukma.edu.ua

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота з теми «Рок-музика на шпальтах газети “Молода гвардія” в роки Перебудови» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, передбачених пунктами 3.1.1-3.1.6 Положення про академічну доброчесність здобувачів НаУКМА від 07.03.2018 року, зі змістом якого ознайомлена;
- підтверджую, що надана мною електронна версія роботи є остаточною і готовою до перевірки;
- згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності, у будь-який спосіб, у тому числі порівняння змісту роботи та формування звіту подібності за допомогою електронної системи Unicheck.
- даю згоду на архівування моєї роботи в репозитаріях та базах даних університету для порівняння цієї та майбутніх робіт.

18 травня 2023

Куделя Володимир Євгенович

Дата

Підпис

П.І.Б. студента

АНОТАЦІЯ

магістерської роботи

Тема: «Рок-музика на шпальтах газети “Молода гвардія” в роки Перебудови»

Автор: Куделя В. Є., студент 2-го р. н. другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальності 032 «Історія та археологія» освітньо-наукової програми «Історія».

Науковий керівник: Шліхта Н.В.

Захищена: " ____ " _____ 2023 р.

Короткий зміст роботи:

Робота має на меті дослідити, яким чином у газеті «Молода гвардія» висвітлювали радянську та західну рок-музику протягом періоду Перебудови. Задля досягнення мети роботи окреслено контекст побутування рок-музики в Києві та роботу газети «Молода гвардія», проаналізовано дискурс у музичних матеріалах газети. Дослідження ґрунтується на аналізі періодичних джерел. В результаті дослідження визначено, яким чином у газеті «Молода гвардія» побутувало та змінювалось висвітлення «неформалів», радянської, київської та західної рок-музики та порівняння радянської рок-музики із західною.

Зміст

Вступ	5
Розділ 1. Київська рок-музика і газета «Молода гвардія» в умовах Перебудови	11
1.1. Рок-музика в Києві до Перебудови	11
1.2. Рок-музика в Києві під час Перебудови	16
1.3. Рок-музика у газеті «Молода гвардія».....	22
1.4. Взаємодія з читачами в рубриці «Фонограф».....	28
Розділ 2. Висвітлення радянської рок-музики	34
2.1. Зміна у ставленні до «неформалів».....	34
2.2. Нове ставлення до радянської рок-музики.....	43
2.3. Київська рок-музика	58
Розділ 3. Висвітлення західної рок-музики	71
3.1. Критичне висвітлення.....	71
3.2. Нейтральне та позитивне висвітлення	85
3.3. Порівняння радянської та західної рок-культури.....	94
Висновки	104
Список використаних джерел і літератури	107
Додатки	120

Вступ

Коли з початком Перебудови в СРСР змінилось ставлення до рок-музики, це вплинуло на багато державних інституцій та соціальних акторів. Комсомольські організації стали масово організовувати рок-клуби та рок-фестивалі, міліція перестала затримувати їх через зовнішній вигляд, радянські громадяни отримали можливість відвідувати великі фестивалі та навіть доволі легально декларувати свою належність до спільнот «неформалів». З часом почали виникати кооперативи, що організовували рок-концерти та розповсюджували рок-музику.

Цікаво проаналізувати, як такі трансформації відбилися у радянських засобах масової інформації. Радянські періодичні видання, завдяки яким поширювався офіційний дискурс, можна назвати своєрідним медіатором між державними органами та радянським суспільством. Та в умовах Перебудови обидва ці агенти стали зазнавати доволі стрімких змін. Комсомольська газета «Молода гвардія», що виходила при Київському міському та обласному комітетах ЛКСМУ, почала активно писати про рок-культуру в Києві та брала безпосередню участь у її організації. Рубрика «Фонограф» ставала джерелом інформації про радянську та західну рок-музику для тисяч читачів та читачок. Паралельно із державою та суспільством ця газета переживала трансформації, які відбилися у дискурсі цього видання.

Дослідження того, як у газеті «Молода гвардія» висвітлювали радянську та західну рок-музику, допоможе зрозуміти, як змінювались комсомольська періодика та комсомол в УРСР в добу Перебудови. Це, своєю чергою, виводить нас на іще ширшу проблему загальних суспільних змін у цей період.

Об'єктом дослідження є соціокультурні зміни в радянському суспільстві в роки Перебудови.

Предметом дослідження є випуски київської комсомольської газети «Молода гвардія» за 1986–1990-і роки, у яких відбито змалювання радянської та західної рок-музики.

Метою роботи є дослідити, яким чином у газеті «Молода гвардія» висвітлювали радянську та західну рок-музику упродовж періоду Перебудови.

З поставленої мети випливають такі **завдання**:

- окреслити контекст побутування рок-музики в Києві до і під час Перебудови, а також роботу газети «Молода гвардія» та її рубрики «Фонограф» в роки Перебудови;

- з'ясувати, яким чином протягом цього часу в газеті змальовували радянських «неформалів», радянську та, зокрема, київську рок-музику;

- з'ясувати, яким чином в ці роки у газеті висвітлювали західну рок-музику та як її порівнювали із радянською.

В основі **методологічної бази** дослідження – загальнонаукові принципи аналізу і синтезу та метод критичного аналізу джерел. У дослідженні використано дискурс-аналіз, а також загальний історико-антропологічний підхід.

Також у роботі використано *теорію дискурсу* Лакло і Муфф. Згідно з цією теорією, значення різних концептів ніколи не бувають сталими й завершеними, їх формують дискурси. Формуючи ці значення, дискурс конструює ідентичності¹ та обґрунтовує певну владу чи соціальний порядок². Через це дискурс не просто описує і відбиває соціальний світ, а і його формує (хоча відповідно до цієї теорії соціальний світ формує не лише дискурс³). Через це різні актори, що намагаються конструювати соціальні значення та просувають різні способи організації суспільства (тобто займаються

¹ Йоргенсен М., Филлипс Л. Дискурс-анализ. Теория и метод. Харьков: Гуманитарный центр, 2008. С. 79, 84–85.

² С. 73–76.

³ С. 70–71.

політикою⁴) змагаються за те, щоб встановити значення тих чи інших концептів.

Теорія Лакло і Муфф розглядає дискурс як сукупність у межах якоїсь царини знань певних фіксованих значень: вузлових точок. Ці вузлові точки визначають, якими будуть інші, пов'язані з ними, значення⁵. Адже оскільки дискурс має бути цілісним, він виключає значення, які не співвідносяться із «вузловими точками». Та хоча дискурс і фіксує значення, він ніколи не є остаточним⁶ і здатен змінюватись. Часом до дискурсу додаються «артикуляції»: випадкові втручання до невизначеної області дискурсу, які здатні неочікувано змінювати всю систему дискурсу⁷. Важливими характеристиками дискурсу в теорії Лакло і Муфф є його умовність та мінливість⁸.

У чистій формі в межах теорії Лакло і Муффа можливо визначити різні типи ключових концепцій: вузлові точки організують дискурси, ключові знаки організують ідентичності, а міти організують соціальний простір⁹. Оскільки для нас важливо дослідити саме дискурс, ми визначимо вузлові точки. Під ними маємо на увазі ключові концепції та їхнє розуміння в межах дискурсу. Ці ключові концепти в межах дискурсу і визначають суміжні з ними концепти.

Спираючись на дискурсивну теорію Лакло і Муфф, в межах дослідження нам необхідно:

а) звернути увагу на соціополітичний контекст, у межах якого функціонує дискурс, презентований на шпальтах газети «Молода гвардія». Адже ми

⁴ Йоргенсен М., Филлипс Л. Дискурс-анализ С. 72.

⁵ Там само. С. 56–61.

⁶ Там само. С. 91.

⁷ Там само. С. 61–62.

⁸ Там само. С. 101–102.

⁹ Там само. С. 95–95.

приймаємо, що соціально-політичний контекст і дискурс є взаємозалежними та впливають одне на одного;

б) встановити й пояснити вузлові точки – ключові концепти та ідеї, що формують і структурують дискурс.

Хронологічні межі дослідження охоплюють роки Перебудови. Нижня межа, 1986 рік, обумовлена початком виходу рубрики «Фонограф» в газеті «Молода гвардія», а також початком великих рок-фестивалів у Києві, створенням у місті рок-клубу. Верхня межа, 1990 рік, зумовлена змінами в газеті «Молода гвардія», спричинені соціально-економічними та політичними перетвореннями в державі. У 1991-му році в умовах стрімкої трансформації радянської системи газета «Молода гвардія» вже сильно відрізнялась порівняно з попередніми роками. У контекстуальному розділі ми свідомо частково виходимо за межі дослідження для того, аби показати зміни, що відбулись у досліджуваній період.

Історіографія

Питання висвітлення рок-музики в українській радянській періодиці в роки Перебудови досі лишається мало вивченим. Існують дослідження, присвячені лише окремим аспектам цієї проблеми. Окремі дослідники присвячували увагу тому, як рок-музику висвітлювали загальносоюзні засоби масової інформації у період до Перебудови¹⁰. Також існують окремі праці,

¹⁰ Zhuk S. *Rock and Roll in the Rocket City: The West, Identity, and Ideology in Soviet Dnepropetrovsk, 1960–1985*. Baltimore: Johns Hopkins University Press. Washington, D.C.: Woodrow Wilson Center. 2010. P. 440; Faust, von B. *Banned in the USSR: Counterculture, State Media and Public Opinion During the Soviet Union's Final Decade*. MA Thesis in History / Graduate School-Newark Rutgers, The State University of New Jersey and New Jersey Institute of Technology. – Newark, New Jersey, 2014; Faust B. Let there be rock: 'Western' heavy metal in Soviet press and public opinion during the Soviet Union's final decade. *Metal Music Studies*. 2016. – Vol. 2. – No. 3. P. 377–393; Дюкин С. Официальный советский рок-дискурс: исторические этапы и смысловое наполнение. *Общество. Среда. Развитие*. 2019, № 1. С. 57–65; Куделя В. Як написати про рок для комсомольців: дискурсивні стратегії радянських журналістів (за матеріалами "Ровесника", 1964-1986 рр.) *Досліджуючи минуле: людина в умовах модерну: збірник матеріалів Міжнародної конференції молодих дослідників (Київ, ЦПСС, 31 січня – 1 лютого 2020 р.)* / ред. Н. Шліхта. Київ: Дух і Літера, 2021. С. 111–116;

присвячені рок-музиці в УРСР, в тому числі в період Перебудови¹¹. Проте питання висвітлення рок-музики в українській радянській періодиці протягом Перебудови залишається недослідженим.

Романа Багри у своїй розвідці «Rock Culture and Rock Music in Ukraine»¹² згадала про зміну кількості випусків рубрики «Фонограф» у газеті «Молода гвардія». Проте сама газета не була у фокусі її дослідження: у цій роботі авторка описала розвиток рок-культури в УРСР та проаналізувала пісні українських рок-гуртів. Інша згадка про це видання в нашому контексті належить Юрію Лошкову, який в межах короткого і загального огляду розвитку української рок-музики 1980-х років лише згадав про існування рубрики «Фонограф» та її зв'язок з організацією рок-фестивалів у Києві¹³.

Джерельну базу дослідження склали *періодичні офіційні видання*, а саме київська газета «Молода гвардія», яку представлено у розділі 1.3. Допоміжними джерелами стали *архівні джерела, опубліковані джерела, джерела усної історії й самвидавні видання*.

Структура роботи зумовлена її завданнями. Робота складається з трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури, додатків. У першому розділі висвітлено історію рок-музики в Києві до та під час Перебудови, описано газету «Молода гвардія» та її взаємодію із читачами. У

Бокарев В. "Феномен «Битлз» в інформаційно-пропагандистській політиці радянського державства (1964-1970 гг.). *Власть*. 2014 – № 2. С. 193–199.

¹¹ Wanner C. Nationalism on Stage: Music and Change in Soviet Ukraine. *Retuning Culture: Musical Changes in Central and Eastern Europe* / ed. by M. Slobin. Durham, NC, 1996. P. 136–155; Klid B. Popular Music, National Culture and the First Chervona Ruta Festival of 1989. *East/West Journal of Ukrainian Studies*. 2014. Vol. 1. No. 1. P. 45–58; Окаринський В. Нарис історії західноукраїнської (галицької) рок-музики (1960-і 1980-і рр.). *Україна Європа Світ. Міжнародний збірник наукових праць* / Гол. ред.: Л. М. Алексієвць. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. Вип. 2. С. 254; Каганов Ю. Музика як ідеологічний феномен: радянський контекст і українська версія (друга половина ХХ ст.). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2012. Вип. XXXIII. С. 159—164; Євтушенко О. Легенди химерного краю. Київ: Автограф, 2004. 222 с.

¹² Bahry R. Rock Culture and Rock Music in Ukraine. *Rocking the State. Rock Music and Politics in Eastern Europe and Russia* / ed. by S. P. Ramet. London & New York: Routledge, 2019. P. 243-296.

¹³ Лошков Ю. Рок-музика в Україні: період відродження. *Аркадія*. 2016. – № 1. С. 8–13.

другому розділі досліджено, яким чином у газеті висвітлювали радянських неформалів, радянські та київські рок-гурти. У третьому розділі досліджено, яким чином у газеті висвітлювали західні рок-гурти та як із західною рок-індустрією порівнювали радянську.

У магістерській роботі використано матеріали дослідження, попередньо представлені нами у публікації:

Куделя В. «Було відчуття, що є наш Київ і інше місто»: київська рок-тусовка в роки перебудови. *Україна модерна*. URL: <http://web.archive.org/web/20220521182759/https://uamoderna.com/md/bulo-vidchuttya-shho-e-nash-kiiiv-i-inshe-misto-kiiivska-rok-tusovka-v-roki-perebudovi>.

Розділ 1. Київська рок-музика і газета «Молода гвардія» в умовах Перебудови

1.1. Рок-музика в Києві до Перебудови

Історія рок-музики в Києві почалась у 1960-і роки. Уже на початку 1960-х років у кафе «Мрія»¹⁴ представники київського комсомолу відкрили музичний клуб «МК-62», на базі якого діяла секція джазу та біг-біту¹⁵. Навесні 1967-го року в Києві відбувся перший фестиваль біг-біту, на якому виступило 12 колективів. Другий фестиваль восени того самого року зібрав уже 20 команд¹⁶. А в березні 1968-го року в будівлі Головного поштамту відбувся фестиваль, у якому за даними Олександра Євтушенка, взяло участь понад 30 київських колективів¹⁷.

Ситуація з рок-музикою в Києві погіршилась на початку 1970-х років. Тоді в УРСР змінилась влада. Замість Петра Шелеста першим секретарем ЦК КПУ став Володимир Щербицький (1972–1989 рр.), який згорнув «автономістський» курс свого попередника¹⁸. Головним ідеологом ЦК КПУ став Валентин Маланчук (1972–1979 рр.), який став ініціатором ідеологічної кампанії проти української національної культури¹⁹. Тоді ж, розпочався погром наукових установ, творчих спілок, громадських організацій²⁰. За нової влади рок-музика також не мала можливостей для розвитку.

¹⁴ Кафе працювало навпроти Володимирського собору.

¹⁵ Радянська назва для біт-музики – напрямок популярної музики, що виник у Великій Британії наприкінці 1950-х – на початку 1960-х років та характеризувався виразним бітом, подібним до біту в рок-н-ролі. Один із перших стилів, який можна віднести до рок-музики. До цього стилю можна віднести ранню творчість гурту «The Beatles».

¹⁶ Євтушенко О. Легенди химерного краю. Київ, 2004. С. 27.

¹⁷ Там само. С. 27.

¹⁸ Бажан О. Петро Шелест: вигнання з політичного Олімпу. *Історія України: маловідомі імена, події, факти*. 2010. Вип. 36. С. 331–332.

¹⁹ Бажан О. Щербицький та дисиденти (за документами КДБ та ЦК КП України). *З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ*. 2018. № 2 (50). С. 225–236.

²⁰ Там само. С. 226.

У 1970-і роки, як пише Катерина Диса, діяльність аматорських гуртів було заборонено. Окремі гурти мали змогу існувати лише якщо були афілійовані з певними закладами чи організаціями: будинками культури, філармоніями й театрами чи республіканським телебаченням²¹. Публічно почути київські гурти в 1970-і роки було можливо лише в кількох місцях: Київському художньому інституті, Будинку культури КПІ, Київському молодому театрі, а також у низці ресторанів, таких як «Столичний» та «Дубки»²². Як стверджує Олександр Євтушенко: «Рок і разом з ним госпрозрахункові дозвільні заклади було згорнуто одним махом на десятиліття. У Будинках культури панувала ідейно витримана радянська естрада, а усе інше – нині ми б назвали цю музику рок-андеграундом – сиділо у глибокому підпіллі»²³.

Окрім гуртів, принаймні із першої половини 1970-х років, існував нелегальний ринок збуту західних платівок «Балка» (Див. Додаток 1)²⁴. Такий ринок породив невелику спільноту колекціонерів платівок з рок-музикою: «Вони [радянські виконавці] там по телевізору співають комсомол и весна, а в нас... є класна музика. І ми заводили таку практику: «Балка» була по суботах, і ми по суботах збиралися у когось з друзів переслухувати те, що там принесли, там обговорювали...», – пригадує колишній «балочник» Олексій Ковжун²⁵. Проте кількість цих поціновувачів західної популярної музики була обмеженою: за оцінкою одного з київських фарцувальників – до 50–60 осіб²⁶.

²¹ Диса К. Становлення і розвиток клубної культури у радянському і пострадянському Києві (1960-1990-ті рр.) *Наукові записки НаУКМА. Історичні науки*. 2016. Т. 182. С. 57.

²² Там само.

²³ Євтушенко О. Жива музика у клубних нетрях. *Made In Kyiv*. URL: <https://rock.ua/article/2008/390/> (дата звернення: 18.05.2023).

²⁴ Інтерв'ю з Тетяною Єжовою, онлайн, 13.03.2021. Інтерв'юєр Володимир Куделя.

²⁵ Інтерв'ю з Олексієм Ковжуном, м. Київ, 04.04.2021. Інтерв'юєр: Володимир Куделя.

²⁶ Інтерв'ю з фарцувальником Олегом К., Київ, 22.04.2021. Інтерв'юєрка Віталіна Микитенко. Обмежене коло «балочників» легко пояснити: по-перше, через те, що сам ринок був підпільним, для його відвідувачів існувала загроза з боку представників міліції. Іншою причиною було те, що платівки були надзвичайно дорогими: «нормальна» її ціна обраховувалась в районі 40-50 рублів – суму, яку можна порівняти з тодішньою стипендією.

У 1980-і роки київська молодь не втратила інтересу до рок-музики. У доповідній записці голови КДБ УРСР Степана Мухи до першого секретаря ЦК КПУ Володимира Щербицького за листопад 1983 року бачимо згадку про затримання в Києві упродовж 1981–1982 років восьми молодіжних груп у складі 112 осіб. Ці групи нібито «наслідували західних панків»²⁷. На основі цього документу важко говорити про дійсне існування панків. За словами автора статті в самвидавному журналі київської рок-тусовки «Panok», у 1982 році у «симпатії до панків» підозрювали людей, які просто збривали на скронях волосся²⁸. Та й загалом, у цей час у СРСР діяла ціла кампанія проти панків²⁹. Утім, можна виснувати, що на початок 1980-х років деякі молоді люди у Києві прагнули принаймні частково виглядати як західні виконавці та їхні слухачі, а спецслужби були наготові запобігати будь-яким проявам такої моди.

У 1980-і рр. також легально діяли дискотеки. Лише в одному Ленінському районі Києва на початок травня 1985-го року³⁰ існувало 15 атестованих дискотек³¹. І хоча складно точно стверджувати, що на них лунала рок-музика, на це може натякати уривок із квітневої Постанови секретаріату Київського міськкому ЛКСМ України: «Не вдалось добитись дієвого контролю за

Існували й платівки ціною в 70 рублів. (Див. Інтерв'ю з фарцувальником Олегом К., Київ, 22.04.2021. Інтерв'юєрка Віталіна Микитенко; Голяк В. Фарцовщики. Київ: Арий, 2013. С. 181).

²⁷ ГДА СБУ Ф. 16. Оп 1. Спр 1213. Арк. 51-52.

²⁸ Гуляй-Веселись А. К вопросу о «украинском обычае». *Panok*. 1988. №2. С. 5. Як переповідає автор, щоб повернути документи та отримати «рекомендаційний лист» з міліції в інститут, йому тоді навіть довелось підстригтись під нуль.

²⁹ Zhuk S. Fascist Music from the West: Anti-Rock Campaigns, Problems of National Identity, and Human Rights in the 'Closed City' of Soviet Ukraine, 1975–84. *Popular Music and Human Rights* / Ed. I. Peddie. London & New York, 2011. – V. 2. P. 147–159.

³⁰ ДАКО. Ф. 1616. Оп. 25. Спр. 25. Арк. 5. Дискотеки існували до початку Перебудови. Цю справу про діяльність комсомольських організацій Ленінського району з упорядкування роботи дискотек та ВІА було розпочато 17 квітня 1985-го року, ще до так званого Квітневого пленуму ЦК КПРС 23 квітня 1986-го року, на якому було проголошено необхідність «прискорення соціально-економічного розвитку держави» та «перебудови управління».

³¹ ДАКО. Ф. 1616. Оп. 25. Спр. 25. Арк. 5.

музичним оформленням місць масового відпочинку [у Ленінському районі, – В.К.]. Райком комсомолу не став організаційним центром у проведенні роботи з впорядкування діяльності дискотек і вокально-інструментальних ансамблів»³².

Зрештою, попри всі складнощі, у першій половині 1980-х років у Києві діяли й рок-гурти. У цей час комсомол поширював так звані «чорні списки» заборонених до виконання рок-гуртів – і в одному з таких переліків від 18 грудня 1984 року знаходимо згадку про два гурти з Києва: «Зимовий сад» та «Крок»³³. Деякі гурти, які в другій половині 1980-х років були професійними, виступали як аматори ще до Перебудови: гурт «ВВ» виріс із студентського гурту «S.O.S.» (1983 р.)³⁴, гурт «Колезький асесор» переформатувався із гурту «КГБ» (1981 р.)³⁵.

Київські гурти до Перебудови стикались із перешкодами – перш за все, із підозрілим ставленням з боку влади, особливо в період загострення боротьби з рок-музикою за правління Юрія Андропова³⁶. Згаданий «Зимовий сад», на думку Тетяни Єжової, як офіційний гурт взагалі не мав опинитись у списках «заборонених»: «Потрапляти їм туди загалом-то не було як взагалі. Ніяким боком. Але вони потрапили»³⁷. Про гурт «Доктор Фауст», що виступав на інститутських вечорах у «Молодій гвардії» в 1988-му році написали так:

³² ДАКО. Ф. 1616. Оп. 25. Спр. 25. Арк. 3.

³³ Выписка из приказа № 10-6/1065 от 3.12.84 г. Минбыта РСФСР Совместный приказ Минбыта РСФСР и Минкультуры РСФСР № 317/514 от 31.08.84 г. «О мерах по упорядочению групп музыкального опровождения обрядов и студий звукозаписи в части повышения идейно-художественного уровня репертуара». Цит. За: Троицкий А. Гремучие скелеты в шкафу. В 2 т. Т. 2. СПб: Амфора, 2008. С. 96. У документі звучить пропозиція «Вжити безвідкладні заходи до вуличення з фонотек та безумовному виконанню приказу № 471 от 5.10.84 г. «Про заходи з впорядкування діяльності студій звукозапису в частині підвищення їхнього ідейно-художнього рівня»».

³⁴ Євтушенко О. «Чому «В.В.» – живе». *Молода гвардія*. 1988. №128 (8318). 3 липня. С. 3.

³⁵ Некролог. Коллежский асесор. URL: <http://www.evermusica.com/asesor/story.html> (дата звернення: 18.05.2023).

³⁶ Див. про це: Zhuk S. Fascist Music from the West. P. 147–159; Троицкий А. Шаг вперед, два назад // Троицкий А. Рок в Союзе: 60-е, 70-е, 80-е... Москва, 1991. С. 97 – 129; Смирнов И. Время колокольчиков. Жизнь и смерть русского рока. Москва, 1994. С. 100 – 108.

³⁷ Інтерв'ю з Тетяною Єжовою.

«Кожен виступ міг стати останнім, адже у 1984-85 роках гучна музика у клубних стінах прирівнювалась інколи до хуліганства...»³⁸. Іншими проблемами була відсутність якісних музичних інструментів³⁹, локацій для репетицій⁴⁰ і можливостей виступати перед великою аудиторією.

Через це до 1986-го року в Києві не існувало рок-культури як широкого культурного явища. Рок-гурти були розрізненими та маловідомими, мало контактували між собою і не давали великих концертів. Як пише один із засновників гурту «Квартира 50» Анатолій Вексклярський: «якісь розрізнені підпільні групи [до 1986-го року, – В. К.] вже були в Києві, [але, – В. К.] їх ніхто не знав, майданчиків і залів ніхто не давав і т.д.»⁴¹. «А [рок, – В. К.] життя не було»⁴².

Так могло відбуватись тому, що у 1970-х–1980-х роках республіканська влада в Києві була більш консервативною, ніж у деяких інших великих містах СРСР. На думку колишнього фарцівника Валерій Голяк, життя у Києві до Перебудови було зовсім непримітним: «Правду кажучи, ми всі тоді знаходились у безпросвітному і мало перспективному лайні»⁴³. А Олексій Ковжун відзначає, що до Перебудови представники майбутньої київської рок-тусовки лише чули відголоски рок-життя у Ленінграді, Москві чи у Львові: «Ми знали, що щось, десь щось відбувається. Не з нами і не про нас, але десь щось є і звідти долітають якісь... звуки, якісь артефакти»⁴⁴.

³⁸ Євтушенко О. «Хто ви, «Доктор Фауст»?». *Молода гвардія*. 1988. № 47 (8237). 6 березня. С. 3.

³⁹ Куделя В. «Було відчуття, що є наш Київ і інше місто»: київська рок-тусовка в роки перебудови. *Україна модерна*. URL: <http://web.archive.org/web/20220521182759/https://uamoderna.com/md/bulo-vidchuttya-shho-e-nash-kiiiv-i-inshe-misto-kiivska-rok-tusovka-v-roki-perebudovi> (дата звернення: 18.05.2023).

⁴⁰ Там само.

⁴¹ Destroyer. Ідея была простая, но довольно амбициозная. Форум rock.kiev.ua. URL: <https://forum.rock.kiev.ua/index.php?topic=6637.5;wap2> (дата звернення: 18.05.2023).

⁴² Інтерв'ю з Анатолієм Вексклярським, онлайн, 27.04.21. Інтерв'юер: Володимир Куделя.

⁴³ Голяк В. *Фарцовщики*. Київ, 2013. С. 23.

⁴⁴ Інтерв'ю з Олексієм Ковжуном.

1.2. Рок-музика в Києві під час Перебудови

Як пише журналіст Артемій Троїцький, у найбільших містах РСФСР та балтійських республік Перебудова означала для рок-гуртів «масовий... “вихід із підпілля”»⁴⁵. Проте в Києві нова політика була для них радше поштовхом до розвитку. Розвиток рок-культури в Києві в роки Перебудови можна умовно поділити на три періоди: 1) *період становлення* (весна 1986 р. – кінець 1987 р.) 2) *період активного розвитку* (початок 1988 р. – осінь 1989 р.); 3) *період трансформації*, який розпочався наприкінці 1989-го року та не завершився зі здобуттям Україною незалежності.

Першим «перебудовним» концертом став фестиваль, організований колективом рубрики «Фонограф» газети «Молода гвардія» 26 квітня 1986-го року в київському університеті імені Шевченка. На ньому виступило п'ять рок-гуртів, які без належного музичного обладнання зібрали близько 500 слухачів у залі, розрахованому тільки на три сотні⁴⁶. Наступний виступ відбувся лише через пів року – 29 жовтня – у палаці культури «Дніпро» на Дарниці та мав назву «Дебют-86» (Див. Додаток 2). Саме його деякі представники рок-спільноти пам'ятають як визначний захід, який дав початок розвитку рок-життя у місті, «перший справжній рок-фестиваль»⁴⁷. «Епохальна подія» – так окреслює «Дебют-86» Тетяна Єжова, яка склала про нього уявлення за розповідями друзів. На «Дебюті-86» виступило 10 гуртів⁴⁸, два з яких, «Квартира 50» і «Едем», стали першими учасниками київського рок-клубу «Кузня». Цей рок-клуб відкрився наприкінці осені 1986-го року на базі будинку культури «Більшовик»⁴⁹ (Див. Додаток 3). Надалі до рок-клубу

⁴⁵ Троїцький А. Рок в Союзі: 60-е, 70-е, 80-е. Москва: Искусство, 1991. 207 с.

⁴⁶ Bahry R. Rock Culture and Rock Music in Ukraine. Rocking the State. Rock Music and Politics. *Eastern Europe and Russia* / ed. by S. P. Ramet. London & New York: Routledge, 2019. P. 245–246.

⁴⁷ Дайте звук, будь ласка! Ч. 1. Реж Т. Єжова. Київ, 2016. Хв. 7:40 – 10:54.

⁴⁸ Bahry R. Rock Culture and Rock Music in Ukraine. P. 246.

⁴⁹ Євтушенко О. Легенди химерного краю. Київ, 2004. С. 30. Як пише один із засновників гурту «Квартира 50», ідея створення київського рок-клубу виникла між ним і В'ячеславом

увійшли інші колективи: «Титанік», «Слід», «Доктор Фауст», пізніше «Тест», «Воплі Відоплясова», «Колезький асесор»⁵⁰.

Рок-клуб «Кузня» почав розвивати хеві-метал і став майданчиком для гуртів, які хотіли отримати можливість проводити репетиції у відносно обладнаних під це приміщеннях та виступати на фестивалях. «Вони [гурти, – В.К.], значить, при рок-клубі і можуть вступати. У них є бумажка, штампи, залитована програма, все», – пояснює Тетяна Єжова⁵¹. За роботу організації відповідали комсомольські діячі, тож вона була формалізованою⁵². Для вступу треба було пройти анкетування, прослуховування та «литування» матеріалу (проходження через цензуру), учасники сплачували членські внески та мали посвідчення⁵³.

Фестиваль, що відзначав річницю рок-клубу, відбувся 14-15 листопада 1987-го року і став іншою важливою рок-подією в місті. На ньому вперше перед великою аудиторією виступив гурт «Воплі Відоплясова» («ВВ»). Цей гурт лише напередодні увійшов до рок-клубу, проте здобув першість за голосуванням слухачів в категоріях «Група року» й «Пісня року»⁵⁴. Відтак, «ВВ» майже миттєво став одним із найпопулярніших колективів Києва. На думку Тетяни Єжової, яка була долучена до роботи рок-клубу, виступ новачків став справжнім «фурором». Та цей успіх спричинив невдоволення старих

Скригіним, який тоді був директором БК «Більшовик», у серпні 1986-го року. (Див. Destroyer. Идея была простая, но довольно амбициозная. Форум rock.kiev.ua. URL: <https://forum.rock.kiev.ua/index.php?topic=6637.5:wap2> (дата звернення: 18.05.2023)). Втім, загалом варто вважати, що у той час питання полягало радше у формі організації рок-клубу та у приміщенні під нього, а потреба створення організації була відносно очевидною: «Слава запропонував приміщення БК для репетицій та тусовок) (Див. Там само).

⁵⁰ Євтушенко О. Легенди химерного краю. Київ, 2004. С. 30.

⁵¹ Інтерв'ю з Тетяною Єжовою.

⁵² Дуса К. Становлення і розвиток клубної культури у радянському і пострадянському Києві. С. 58.

⁵³ Там само.

⁵⁴ Стеценко К. Украина: рок-фестивали 1986-1988. // Рок-музыка в СССР: Опыт популярной энциклопедии. Упор. А. Троицкий. Москва, 1990. С. 346.

учасників рок-клубу та скандал серед його керівництва. Після цього гурт «ВВ» «потихеньку вижили» з рок-клубу: «сказали, вони там не то, не підходять»⁵⁵.

Частково через це наприкінці 1987-го року в рок-клубі «Кузня» виникли суперечності із його структурним підрозділом під назвою «Музична вітальня»⁵⁶. Представники останнього бажали розвивати альтернативні стилі рок-музики, тоді як керівництво рок-клубу бачило майбутнє організації у важкому року⁵⁷. Як наслідок, на початку 1988-го року у Києві на базі творчого об'єднання «Експеримент» виникла альтернативна до рок-клубу організація «Рок-артіль»⁵⁸. Її основу склали три гурти: «Воплі Відоплясова», «Колезький асесор» та «Раббота Хо».

Тобто з 1988-го року в Києві існувало дві легальні рок-організації: «важкий» рок-клуб «Кузня» та «альтернативна» «Рок-Артіль». Перебудова набирала обертів і рок-культура ставала все більш масовою, а існування аж двох «центрів тяжіння» рок-музики цьому тільки сприяло. Для київського року це був час активного розвитку: місцеві гурти ставали більш професійними та гастролювали по всьому СРСР, у місті відбувалось багато різних виступів. У статті з рефлексіями про 1988-й рік журналіст «Молодої гвардії» Олександр Рудяченко зауважив: «Ринки збуту рок-продукції дедалі глибше насичуються. Київ, наприклад, за винятком “Кіно” та “Наутілуca...” минулого року кого хотів, того й побачив»⁵⁹.

У квітні 1988-го року в Києві пройшов перший в УРСР міжнародний музичний фестиваль «Акція миру», у вересні – масовий фестиваль на стадіоні «Динамо» під назвою «Зірки-88», а через два місяці, в листопаді 1988-го року – фестиваль «Міс Рок СРСР»⁶⁰. У квітні 1989-го року в БК Київського

⁵⁵ Інтерв'ю з Тетяною Єжовою.

⁵⁶ Євтушенко О. Легенди химерного краю. Київ, 2004. С. 30-31.

⁵⁷ Там само.

⁵⁸ Там само.

⁵⁹ Рудяченко О. Прощай, драконе. *Молода гвардія*. 1989. № 8 (8458). 11 січня. С. 3.

⁶⁰ Стеценко К. Україна: рок-фестивали 1986-1988. // Рок-музика в СРСР: Опыт популярной энциклопедии. Упор. А. Троицкий. Москва, 1990. С. 346.

інституту інженерів цивільної авіації виступив американський гурт «Sonic Youth» – перший інді-рок-гурт, що відвідав СРСР (Див. Додаток 4)⁶¹.

У цей час частіше про радянську і київську рок-музику стали писати в газеті Київського міського й обласного комітетів ЛКСМУ «Молода гвардія». З 1988-го року при «Рок-артілі» почав виходити самвидавний журнал «Гучномовець» (Див. Додаток 5). Іншими самвидавними журналами були «КиМик» (1987-?), «Суб'єктикон» (1988-1989), «Рапок» (1988– 1989). Такі журнали створювали представники київської рок-тусівки. Рок-тусівка була ще одним важливим елементом тодішньої рок-культури в Києві. Це була спільнота з кількох сотень молодих людей, які брали участь у створенні й поширенні рок-музики в Києві чи були її фанатами, а також були знайомі та комунікували між собою⁶².

Зміну ситуації з рок-музикою в Києві можна символічно відраховувати від часу проведення першого фестивалю «Червона Рута» у вересні 1989-го року (Див. Додаток 6). По-перше, прикметно, що цей фестиваль мав три категорії: «Популярна музика», «Рок-музика» та «Акустична музика». У перші роки Перебудови в УРСР та в Києві популярна музика обмежувалась майже виключно рок-музикою. Проте наприкінці 1980-х років з'явилися також відомі попвиконавці. Перша «Червона Рута» відкрила Україні нових попвиконавців поза «класичною» естрадою: Марічку Бурмаку, Андрія Миколайчука, Віктора Морозова та інших⁶³.

По-друге, у перші роки Перебудови рок-фестивалі вражали киян своєю новизною, а альтернативних, цікавих для молоді масових заходів було не так багато. «Вибір розваг був невеликий і ходити на рок-концерти це була, в

⁶¹ Дрозд Ш. Sonic Youth в советском Киеве. Легендарный концерт на Отрадном. URL: <https://amnesia.in.ua/sonic-youth-kyiv> (дата звернення: 18.05.2023).

⁶² Детальніше про окремі аспекти існування рок-спільноти в межах Києва в роки Перебудови див. Куделя В. «Було відчуття, що є наш Київ і інше місто»: київська рок-тусівка в роки перебудови.

⁶³ Терещук Г. Пісенний вибух 1989 року. Фестиваль «Червона рута» наблизив Незалежність України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30167325.html> (дата звернення: 18.05.2023).

цілому, така солідна розвага, тим більше, що концертів було не багато і [вони були, – В. К.] не часто», – пригадує Тетяна Єжова. А от наприкінці 1980-х років рок-музика вже не була для киян такою новинкою. У 1988-му році журналіст «Молодої гвардії» Олександр Рудяченко зауважував: «Квитки у касі продавалися вільно... Для мене це яскрава ознака, що рок-слухач у Києві стає цивілізованішим, бо вже не як язичник рветься на будь-який вівтар, а йде слухати те, що х о ч е⁶⁴ слухати»⁶⁵. Іншими словами, рок-виконавці вже не викликали безумовний захват публіки, а окрім рок-концертів почали з'являтися альтернативні концерти й культурні заходи.

Зрештою, і сама рок-музика переживала природну трансформацію. У Києві з'явилася нова генерація гуртів, як-то: «Цукор Біла Смерть» (1988), «Жаба в дирижаблі» (1989), «Ivanov Down» (1990), «Вій» (1991). Це відзначали й дописувачі «Молодої гвардії». У квітні 1990-го року редактори рубрики «Фонограф» так прокоментували топ найкращих пісень місяця на думку читачів:

Але тут інша т е н д е н ц і я⁶⁶: київський рок-н-рол міняє кров. За винятком «Козельського асесора», «Перону» й «Едему» в таблиці популярності солідно розмістились групи, які з'явилися за останній рік. Ситуація досить динамічна – молодь активно концертує, записується у студіях, з'являється в радіо- й телеефірі⁶⁷.

Крім того, фестиваль «Червона Рута», який організатори від початку задумували саме як фестиваль, що маніфестував сучасну українську популярну музику,⁶⁸ до певної міри досяг своєї мети. Як вважає Богдан Клід, «Червона Рута» була успішною в популяризації сучасної української музики

⁶⁴ Так виділено в тексті.

⁶⁵ Рудяченко О. Душі не зачинити на переоблік. *Молода гвардія*. 1988. № 120 (8310). 22 червня. С. 3.

⁶⁶ Так виділено в тексті.

⁶⁷ Роком круш! *Молода гвардія*. 1990. № 65 (14598). 4 квітня. С. 3.

⁶⁸ Klid B. Popular Music, National Culture and the First Chervona Ruta Festival of 1989. *East/West Journal of Ukrainian Studies*. 2014. Vol. 1. No. 1. P. 45–49. Ідею про потребу сучасної української культури в той час, наприклад, обстоював Іван Дзюба (Див. Там само. P. 48).

та дала початок комерційному успіху українськомовних популярних музичних гуртів⁶⁹. Романа Багри підмічає: якщо перші українські пісні в Києві прозвучали тільки восени 1987-го року від «ВВ», то наприкінці 1980-х років було вже мінімум сім київських серйозних рок-гуртів, які мали в тому числі українськомовний репертуар⁷⁰.

У той час в УРСР та в Києві, зокрема, «радянська» поп- та рок-музика почала поступовий шлях перетворення в «українську», а на сцені активно виникали нові гурти. Побутувало навіть словосполучення «червонорутівська/рутівська тусовка» на позначення нової генерації виконавців, що стали відомими завдяки цьому фестивалю. Цей термін, наприклад, вижив Олександр Євтушенко в статті, що вийшла в лютому 1990-го року⁷¹ та використали музиканти гурту «Кому вниз» у інтерв'ю за липень 1990-го року⁷². Якщо проаналізувати список учасників першого в історії незалежної України рок-фестивалю що відбувся на сучасному Майдані Незалежності, можна виявити, що на ньому серед 9 учасників було 7 гуртів, створених у 1989-му році або пізніше, а також 7 гуртів, що виконували пісні українською (Див. Додаток 7).

Вельми показовим прикладом музичних перетворень наприкінці Перебудови є творча доля київського гурту «Кому вниз». У 1989-му році гурт дебютував із повністю російськомовним альбомом «Падая вверх», де пісні й у музичному, і в текстуальному плані відчутно перегукувались з іншими зразками тодішньої радянської рок-музики. Та вже другий альбом під назвою

⁶⁹ Klid B. Popular Music, National Culture and the First Chervona Ruta Festival of 1989. P. 55.

⁷⁰ Bahry R. Rock Culture and Rock Music in Ukraine. *Rocking the State. Rock Music and Politics. Eastern Europe and Russia* / ed. by S. P. Ramet. London & New York: Routledge, 2019. P. 251–252.

⁷¹ Євтушенко О. «Рута» мінус «Вернісаж». *Молода гвардія*. 1990. № 27 (14560). 7 лютого. С. 3.

⁷² Євтушенко О. Похмурі демони з України. *Молода гвардія*. 1990. № 129 (14662). 6 липня. С. 3. Учасники гурту включили до «червонорутівської тусовки» себе, а ще таких виконавців: «Брати Гадюкіни», «Зимовий сад», Сестричка Віка, «Гроно», «Млин», Едуард Драч, Марія Бурмака. Див. Там само.

«Кому вниз» (14 травня 1990 р.) був цілком українськомовним, а тексти пісень мали відчутне патріотично-націоналістичне спрямування (Див. Додаток 8).

Такими, наприклад, є рядки пісні «Суботів»:

«Мир душі твоїй, Богдане! // Не так воно стало; // Москалики, що заздріли, // То все очухрало. // Могили вже розривають... Отак-то, Богдане! // Занапастив єси вбогу // Сироту Україну! // За те ж тобі така й дяка. // Церков-домовину // Нема кому полагодить! // На тій Україні! ... Не смійтеся, чужі люде! // Церков-домовина // Розвалиться... і з-під неї // Встане Україна»⁷³.

1.3. Рок-музика у газеті «Молода гвардія»

Газета «Молода гвардія» – орган Київського міського й обласного комітетів ЛКСМУ, що виходив із 1956-го року⁷⁴. Газета виходила українською мовою 5 разів на тиждень: в усі дні, окрім понеділка та четверга. Упродовж 1986–1990 років газета майже постійно – за винятком поодиноких випусків, присвячених великим партійним подіям – мала обсяг 4 газетних аркушів.

У цілому газета мало відрізнялась від аналогічних комсомольських регіональних газет. У роки Перебудови статті в ній стосувались тем, які, на думку комсомольських функціонерів, мали цікавити радянську молодь: історії київських юнаків та юначок, статті про культурні події та твори, спортивні новини, новини про «жахливе» життя в країнах Заходу і повідомлення про партійне та комсомольське життя. Часом у газеті розміщали шаржі та ребуси.

Тираж газети протягом 1986–1990 років змінився. У 1986–1987 рр. газета виходила накладом близько 65 тисяч екземплярів, у 1988-му році – близько 50 тисяч. А от у 1989 і 1990-х роках тираж газети суттєво знизився – близько 38 тисяч і 13,5 тисяч відповідно (Див. Додаток 9). На основі цієї динаміки навряд чи можна зробити прямий висновок саме про падіння популярності видання, адже певна частина «втрачених» підписок могла бути суто формальною. Про

⁷³ Суботів. URL: <https://nashe.com.ua/song/1423/album/127/> (дата звернення: 18.05.2023). Ця пісня прозвучала вже на фестивалі «Червона Рута 89».

⁷⁴ На момент виходу називалась «Киевский комсомолец», а в 1962-му році змінила назву. (Див. «Київський комсомолец» («Киевский комсомолец»). URL: http://kievmy.ukrmy.com/index.php?option=com_content&view=article&id=2833:l-r-l-r-&catid=12:2010-11-20-16-07-42&Itemid=14 (дата звернення: 18.05.2023).

це відомо із листів самих читачів: «В школі нам сказали, щоб кожен виписав “Молоду гвардію”»⁷⁵. Десятикласник однієї з київських шкіл у листі до редакції на початку 1988-го року прямо писав про те, що передплатити газету його змусили в школі. Утім, вже два роки він про це «не шкодує»⁷⁶.

Причина того, що київський десятикласник Сергій Попов із цікавістю читав газету «Молода гвардія» була доволі простою. Річ у тім, що з 25-го січня 1986-го року в межах газети почала регулярно виходити рубрика «Фонограф», в якій містились статті, анонси, хіт-паради, фотографії та інші статті, що стосувались сучасної популярної музики (Див. Додаток 10, Додаток 11). Більшість із них стосувалась рок-музики, хоча були також і статті про диско, попмузику, джаз та музику, наближену до естрадної.

Ця рубрика («музична сторінка») виходила приблизно раз на два тижні (або раз на десять номерів). За 1986–1990 роки всього вийшло 125 випусків «Фонографа». Упродовж 1986-го року рубрика постійно була на четвертій сторінці газети, у 1987-му році виходила як на третій, так і на четвертій сторінці, а з 1988-го року рубрика остаточно лишилась на третій сторінці. Із листопада 1988-го року у «Фонографі» почали писати виключно про радянську музику – а про західну популярну музику регулярно почали випускати одну статтю в межах рубрики «Паралелі й меридіани».

Певний час завдяки «Фонографу» «Молода гвардія» була одним з небагатьох офіційних регіональних київських медіа, в якому можна було знайти інформацію про музику, яка цікавила молодь. Наприклад, в опитуванні серед читачів про їхнє «джерело інформації» про музику у 1988-му році половина опитаних читачів вказала рубрику «Фонограф». Інші джерела були загальносоюзними й не були пов’язані з Києвом та УРСР, окрім пункту «Дискотеки Києва» (3,7%)⁷⁷.

⁷⁵ Говорю вголос. *Молода гвардія*. 1987. № 88 (8028). 6 травня. С. 3.

⁷⁶ Попов С. Бійки – це дуже погано! Але... *Молода гвардія*. 1988. № 22 (8212). 31 січня. С. 1.

⁷⁷ Рудяченко О. Прощавай, драконе. *Молода гвардія*. 1989. № 8 (8458). 11 січня. С. 3.

Рубрика «Фонограф» була майже виданням у виданні: матеріали до неї робили окремі журналісти: Олександр Рудяченко (Див. Додаток 12) (який часто писав про західні гурти) та Олександр Євтушенко (писав переважно про радянські колективи). Протягом 1987-1989-х років час від часу виходили невеликі статті за авторством Юрія Сахна – керівника київського рок-клубу «Кузня». Характерно, що автори «Фонографа», схоже, щиро цікавились рок-музикою – в тому числі західною. Наприклад, Олександр Євтушенко пізніше пригадував, що з Олександром Рудченком він познайомився на «Балці» – київському нелегальному ринку платівок⁷⁸.

Крім того, з опублікованих листів читачів бачимо, що деякі з читачів узагалі розглядали газету «Молода гвардія» ледь не як додаток до рубрики «Фонограф». Наприклад, як писав читач А. Ковченко, «Єдине, що мене поки що цікавить у вашій газеті – це випуски “Фонографа”. Лише їх я й читатиму. Хіба що ще футбольні замітки про “Динамо”»⁷⁹. За цим зізнанням у листі послідувала пропозиція випускати «Фонограф» щотижня: «якби ви були на госпрозрахунку, тоді б так і працювали»⁸⁰.

Інший читач писав про «Фонограф» як про найулюбленішу рубрику та просив повідомляти, коли вийде наступний випуск – адже буває, що газета зникає з його поштової скриньки⁸¹. А в листі від О. Іванової, яка «вряди-годи» переглядала газету, вона розповідає, що недавно їй на очі потрапив номер газети із сторінкою «Фонограф». Це рубрика, яку на думку дівчини, варто продовжувати та розвивати: «ця сторінка потрібна читачам... І не бійтеся влізати в проблеми рок-груп. Адже, щоб зрозуміти ту чи іншу групу, нам потрібно побільше інформації... Спасибі за старанну роботу»⁸².

⁷⁸ Олександр Євтушенко: «Я хотів, щоб музична преса була не жовтою, а жовто-блакитною». URL: <https://karabas.live/oleksandr-yevtushenko-ya-hotiv-shhob-muzichna-presa-bula-ne-zhovtoyu-a-zhovto-blakitnoyu/> (дата звернення: 18.05.2023).

⁷⁹ Рудяченко О. Поштовий романс. *Молода гвардія*. 1987. №209 (8149). 31 жовтня. С. 4.

⁸⁰ Там само.

⁸¹ Говорю вголос. *Молода гвардія*. 1987. № 88 (8028). 6 травня. С. 3.

⁸² Там само.

Варто відзначити, що колектив «Фонографу» не обмежувався виключно написанням статей про музику. Час від часу він організовував у Києві рок-фестивалі: наприклад, уже згаданий перший великий рок-концерт у Києві у квітні 1986-го року. Іншими такими фестивалями були також згаданий «Дебют-86» (29 жовтня 1986 р.), «Фонограф-89» (червень 1989 р.), «Йолки-Палки» (6–7 січня 1990 р.) (Див. Додаток 13).

Поза організацією фестивалів, колектив «Фонографу» з початку 1989-го року був заангажований до видання магнітофонних альбомів. Тоді за участі колективу та молодіжного центру «Діана» було створено студію «Фонограф»⁸³. Першим видали альбом гурту «ВВ» «Танці» (Див. Додаток 14) і надалі почали регулярно випускати інші записи (Див. Додаток 15). З квітня до кінця 1989-го року вийшло 10 прорекламованих у «Фонографі» альбомів чи добірок київських або українських гуртів⁸⁴. А протягом 1990-го року вийшло ще 19 альбомів⁸⁵. Як писав Олександр Євтушенко, «студія «Фонограф» на той час являла собою симбіоз концертно-видавничої агенції»⁸⁶.

Варто зауважити й те, що під кінець доби Перебудови сама газета «Молода гвардія» переживала доволі відчутні метаморфози. Окрім «перебудовних» наративів про «неформалів» та пошуки соціальних проблем, у газеті почали переосмислювати українське національне минуле. Перш за все, можна відзначити появу статей про «крамольних» для радянської ідеології українських культурних діячів. Скажімо, наприкінці 1988-го року розповіли про Леся Курбаса та його театр⁸⁷, початку 1989-го року опублікували

⁸³ Студія «Фонограф». Дебютуємо «Танцями». *Молода гвардія*. 1989. № 63 (8513). 29 березня. С. 3.

⁸⁴ Серед інших виконавців – «Раббота ХО», «Колезький асесор», «Загублений світ», «Брати Гадюкіни», Руся тощо та багато різних виконавців у межах добірок «Треш-чатики», «Треш-чатики II», «Київський торт».

⁸⁵ З-поміж них «Ер-Джаз», «Перон», «Дисплей», «Опальний принц», «Червона площа», «Табула Раса», Ірина Білик.

⁸⁶ Євтушенко О. Київ. URL: <http://rock-oko.com/knizhki/legendi-ximernogo-krayu/rok-ukransko-vdach2/kiv1.html> (дата звернення: 18.05.2023).

⁸⁷ Жук М. На грані (про молодий театр). *Молода гвардія*. 1987. № 238 (8178). 13 грудня. С. 2.

біографічну замітку й кілька віршів Миколи Хвильового⁸⁸. Крім того, навесні 1989-го року комсомольське молодіжне видання раптово не постидалося опублікувати фотографію оголеної дівчини⁸⁹ (Див. Додаток 16).

Кардинальна ж трансформація газети стала явною в 1990-му році. Зокрема, 17-го квітня у газеті розмістили статтю Богдана Якимовича про тризуб як про національний український символ, де окрім Давньої Русі нейтрально згадали УНР, ЗУНР та навіть ОУН та Карпатську Україну⁹⁰. А в двох наступних статтях із закликом «переосмислити ставлення до історичної пам'яті народу»⁹¹ розповіли про синьо-жовтий прапор⁹² та гімн «Ще не вмерла Україна»⁹³ (Див. Додаток 17).

Серед інших неочікуваних для комсомольського видання статей: розлога стаття Олекси (Олексія) Гараня «Чи будемо мати історію України як науку?»⁹⁴ (Див. Додаток 19), інтерв'ю з В'ячеславом Чорноволом про роботу в газеті «Молода гвардія», акцію в кінотеатрі «Україна» та політичні репресії⁹⁵, великий репортаж на першій сторінці про Перший Конгрес Міжнародної асоціації українців під красномовним заголовком «Українці, виживемо й житимемо!»⁹⁶ (Див. Додаток 18). Публікували вістки про Революцію на

⁸⁸ Яременко В. Микола Хвильовий. *Молода гвардія*. 1988. №16 (8206). 23 січня. С. 3.

⁸⁹ Сачко М. Ранкове сяйво. *Молода гвардія*. 1989. № 72 (8522). 12 квітня. С. 4.

⁹⁰ Якимович Б. До питання про українську національну символіку. *Молода гвардія*. 1990. № 52 (14585). 17 березня.

⁹¹ Якимович Б. До питання про українську національну символіку. *Молода гвардія*. 1990. № 55 (14588). 21 березня. С. 4.

⁹² Там само.

⁹³ Якимович Б. До питання про українську національну символіку. *Молода гвардія*. 1990. № 54 (14587). 20 березня. С. 4.

⁹⁴ Гарань О. Чи будемо мати історію України як науку? *Молода гвардія*. 1990. № 119 (14651). 20 червня. С. 4.

⁹⁵ Шевченко В. «Нам не даровано нічого». *Молода гвардія*. 1990. № 121 (14654). 24 червня. С. 3.

⁹⁶ Сопронюк І. Українці, виживемо й житимемо! *Молода гвардія*. 1990. №168 (14701). 31 серпня. С. 1. Зокрема, опублікували звернення Конгресу до Верховної Ради УРСР із закликом відродити «національну святиню українського народу»: Києво-Могилянську академію.

граніті⁹⁷, в серпні 1990-го року – великий анонс про симпозіум про Голодомор – і слово «Голодомор» винесли в назву статті⁹⁸.

Поза тим, у другій половині 1990-го року у виданні, на яке донедавна змушували підписуватись школярів, з'явилась рубрика під назвою «EROS EPOC» (Див. Додаток 20, Додаток 21). За пів року вийшло 4 випуски, у яких публікували жіночі еротичні фотографії, вірші, історії та інтерв'ю про секс, а також сексистські замітки із суміжних тематик на кшталт «Вісім категорій жінок»⁹⁹, «Типи повій»¹⁰⁰, «Варіанти сексуальних типів»¹⁰¹ тощо.

Символічно засвідчила зміну, яку пережила газета «Молода гвардія», перша сторінка другого за 1991-й рік номеру, яку цілком присвятили святкуванню Різдва. Під основним заголовком «Ой радуйся земле, Син Божий народився» розмістили картину з народженням Ісуса та дві молитви: «Молитва Господня» і «Боже великий, єдиний, нам Україну храни». Під цим надрукували коротеньку «Історію народження Ісуса Христа, Сина Божого» і матеріал із текстами українських народних колядок із таким заголовком: «Наш народ повертається до золотих традицій українського Різдва»¹⁰² (Див. Додаток 22). Через це кінцевим роком дослідження є 1990-й рік.

Ця кардинальна трансформація стала наслідком запровадження гласності та інших нових політик у добу Перебудови. Заохочення плюралізму та дослідження «білих плям» історії, налагодження відносин із Заходом запустили незворотні процеси змін у державі. Ці перетворення впливали на комсомол та комсомольську періодику, зокрема, на газету «Молода гвардія». При цьому «Молода гвардія» та комсомол могли не лише іти за новими

⁹⁷ Волиняк І. Голодують студенти, або нове на площі Жовтневої Революції. *Молода гвардія*. №193 (14736). 5 жовтня. С. 1.

⁹⁸ Маняк В. Голодомор: чому і як? *Молода гвардія*. 1990. №157 (14690). 14 серпня. С. 3.

⁹⁹ Кама сутра. *Молода гвардія*. № 185 (14718). 23 вересня. С. 4.

¹⁰⁰ Там само.

¹⁰¹ Кама сутра. *Молода гвардія*. №189 (14722). 29 вересня. С. 4.

¹⁰² Ой радуйся земле, Син Божий народився. *Молода гвардія*. 1990. №2 (14585). 10 січня. С. 1.

змінами в державі. У дечому вони могли їх очолювати, ініціювати та навіть випереджати.

1.4. Взаємодія з читачами в рубриці «Фонограф»

Рок-музика користувалась популярністю в радянському Києві в роки Перебудови. Попит на неї тоді настільки перевищував пропозицію, що Олексій Ковжун, колишній менеджер гурту «Колезький асесор», говорить про «стадіонний андеграунд»¹⁰³. Під цим терміном він розуміє унікальну ситуацію, коли гурти, які створювали доволі експериментальну й авангардну музику, могли збирати велику аудиторію та навіть виступати на великих фестивалях. Роман Альтер, який в роки Перебудови організовував у Києві концерти найвідоміших радянських гуртів («Кіно», «Акваріум», «Наутилус Помпіліус» тощо), стверджує: «На ці концерти ломились. Ломились просто! Видавлювали вікна. Там все творилось»¹⁰⁴.

Рок-фестивалі вражали молодь – зокрема тому, що були зовсім новим явищем для доволі провінційного та «застійного» Києва. Так, наприклад, свої враження від фестивалю «Дебют-86» описує Сергій Лисенко:

Звісно, це була подія, незалежно від того, якої якості музику вони грали, це була подія, тому що вперше був такий концерт, у залі з апаратурою вийшли хлопці з гітарами і почали грати рокенрол. І це справило на мене величезне враження. І я сидів поруч зі своїм другом... і... перекрикуючи звук зі сцени, він мені сказав, що «Якби це було кілька років тому, я би просто збожеволів, якби я це побачив». Це була величезна подія¹⁰⁵.

Місцеві концерти користувались популярністю та були важливими подіями для київської молоді, яка цікавилась сучасною музикою. Це можна відзначити за результатами музичного анкетування за 1988-й рік від газети «Молода гвардія». У ньому в категорії «Подія року» концерти та фестивалі в Києві склали 5 з 10 найпопулярніших подій року за версією передплатників і

¹⁰³ Інтерв'ю з Олексієм Ковжуном.

¹⁰⁴ Інтерв'ю з Романом Альтером, онлайн, 11.04.2021. Інтерв'юєр Володимир Куделя.

¹⁰⁵ Інтерв'ю з Сергієм Лисенком, онлайн, 01.05.2021. Інтерв'юєр: Володимир Куделя.

топ-3 «події року»¹⁰⁶. Більшість опитаних (26,8%) вписали в анкету київський фестиваль «Зірки-88», який відбувся на стадіоні «Динамо» у вересні 1988-го року. А загальний відсоток опитаних, які позначили «подією року» один з київських концертів, склав 61%¹⁰⁷.

Рок-музика привертала значну увагу киян та жителів Київської області. При цьому вони не мали багато джерел, щоб про неї дізнатись. Через це рубрика «Фонограф» не просто була улюбленою рубрикою окремих читачів – вона користувалась доволі значною популярністю. Це бачимо зі згадок про кількість листів до редакції «Фонографа». Протягом Перебудови постійно зростала кількість, людей, які заповнювали анкету про музичні підсумки минулого року. Так, опитування про підсумки 1986-го року пройшло 96 читачів і читачок, опитування про підсумки 1987-го – близько 300, 1988-го – 756 читачів і читачок¹⁰⁸, а участь у підбитті підсумків 1989-го року взяли аж 1247 читачів і читачок¹⁰⁹ (Див. Додаток 23). Даних про кількість анкет за 1990-й рік не навели¹¹⁰.

Редакція «Фонографа» отримувала від своїх читачів та читачок багато листів. Наприкінці 1987-го року, наприклад, у газеті зазначили, що щодня листоноша приносить на адресу «музичної сторінки газети» від 10 до 30 листів¹¹¹. Багато з цих листів були анкетами для місячних хіт-парадів, що їх у «Фонографі» стали випускати в 1987-му році (Див. Додаток 24). У травні 1988-го року таку місячну анкету заповнило 416 людей – і з ремарки представників редакції зрозуміло, що ця цифра була відносно низькою¹¹². Уже наступного

¹⁰⁶ Рудяченко О. Прощай, драконе. *Молода гвардія*. 1989. № 8 (8458). 11 січня. С. 3.

¹⁰⁷ Водночас у загальносоюзному вимірі доволі непересічні події, такі як концерт гурту «Scorpions» у Ленінграді, гастролі Алли Пугачової у США, концерт пам'яті Олександра Башлачова, а також вихід альбому «Крупа крові» та фільму «Голка» стали «подією року» тільки для п'ятої частини опитаних читачів. (Див. Рудяченко О. Прощай, драконе).

¹⁰⁸ Рудяченко О. Кого ми слухали? *Молода гвардія*. 1988. № 9 (8199). 13 січня. С. 3.

¹⁰⁹ Рудяченко О. Прощай, драконе. *Молода гвардія*. 1989. № 8 (8458). 11 січня. С. 3.

¹¹⁰ Фонограф №128. *Молода гвардія*. 1991. № 10 (14593). 7 лютого. С. 3.

¹¹¹ Розвіємо сумніви. *Молода гвардія*. 1987. №240 (8180). 16 грудня. С. 3.

¹¹² Чорним по білому. *Молода гвардія*. №112 (8302). 8 червня. С. 3.

місяця до «Фонографа» від читачів надійшло понад 600 листів з улюбленими піснями місяця¹¹³. З жовтня 1988-го року редакція, що «потерпала» від великої кількості листів – а того місяця їх отримали понад 700,¹¹⁴ – запропонувала читачам зазначати не три улюблені пісні місяця, а лише одну¹¹⁵.

З повідомлень у «Фонографі» про хіт-паради можна скласти враження про аудиторію рубрики: в грудні 1987-го року щомісячну анкету заповнили дописувачі з Києва, Білої Церкви, Борисполя, Броварів, Ірпеня, Обухова, Вишгорода та кількох районів області. Середній вік авторів був 22 роки, наймолодшою з них була 12-річна школярка, а найстаршою – 49-річна жінка із її 16-річним сином¹¹⁶. У лютому 1988-го року пропозиції улюблених пісень до хіт-параду надіслали читачі у віковому діапазоні від 14 до 35 років: «студенти, службовці, старшокласники, учні ПТУ, робітники і колгоспники»¹¹⁷.

Редакція «Фонографа» намагалась відповідати на інформаційні запити читачів. Схоже, що принаймні з 1987-го року думки та прохання читачів справді враховувалась. У січні та у вересні 1987-го року, наприклад, редакція пропонувала читачам надсилати питання до гуртів, щоб поставити їх під час інтерв'ю з виконавцями¹¹⁸. У червні та вересні того ж року пропонували читачам назвати цікаві музичні колективи (в тому числі нові), про які вони хотіли б більше дізнатись¹¹⁹. Можливо частково з подачі читачів, із лютого 1988-го року у «Фонографі» з'явився паралельний хіт-парад суто київської музики (Див. Додаток 25). У січні того року рубрика отримала понад 50 анкет

¹¹³ Кому вгору? *Молода гвардія*. 1988. №130 (8320). 6 липня. С. 3.

¹¹⁴ Таку саму кількість анкет отримали і в грудні 1988-го року. (Див. І Крим, і Рим. *Молода гвардія*. 1988. 240 (3440). 17 грудня. С. 3.

¹¹⁵ Терпець урвався... *Молода гвардія*. № 192 (3382). 5 жовтня. С. 3.

¹¹⁶ Як робиться. *Молода гвардія*. 1987. №240 (8180). 16 грудня. С. 3.

¹¹⁷ Яка ти, аудиторіє? *Молода гвардія*. 1988. № 29 (8219). 10 лютого. С. 4.

¹¹⁸ Рудяченко О. Група «Форум»: «Біла ніч» у Києві. *Молода гвардія*. 1987. № 12 (7952). 18 січня. С. 3; Рудяченко О. На проводі – Донецьк. *Молода гвардія*. 1987. № 172 (8112). 8 вересня. С. 3.

¹¹⁹ Листи як дійові особи та виконавці. *Молода гвардія*. 1987. №113 (8053). 13 червня. С. 3; Рудяченко О. На проводі – Донецьк. *Молода гвардія*. 1987. № 172 (8112). 8 вересня. С. 3.

з пропозиціями найкращих пісень від «шанувальників київського самодіяльного року»¹²⁰. На основі цих анкет створили окремий хіт-парад і запропонували його залишити, якщо читачі підтримають таку ідею. Надалі «паралельний» київський рейтинг виходив регулярно.

З 1987-го року на прохання читачів надрукували фотографії західних виконавців, які були тоді в топах західних хіт-парадів¹²¹. Самі західні чарти друкували з 1987-го по 1990-й роки. І з опублікованих повідомлень видно, що читачі були надзвичайно зацікавлені в хіт-парадах із західних видань і постійно вимагали їх друкувати. Вперше такий рейтинг вийшов у вересні 1987-го року¹²². Далі у грудні того ж року щонайменше шестеро читачів просили поновити вихід «зарубіжних таблиць популярності»¹²³.

У рубриці «Паралелі та меридіани» за березень 1989-го року бачимо згадку про те, що читачі незадоволені зникненням західних рейтингів зі сторінок «Молодої гвардії». Тоді написали, що щонайменше п'ятеро читачів «категорично вимагають бодай глянути на таблиці популярності зарубіжних видань»¹²⁴. «Сьогоднішньою пропозицією вгамовуємо читацький попит» зазначили у виданні та надрукували актуальні топ-10 альбомів США та Великої Британії за версією відомого американського музичного видання *Rolling Stone*¹²⁵. У вересні того ж року у рубриці «Паралелі й меридіани» «на численні вимоги читачів» знов з'явилися іноземні рейтинги журналів із Німеччини, Британії та США¹²⁶.

Характерно, що «Молода гвардія» часом не перекладала і навіть не передруковувала хіт-паради, а буквально публікувала вирізки із західних

¹²⁰ Яка ти, аудиторіє? *Молода гвардія*. 1988. № 29 (8219). 10 лютого. С. 4.

¹²¹ В епіцентрі грудня. *Молода гвардія*. 1987. № 250 (8190). 31 грудня. С. 3.

¹²² Що слухає планета? *Молода гвардія*. 1987. № 172 (8112). 8 вересня. С. 3.

¹²³ Що там на туманному альбіоні? *Молода гвардія*. 1987. № 233 (8173). 6 грудня. С. 3.

¹²⁴ Інформація «МГ». «Гарячі десятки». *Молода гвардія*. 1989. №65 (8515). 2 квітня. С. Варто зауважити використання економічної термінології щодо читацьких запитів, яку важко було би уявити у подібному контексті до періоду Перебудови.

¹²⁵ Там само.

¹²⁶ Інформація «МГ». У «Яблучко». *Молода гвардія*. 1989. № 176 (9026). 9 вересня. С. 3.

видань (Див. Додаток 26) – можливо, щоб переконати читачів у тому, що вони справді публікують автентичні рейтинги. Адже ще у 1987-му році окремі читачі (для яких, вочевидь, складання хіт-парадів було в новинку) виявляли сумніви у правдивості хіт-парадів від «Фонографа» через постійну присутність у них Алли Пугачової. Двоє читачів вказували, що якщо такі рейтинги правдиві, то в державі необхідно створювати «налагоджену систему в подачі музичної інформації»¹²⁷.

Час від часу упродовж 1987–1989 років також публікували добірки листів читачів, на які давали відповіді. Такі публікації мали підкреслювати демократичність та близькість «Фонографа» до аудиторії. У червні перед публікацією 10 листів, редакція написала: «Навіть саму ідею сьогоднішньої зустрічі нам підказали ваші, друзі, листи. Тоді й подумалося: а справді, яким бути “Фонографу” у другому півріччі нинішнього року? Отже, давайте спочатку вислухаємо одне одного, а потім разом поміркуємо над формою і змістом музичної сторінки “Молодої гвардії”»¹²⁸. А в подібній добірці листів у 1989-му році редакція пообіцяла читачеві взяти інтерв’ю у кількох найпопулярніших, за версією читацького річного хіт-параду, гуртів¹²⁹.

Рубрика «Фонограф» позиціювала себе як «друга» читачів та як їхнього провідника у світі музики. Часом статті подавались як відповіді на листи читачів: наприклад, із прохання розповісти про українську попмузику¹³⁰ або написати про панк-гурт «Діти майора Телятнікова»¹³¹. Іноді «Молода гвардія» друкувала скарги читачів, пов’язані з рок-музикою чи популярною музикою. Таким у травні 1987-го року був лист групи металістів із проханням частіше писати про рок¹³². У лютому 1987-го року опублікували лист п’яти студентів

¹²⁷ Розвіємо сумніви. *Молода гвардія*. 1987. №240 (8180). 16 грудня. С. 3.

¹²⁸ Листи як дійові особи та виконавці. *Молода гвардія*. 1987. № 113 (8053). 13 червня. С. 3.

¹²⁹ Танцюйте! – Вам лист. *Молода гвардія*. 1989. №23 (8473). 1 лютого. С. 3.

¹³⁰ Рудяченко О. «Канікули» давай! *Молода гвардія*. 1990. № 224 (14757). 21 листопада. С. 3.

¹³¹ Єжова Т. Панк-загін. *Молода гвардія*. 1990. № 86 (14619). 5 травня. С. 3.

¹³² Поштове відділення. *Молода гвардія*. 1987. № 88 (8028). 6 травня. С. 4.

КПІ зі скаргою про те, що черкаський гурт «XX століття» не виступає в Києві. Редакція «від імені наших читачів» звернулася до дирекцій київської та черкаської філармоній «поставити в план і вирішити всі технічні питання, пов'язані з гастролями “XX століття” у Києві»¹³³. Такі повідомлення, разом із критикою бюрократичних підходів до рок-музики, мали створювати серед читачів відчуття довіри до рубрики й газети.

До 1986-го року в Києві існували лише окремі зародки рок-культури. Київські рок-гурти почали розвиватись уже після початку Перебудови, коли в СРСР було «легалізовано» рок-музику. Тоді в місті стало відбуватись багато рок-концертів, які були популярні серед киян. З 1989-го року, в умовах політичних, соціальних і економічних змін у державі, рок-музика в Києві стала трансформуватись. З'явилась нова генерація рок-гуртів і усе більше музикантів виконували пісні українською.

З 1986-го року київська комсомольська газета «Молода гвардія» запустила популярну серед читачів рубрику «Фонограф», у якій журналісти розповідали про західну й радянську рок-музику. Коли на зламі десятиріч політичні процеси в республіці стали вести до колапсу попередньої політичної системи, газета і сама значно змінилась, шукаючи себе в умовах, коли в країні комсомольська організація вже загалом мало кого турбувала. Це спричинило появу націонал-патріотичних статей та рубрики з еротикою в 1990-му році. Протягом Перебудови рубрика «Фонограф» користувалась значною популярністю серед київської молоді. Редакція цієї «музичної сторінки» активно намагалась задовольнити великий інтерес читачів у сучасній музиці, подаючи «Фонограф» як своєрідного «друга» читачів.

¹³³ Пророк про рок. *Молода гвардія*. 1987. № 41 (7981). 28 лютого. С. 3.

Розділ 2. Висвітлення радянської рок-музики

2.1. Зміна у ставленні до «неформалів»

На думку Світлани Костилевої, в роки Перебудови українські друковані періодичні видання діяли чітко у визначених межах актуальних політик комуністичної партії. Відповідно, такі нові теми у ЗМІ як: популяризація госпрозрахунку, індивідуальної трудової діяльності чи боротьба з алкоголізмом тощо, – можемо розуміти як пропаганду ініційованого КПРС «реформаторського курсу»¹³⁴. «Гласність» попервах полягала не в можливості писати про «незручні» для влади теми, а в можливості писати про нові теми, які, втім, порушувала сама влада. Саме так можна сприймати зображення «неформалів» у газеті «Молода гвардія» в роки Перебудови. А сам термін можна, за теорією Лакло та Муфф, вважати вузловою точкою представленого у газеті «Молода гвардія» дискурсу.

Упродовж 1986–1987 рр. про «неформалів» у «Молодій гвардії» писали доволі часто. Їм присвячували статті, публікували думки читачів та дискусії – усього можна виділити 8 повноцінних матеріалів, які цілком стосуються «неформалів» (у тому числі добірки різних думок). Переважно йшлося про «металістів», хоча одну статтю присвячено гіпі. У перші роки Перебудови ставлення до «неформалів» з боку більшості дописувачів нагадувало ставлення до проблеми, яку неможливо подолати заборонами. У межах представленого в газеті дискурсу «неформалів» було представлено як дещо «неправильну», але органічну й закономірну частину радянського суспільства, яку потрібно не ігнорувати чи перероблювати, а зрозуміти, «очолити й направити». Така ідея цілком відповідала тодішній риториці комсомолу: у роботі з молоддю заборонами не можна добитись нічого, окрім «переходу

¹³⁴ Костилева С. Роль друкованих засобів масової інформації України у здійсненні соціально-економічних перетворень в умовах перебудови. Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. 2007. – Вип. 16. С. 417–421.

критичності в критиканство, стійких переконань у двоїстість життєвої позиції»¹³⁵.

Показовим прикладом оцінки нових популярних серед молоді стилів є стримано консервативна стаття про брейкданс від липня 1986 року за авторством В. Мішньова, режисера народного театру пантоміми Палацу культури виробничого об'єднання імені С. П. Корольова. У ній дописувач не засуджував популярний молодіжний танець. Проте його ставлення до брейкдансу можна порівняти зі ставленням до нової наркотичної речовини, що активно поширюється серед молоді:

Можна робити вигляд, що його [брейкдансу, – В. К.] нема, спираючись на звичну тезу про скороминущий вибрик західної моди. Та... подібне ставлення було б надто поверховим, легковажним. До того ж – популярність брейк-дансу у нашої молоді набуває такого масштабу, що **випускати цей процес з-під контролю чи ігнорувати його просто безвідповідально**¹³⁶...

Потрібен винятково серйозний підхід до пошуку шляхів пристосування цієї привабливої популярної форми до потреб сучасної молоді... Якщо своєчасно не розібратись у колі проблем, пов'язаних з «брейком», відхреститись від них чи очікувати, – може, само зникне, – наслідки передбачаються сумними. Головне тут – яку конкретну п р а к т и ч н у¹³⁷ позицію з цього приводу займуть районні комсомольські організації¹³⁸.

Авторові відповіла редакція: так, справді, це нове явище необхідно очолювати, «ми вживаємо необхідні заходи»¹³⁹. І одразу ж надали підтвердження: проанонсували організований редакцією перший київський парад брейкдансу та інший фестиваль, в межах якого відбудеться районний парад брейкдансу¹⁴⁰.

Стаття від вересня 1986-го року під назвою «Важкий метал чи металобрухт» також добре оприявнює бачення «неформалів» у межах тодішнього дискурсу. У ній автори навели лист одного з читачів, який в парку

¹³⁵ XX съезд Всесоюзного ленинского коммунистического союза молодежи. Т. 1. Москва, 1987. С. 90.

¹³⁶ Так виділено в тексті.

¹³⁷ Так виділено в тексті.

¹³⁸ Мішньов В. Брейк-данс: проблема відкрита? *Молода гвардія*. 1986. № 144 (7838). 26 липня С. 4.

¹³⁹ Там само.

¹⁴⁰ Там само.

«Олександрія» (м. Біла Церква) на дубі помітив напис «Ей-сі Ді-сі»¹⁴¹, а на берізці – «Айрон Мейден»¹⁴². «Виходить, і берізка стала символом хард-року та “хеві-метал”...»¹⁴³, – написав інженер Віктор Белиць. Редакція відповіла:

«Виходить, стала. Але замало буде відвести тих, хто порізав берізу чи вивів уночі на кузові автобуса імена кумирів, до відділення міліції. Важливо ще й зрозуміти, чому з'явилися ці написи. [виділення наше – В. К.] Хто вони, прихильники «важкого» року, «хеві-метал», або як вони самі себе називають, «металістів»? Що можуть сказати іншим, залишаючи свої автографи?»

Після цього розповіли про музичний дискусійний клуб, який у Білій Церкві організував завідувач сектору культурно-масової роботи Палацу культури одного із місцевих підприємств. У клуб нібито навіть приходять «металісти» – хоч і мають «іронічний настрій» та «скепсис»¹⁴⁴. Там юнакам допомагають правильно зрозуміти творчість деяких західних музикантів – і «металісти» нібито слухають. Редакція похвалила підхід білоцерківського активіста-організатора клубу: мовляв, «розвивати смаки, піднімати музичну культуру молоді»¹⁴⁵ – це найперспективніший шлях. Нехай, пишуть у статті, будуть різні стилі – в тому числі «нова хвиля» і «важкий метал», «головне – щоб не металобрухт»¹⁴⁶.

Тема «неформалів» для «Молодій гвардії» на початку Перебудови була доволі ваговою. У номері за 4 грудня 1987-го року виділено майже цілу сторінку для матеріалу про пресконференцію про Перебудову молодіжних клубів, ставлення до неформальних об'єднань молоді та інші молодіжні питання, яку організував Київський державний інститут культури імені Корнійчука¹⁴⁷. Автори писали, що це була вже третя подібна конференція,

¹⁴¹ Хард-рок гурт «AC/DC».

¹⁴² Хеві-метал-гурт «Iron Maiden».

¹⁴³ Савинич М. «Важкий метал чи металобрухт». Молода гвардія. № 179 (7873). 17 вересня. С. 4.

¹⁴⁴ Там само.

¹⁴⁵ Там само.

¹⁴⁶ Там само.

¹⁴⁷ Семиволос Ю. Ми «неформалів» породили, ми їх і... полюбимо?». Молода гвардія. № 232 (8172). 4 грудня. С. 4.

проте дещо її вирізняло від попередніх: «частина виступаючих і відповідаючих на запитання – з самої “публіки”. Тут заохочувався обмін думками, гострі суперечки, які тривали кілька годин без перерви»¹⁴⁸.

Різні замітки об'єднувала наскрізна ідея: із «неформалами» слід працювати й робити це вже зараз. Наприклад, засудили поета-авангардиста, який після виступу на творчому вечорі одразу пішов та не відповів на питання «металістів», які зацікавились в його поезії; інший доповідач скаржився, що молодіжне середовище серйозно ніхто не вивчав¹⁴⁹. Директор Тульчинського культосвітнього училища закликав кожен клуб взяти під опіку хоча б одне «неформальне об'єднання», а загалом на конференції зобов'язали кожного студента Інституту культури «увійти в контакт» з двома неформальними групами¹⁵⁰. Говорили на конференції й про проблеми: питали, «чи не запізнились комсомольці із дозволом» брейкдансу, що нібито вже втрачає популярність, порушували проблему матеріального забезпечення клубів і те, що молодь часто захоплюється саме «забороненим плодом»¹⁵¹.

Можна виснувати, що у газеті «Молода гвардія» існування «неформалів» упродовж 1986–1987-х рр. не замовчувалось, і намагання їх «зрозуміти» було однією з важливих тем. З погляду редакції газети не було сумнівів у тому, що це також радянські громадяни, але поставало питання про те, як до них ставитись. Як ми побачили, у межах дискурсу побутували думки про те, що потрібно: а) «взяти шефство» над фанатами нових стилів; б) «підіймати» загальну музичну культуру: нібито нехай «металісти» слухають метал-рок, але «якісний» і «правильний».

Слід звернути окрему увагу на емоційну полеміку, що розгорнулася на шпальтах «Молодої гвардії» на початку 1988-го року у відповідь на рефлексію

¹⁴⁸ Семиволос Ю. Ми «неформалів» породили, ми їх і... полюбимо?».

¹⁴⁹ Там само.

¹⁵⁰ Там само.

¹⁵¹ Там само.

читача Миколи Терно на фільм «Чи легко бути молодим»¹⁵². З цієї дискусії видно, як прихильники кардинально протилежних поглядів однаково послуговувались радянським дискурсом. У дописі, який започаткував дискусію, читач Микола Терно в агресивній манері висловився про «розбещених молодиків» та «дикунські вихватки нероб»¹⁵³ (радянську молодь, яку показали в документальному фільмі). Автор вважав, що кожного з таких молодих людей колись «випустили з поля зору» батьки. У своїй інвективі він, здається, вирішив звести до купи усі свої претензії до нового покоління. Микола Терно згадав і дітей, які висмикують та не саджають нові дерева, і дівчат-«зайців» в електричці, і сусіда, з будинку якого лунає американський гімн у хоровому виконанні та музику «зрадника»¹⁵⁴, який втік на Захід. Згадано навіть, що учасники конкурсу «Юрмала–87» не носили комсомольські значки: «А з цим значком йшли у бій воїни Великої Вітчизняної»¹⁵⁵. Наприкінці статті автор навів слова одного з радянських героїв про те, що невелика кількість неформалів – лише частина сучасної молоді. Також він непрямо порадив молоді займатись корисною суспільству працею¹⁵⁶.

Редакція в коментарі до листа зауважила, що, з їхнього погляду, тези автора суперечливі, й попросила читачів поділитись своїми думками. Уже через два тижні у газеті вийшла добірка з чотирьох відповідей. Автори трьох із них рішуче не погодились з Миколою Терно, при цьому всі вони апелювали до «авторитетного дискурсу» (за Олексієм Юрчаком¹⁵⁷). Студент А. Зінченко послався на згадану «перебудовну» тезу комсомолу: «Називаючи “рокерів”, “металістів”, “брейкерів” неробами і негативними елементами, ви, Миколо, ще

¹⁵² Терно М. «Чи легко бути молодим?» Роздуми на молодіжні теми. *Молода гвардія*. № 13 (8203). 19 січня. С. 3.

¹⁵³ Терно М. «Чи легко бути молодим?».

¹⁵⁴ Може йтись про виконавців радянського шансону, наприклад, Віллі Токарева, Міхаїла Шуфутинського, Міхаїла Гулько тощо.

¹⁵⁵ Там само.

¹⁵⁶ Там само.

¹⁵⁷ Юрчак А. Это было навсегда, пока не кончилось. Последнее советское поколение. Москва, 2014. С. 90–145.

раз показуєте себе з негативного боку. *Адже давно відомо* [виділення наше, – В. К.], що ці течії стають небезпечними якраз тоді, коли їх такі, як ви, пробують ліквідувати»¹⁵⁸.

О. Олесь вирішив побудувати відповідь на типовому для риторики Михайла Горбачова і, загалом, так званих «реформаторів», протиставленні між добою Перебудови та «застою», і звинуватив Миколу Терна в ретроградстві. Фактично він стверджував, що попередній дописувач не заслуговує на увагу до своєї думки, адже він – представник скомпрометованого покоління «застою»: «Ви вирости й сформувалися як особа під впливом лозунгів і гасел “всі люди браття, всі рівні...”. А як було насправді?... Так за що нам, молодим, поважати вас?. Що це за вислови: “шкідливий фільм”, “шкідлива пісня”? Також попахує “часами застою”»¹⁵⁹. Натомість читач А. Павлихін зауважив, що роздуми Миколи Терна виглядають смішно і їх вартувало опублікувати в сатиричній частині газети. Читач порадив йому почитати матеріал у газеті «Комсомольська правда» за 21 січня: «Там все ясно сказано»¹⁶⁰, хоча цитат зі статті не навів.

Лише в одній відповіді видно згоду з думками Миколи Терна. У ній полковник запасу Марко Ярославський по суті запропонував ділити молодь на «прекрасну молодь», яка «служить і проявляє трудовий героїзм» та «нероб», яких потрібно перевести в першу категорію за допомогою виховання, «**особливої**¹⁶¹ уваги з боку командирів» в армії¹⁶². Звісно ж, і полковник запасу зробив посилання на висловлювання в межах авторитетного дискурсу: захищував виступ міністра оборони Язова, а щоб «все стало на свої місця»

¹⁵⁸ Грішне й праведне? *Молода гвардія*. № 23 (8213). 2 лютого. С. 2.

¹⁵⁹ Там само.

¹⁶⁰ Там само.

¹⁶¹ Так виділено в тексті.

¹⁶² Там само.

порадив іншим ознайомитись із матеріалом у газеті «Красная звезда» за 19 січня¹⁶³. Тези цієї статті Марко Ярославський також не переказав.

Відповідно, бачимо майже анекдотичну ситуацію, коли прихильники протилежних поглядів, обстоюючи свій підхід до «неформалів», вважали, що вичерпати й поставити крапку в дискусії здатна стаття, опублікована в одній із центральних газет. От тільки з контексту дискусії випливає, що квазіоб'єктивне знання, озвучене в центральному органі Міністерства оборони («Красная звезда»), в той час могло суперечити квазіоб'єктивному знанню, представленому в центральному органі ЦК ВЛКСМ («Комсомольська правда»). У роки Перебудови різні періодичні видання справді могли представляти різні політичні течії в межах радянського істеблішменту. Як показує Рітта Пітман, тоді частина найбільших літературних періодичних видань належала до більш «реакційно-націоналістичного» табору (зокрема, «Молода гвардія» (Москва), «Наш современник», «Москва»), а частина – представляла більш «ліберально-реформістські» погляди («Новый мир», «Литературная газета», «Дружба народов» та інші)¹⁶⁴. Сторони в дискусії, опублікованій у газеті «Молода гвардія» на початку 1988-го року, мислили в категоріях радянського дискурсу – тільки одні приставали до «консервативного» / «застійного» розуміння концепту «неформалів», а інші виходили із «прогресивного» / «перебудовного» розуміння цього явища.

До слова, редакція у цій дискусії вирішила залишатись медіатором, закликавши тільки до терпимості, «не кипіти, не обурюватись, як О. Олесь, а вдумливо розібратися в усьому»¹⁶⁵. Іншого разу таку саму роль вона відіграла, опублікувавши розмову між «афганцем» та дівчиною-гіпі¹⁶⁶. У доволі

¹⁶³ Грішне й праведне? *Молода гвардія*. С. 2.

¹⁶⁴ Riitta H. Pittman. *Perestroika and Soviet Cultural Politics: The Case of the Major Literary Journals*. *Soviet Studies*. 1990. Vol. 42, No. 1. P. 112.

¹⁶⁵ Там само.

¹⁶⁶ Іщенко Н. Проблема зблизька. Їхні обличчя. Зіткнулися дві позиції і два погляди на життя. *Молода гвардія*. № 240 (8180). 16 грудня. С. 2.

конфліктній розмові афганець «намагається зрозуміти» гіпі, проте розмова, за словами репортерки, кілька разів заходила в тупик, адже гіпі була переконана, що зрозуміти її неможливо. Журналістка, описуючи розмову, не приставала на бік жодної зі «сторін», зате надавала короткі інформаційні довідки про зовнішній вигляд, ідеологію, мету¹⁶⁷ гіпі. Також вона пояснила, в чому, на її думку, конфлікт між двома людьми: в афганців «загострене почуття справедливості», вони звикли жити життя «“на всі сто”, не перекладаючи проблем на когось і на потім»¹⁶⁸. А от для гіпі важливою є «непричетність, невтручання, їм так добре...»¹⁶⁹.

Самим «неформалам» в газеті не раз давали слово. Із опублікованих повідомлень складається враження, ніби основне їхнє бажання полягало в тому, щоб інші громадяни сприймали їх за «нормальних» людей. Про це у травні 1987-го року йшлося в листі за підписом 27 «шанувальників “хеві-метал”»: «І останнє: не варто вважати, що коли людина «металіст», то вона – фанатик. Це не так. Ми такі ж радянські хлопці, тільки любимо “хеві-метал”»¹⁷⁰.

Подібне прохання бачимо в листі Сергія Попова¹⁷¹. Сергій писав: атрибути «металістів» – «це, звісно, не дуже добре»¹⁷². Проте для деякого з металістів це те, що вони люблять, тому вони готові це захищати. «Металісти» не змушують інших любити свої атрибути, проте «не треба насаджувати нам свої почуття та симпатії»¹⁷³. Після цього автор написав про упередження до металістів: нібито раз «металіст» – значить хуліган, а то й прихильник фашизму («приписують “коричневі” ідеї»). «Повірте, – пише хлопець, – я хоч

¹⁶⁷ «Зробити кращим життя» (Див. Там само).

¹⁶⁸ Іщенко Н. Проблема зблизька. Їхні обличчя. С. 2.

¹⁶⁹ Там само.

¹⁷⁰ Поштове відділення. *Молода гвардія*. 1987. № 88 (8028). 6 травня. С. 4.

¹⁷¹ Який, до слова, не вірив у його публікацію, про що написав наприкінці листа (Див. Попов С. Бійки – це дуже погано! Але... *Молода гвардія*. 1988. № 22 (8212). 31 січня. С. 1).

¹⁷² Там само.

¹⁷³ Там само.

і вважаю, що бійка це дуже погано, проте такому негіднику [фашисту, – В. К.] пику натовпчу!»¹⁷⁴.

Інший школяр і член комітету комсомолу однієї з київських шкіл, член районного комсомольського штабу, а водночас «металіст», в опублікованій у лютому 1987-го року замітці теж скаржився, що через його зовнішній вигляд до нього не ставляться як до «нормальної людини». У туристичному таборі вимагали зняти металевий браслет, будь-який міліціонер, вважає школяр, затримає його за повну «екіпіровку», а його виглядом бабусі навіть лякають онуків¹⁷⁵. Школяр попросив «просто ставитись до нас нормально, вміти вислухати, не гнати»¹⁷⁶. І як приклад навів секретарку райкому комсомолу, яку цікавить, «що думає» підліток, а не його зовнішній вигляд.

У 1988-му році «проблема» «неформалів», попри популярність протягом 1986-1987-х років, зникла зі сторінок газети «Молода гвардія». У рубриці «Фонограф» зосереджувались переважно на оцінці гуртів та на складанні хіт-парадів, а в інших рубриках це питання не виникало. Імовірно, у цей час висвітлення «неформалів» стало менш популярним. Окрім того, у радянському остаточно розмилось раніше чітке розуміння «норм» та «аномалій». До Перебудови «неформали» були явною «аномалією», тож радянська періодика їх переважно ігнорувала чи висвітлювала як нечисленних маргіналів¹⁷⁷. У перші роки Перебудови комсомолу слід було очолити та організувати «неформалів» – себто упорядкувати цю певну аномалію¹⁷⁸. Проте наприкінці Перебудови «неформали» могли навіть з погляду офіційного

¹⁷⁴ . Попов С. Бійки – це дуже погано! Але... С. 1.

¹⁷⁵ Цидинський В. Розповідь із «металом» у голосі. *Молода гвардія*. 1987. № 27 (7967). 7 лютого. С. 4.

¹⁷⁶ Там само.

¹⁷⁷ Юрчак А. Это было навсегда, пока не кончилось. С. 407.

¹⁷⁸ Быстров П. Молодёжные общественные организации Санкт-Петербурга: роль на политической сцене (1986–1996). URL: <http://subculture.narod.ru/texts/book1/bystrov.htm> (дата звернення: 18.05.2023).

дискурсу статі доволі органічною частиною радянського суспільства, яке тоді переживало кардинальні трансформації.

2.2. Нове ставлення до радянської рок-музики

Якщо в оцінці «неформалів» з боку редакції упродовж перших років Перебудови таки відчувалась певна обережність і відстороненість, то радянську рок-музику бачили однозначно позитивно. Відповідальність за розвиток радянської рок-музики тоді взяв на себе комсомол: у тому числі через відкриття рок-клубів, організацію фестивалів та активне висвітлення у ЗМІ. Відповідно, успіхи радянської рок-музики в комсомольській газеті сприймали позитивно, а попередні заборони й поточні проблеми – негативно. Журналісти «Фонографа» писали про розвиток радянської та київської рок-музики, регулярно брали інтерв'ю в музикантів. Часом вони доволі демонстративно підтримували радянських рок-виконавців.

Описуючи один з перших київських рок-фестивалів, «Дебют-86», редакція, яка його ж і організувала, навіть захищала виконавців. «Звідки тільки не виганяли новоспеченого лауреата фестивалю “Дебют-86” рок-групу “Едем”»¹⁷⁹, – написали організатори. Вказали, що музикантам-початківцям «просто не захотіли допомогти з їхнім гучним “важким металом”» усюди, куди вони зверталися: гуртожитку, Будинку піонерів та школярів, у ЖЕК-ах та клубі Міністерства кооперації УРСР – «звідти хлопців просто гнали»¹⁸⁰. Пояснювати, чому так ставалось, у статті не стали. Натомість побажали хлопцям «тактовних, співчуваючих і надійних людей»¹⁸¹ на їхньому шляху. А ще висловили сподівання, що звання лауреата фестивалю допоможе гурту, а радянський райком комсомолу «подасть конкретну допомогу молодим

¹⁷⁹ Оргкомітет. Нові зірки зі старого підвалу. Молода гвардія. 1986. № 207 (7901). 29 жовтня. С. 4.

¹⁸⁰ Там само.

¹⁸¹ Там само.

музикантам, допоможе знайти приміщення для репетицій, потурбується про базовий інструментарій»¹⁸².

Після цього також порадили райкомам комсомолів «більше турбуватися про майбутнє» «самодіяльних музичних колективів»¹⁸³. Орієнтовний список їхніх завдань по роботі з рок-гуртами, з погляду редакції, виглядав приблизно так: «поцікавитись, скільки ж таких самодіяльних ансамблів існує в кожному районі, організувати прослуховування, з'ясувати “відкриті” проблеми й подавати потрібну допомогу, спрямовувати їх роботу»¹⁸⁴.

З 1987-го року в «Молодій гвардії» не боялись написати про те, що той чи інший колектив має проблеми у співпраці з комсомолом. До прикладу, того року в «Фонографі» випустили інтерв'ю з київським гуртом «Квартира 50», в якому учасники колективу скаржились на відсутність підтримки з боку комсомолу. Цей клуб входив до київського рок-клубу, тому розраховував на підтримку комсомолу. Проте за словами виконавців, у БК «Більшовик» їм не дають достатньо місця для репетицій, один з фестивалів обійшовся ансамблям суцільними витратами, а комсомольські працівники взагалі не підтримують гурт і пів року не брали участь у засіданнях художньої ради рок-клубу¹⁸⁵. А перша секретарка Жовтневого райкому комсомолу, розповідали музиканти, одного разу з'явилась перед концертом і почала вимагати зняти ланцюги та клепки¹⁸⁶. Після висловлених на шпальтах газети нарікань від гурту, інтерв'юер висловив сподівання, що тепер гурт у Жовтневому райкомі комсомолу почують.

Також відзначимо статтю голови рок-клубу Юрія Сахна від грудня 1988-го року. У ньому голова рок-клубу описав конфлікт гурту «Кому вниз» із

¹⁸² Оргкомітет. Нові зірки зі старого підвалу. С. 4.

¹⁸³ Там само.

¹⁸⁴ Там само.

¹⁸⁵ Повітря С. Квартира плюс незручності. *Молода гвардія*. 1987. № 209 (8149). 31 жовтня. С. 4.

¹⁸⁶ Там само.

«керівниками Жовтневого району» Києва, коли в серпні 1988-го року через назву гурту¹⁸⁷ та «круті» тексти перші сольні концерти гурту ледь не зірвались. Проблема вирішилась компромісом, а під час переговорів, написав автор, виявились позитивні риси колективу: згуртованість, безкомпромісність, вміння відстоювати власний погляд¹⁸⁸. Тобто, під час опису ідеологічного конфлікту із комсомольськими функціонерами, голова рок-клубу не побоявся компліментарно відгукнутись про позицію гурту.

Зазначимо, що в 1986-му році в газеті захищали також і дискотеки: у листопаді 1986-го року Олександр Рудяченко зачитував лист старшокласниць однієї з бучанських шкіл, які стверджували, що вчителі їхньої школи регулярно «влаштовують рейди» до місцевої дискотеки й карають учнів, яких вони там помітили. Автор став дивуватись: «Зізнатися, спочатку я цьому листу не повірив. Здалося, він надійшов до редакції із запізненням на тридцять років»¹⁸⁹. Після мінірозслідування журналіст «Молодої гвардії» резюмував: вчителі забороняють учням бучанської середньої школи ходити на дискотеки, бо вважають, що простіше заборонити, аніж із допомогою комсомолу «навести, в разі потреби, порядок на дискотеці»¹⁹⁰.

В іншій статті того ж року знаходимо схожий заклик до «органів культури» допомогти київським дискотекам від Федора Терпиловського, керівника секції дискотек молодіжного клубу-кафе «Еліон» Ленінградського райкому ЛКСМ України. Привід для критики й «гонінь» на дискотеки, на думку автора, знаходився завжди: «якщо дуже захотіти, то навіть біле можна

¹⁸⁷ Назву гурту нагадує слово «комунізм» – саме через це її обрали при створенні гурту. (Див. Перші кроки. URL: <https://web.archive.org/web/20160924004113/http://www.ssve.ru.rock-oko.com/knizhki/andrj-sereda-ta-komu-vniz-muzika-visokogo-duxu/persh-kroki.html> (дата звернення: 18.05.2023).

¹⁸⁸ Сахно Ю. Угору сходами, що ведуть вниз? *Молода гвардія*. 1988. №246 (3448). 28 грудня. С. 3.

¹⁸⁹ Рудяченко О. На дискотеці помічені були. *Молода гвардія*. 1986. №228 (7922). 29 листопада. С. 4.

¹⁹⁰ Там само.

назвати чорним»¹⁹¹. Але ж дискотеки, пише він, не спираються на дійсну підтримку органів культури – а саме це й потрібно забезпечити¹⁹².

Як мінімум із 1987-го року редакція «Молодої гвардії» не сумнівалась: радянський метал-рок справедливо й стійко посів своє місце серед радянської музики. Писали, що «метал» «здобув прописку» у «вітчизняній рок-музиці» – і відколи це сталось до нього «значно зросли вимоги»¹⁹³. У розповіді про київський гурт «Едем» в лютому 1987-го року голова рок-клубу Юрій Сахно відзначив: ще півтора року тому «багато хто з нас сприймав “метал”, особливо вітчизняний, як музику для підлітків», проте нещодавній виступ цього гурту вразив композиціями, імпровізаціями, змінами темпоритмів¹⁹⁴.

У «Молодій гвардії» концепт «вітчизняна рок-музика» взагалі вживався доволі часто¹⁹⁵ – це інша вузлова точка дискурсу в газеті. На нашу думку, вже саме слово «вітчизняна» могло допомагати позитивно маркувати таку музику. У грудні 1989-го року Олександр Євтушенко під час опису виступу радянських спікерів на рок-фестивалі у Глазго і взагалі сказав: «Йшлося про нашу рідну музику [радянську рок-музику, – В. К.], зокрема – про андеграунд із Країни Рад»¹⁹⁶.

Лише в одній статті можна відзначити явно критичне ставлення до радянського гурту: в 1987-му році Олександр Рудяченко не надто позитивно відгукнувся про київський авангардний гурт «Колезький асесор». Лідер гурту схарактеризував їхню музику як «маячню божевільного». Журналіст на це

¹⁹¹ Терпиловський Ф. Не перший рік... *Молода гвардія*. 1987. № 21-22 (7961-7962). 31 січня. С. 7.

¹⁹² Там само.

¹⁹³ Житинський М. Щасливого експерименту. *Молода гвардія*. 1986. № 123 (8063). 27 червня. С. 4.

¹⁹⁴ Сахно Ю. Важкі часи в «Едемі». *Молода гвардія*. 1987. № 27(7967). 7 лютого. С. 4.

¹⁹⁵ Див. наприклад: Євтушенко О., Лющенко А. Периферія наступає? *Молода гвардія*. 1987. № 157 (8097). 15 серпня. С. 4; Рудяченко О. Розваги з неприємностями. *Молода гвардія*. 1987. № 250 (8190). 31 грудня. С. 3; Старцев О. Покоління зі станції «Зоопарк». *Молода гвардія*. 1990. № 46 (14579). 7 березня. С. 3.

¹⁹⁶ Євтушенко О. Язик до Глазго доведе. *Молода гвардія*. 1989. № 238 (9088). 13 грудня. С. 3.

зауважив: існує два протилежні підходи «один – очистити людину від болю, через високе й добротньо-професійне, другий – катарсис імені клініки Павлова»¹⁹⁷.

Як уже було згадано, не всі читачі газети схвально ставились до «неформалів» та рок-музики, і у перші роки Перебудови це видно з їхніх листів. Проте редакція газети приставала до офіційного «перебудовного» погляду комсомолу на питання розвитку радянської рок-музики. Скажімо, в жовтні 1987-го року викладач В. Антоненко критично відгукувався в газеті про «загравання з молоддю», яка захоплюється «хеві-металом» і висловився за те, щоб редакція відстоювала позицію комсомолу в музичних питаннях¹⁹⁸. Проте у відповідь редакція навела майже беззаперечний аргумент: «Ми вважаємо, що в даному випадку ми й обстоюємо позицію комсомолу епохи перебудови»¹⁹⁹. Тут же журналісти перейшли в рішучу контратаку: «Не позу суконних бюрократів, які п'ять, три роки тому більше сахались молоді, ніж працювали з нею, більше забороняли, ніж послідовно розбирались, більше відхрещувались від гострих питань, ніж погоджувались на діалог». За цим іще більш патетично заявили: «А ПУТІВКУ ТАКИМ АНСАМБЛЯМ, як «КВАРТИРА №50» ТА «ЕДЕМ» ДАЄ САМЕ ЖИТТЯ»²⁰⁰.

Звернімо увагу на останню метафоричну конструкцію, яку вжили представники редакції. Подібно і в гурту «Зимовий сад» у листопаді 1988-го року запитали: «Що приніс групі теплий вітер позитивних змін?»²⁰¹. Звісно, йшлося про Перебудову. Перебудова в дискурсі «Молодої гвардії» нібито вирізнялась саме більш «правильним» і ліберальним ставленням до рок-музики на противагу добі «застою». Звісно, така ідея була цілком в межах

¹⁹⁷ Рудяченко О. Чому він тікає з клініки Павлова? *Молода гвардія*. 1987. № 189 (8129). 3 жовтня. С. 4.

¹⁹⁸ Рудяченко О. Поштовий романс. *Молода гвардія*. 1987. № 209 (8149). 31 жовтня. С. 4.

¹⁹⁹ Рудяченко О. Поштовий романс. С. 4.

²⁰⁰ Так виділено в тексті. Там само.

²⁰¹ Шевчук Л. Чим наша мова одзоветься? *Молода гвардія*. 1988. № 212 (3402). 4 листопада. С. 3.

тодішнього радянського дискурсу. Як відзначає Володимир Тарасов, на зламі 1986–1987-х років у радянському офіційному дискурсі «застійні явища» та «застій» почали протиставляти «прискоренню», що мало відбуватись у Перебудову²⁰². Так, на січневому пленумі ЦК КПРС у 1987-му Михайло Горбачов визначив Перебудову як «рішуче переборення застійних процесів»²⁰³. І надалі, «застій» став універсальним способом означити все застаріле та «антиперебудовне»: «Доперебудовна історія СРСР стає “застійними роками”, “епохою застою” – часом втрачених можливостей та викривлення “справжнього” соціалізму»²⁰⁴.

Це порівняння між «консервативним» «застоем» та «прогресивною» Перебудовою приблизно вже з 1987-го року стало доволі сталим тропом у газеті. У одному інтерв'ю у 1987-му році респондент, пояснюючи назву гурту «Бастіон», став розповідати про складнощі, з якими стикався гурт, сформований у 1984-му році гурт, коли з рок-музикою «велася неоголошена війна»²⁰⁵. Тоді інтерв'юер зауважує: «Даруй, але на календарі 1987 рік – і перемир'я давно підписано?!»²⁰⁶.

З 1987-го року в газеті також згадували про репресивні дії щодо рок-гуртів у добу «застою». Такі повідомлення були суголосними тодішній ідеї «переосмислення» та «переписування» радянського минулого, яку запропонував Михайло Горбачов у 1987-му році²⁰⁷. Резолюція лютневого пленуму ЦК КПРС у 1988-му році поставила перед радянськими вченими завдання «написати справжню і повну історію, яка буде історією життя й

²⁰² Тарасов В. Образ перебудови (1985-1991) в сучасній історіографії: проблема термінології та інтерпретації. Харків, 2016. С. 106.

²⁰³ Там само.

²⁰⁴ Тарасов В. Образ перебудови (1985-1991) в сучасній історіографії. С. 107–108.

²⁰⁵ Немировський П. «Бастіон, який атакує». *Молода гвардія*. 1987. № 118 (8058). 20 червня. С. 4.

²⁰⁶ Там само.

²⁰⁷ Шліхта Н. "Деідеологізація" освіти в роки перебудови: причини, напрями реформи, суперечності. *Наукові записки НаУКМА. Історичні науки*. 2012. Т. 130. С. 39.

боротьби нашого народу»²⁰⁸. Тоді ж генеральний секретар ЦК КПРС закликав до боротьби із «білими плямами» в історії – і періодичні видання одразу почали виконувати цю нову вказівку²⁰⁹. Так само і в рубриці «Фонограф» стали «переосмислювати» минуле радянської рок-музики та боротьби з нею. Пристаючи до поділу Рітти Піттман на консервативні та реформаторські радянські видання в роки Перебудови²¹⁰, можна зауважити, що принаймні автори музичної сторінки «Молодої гвардії» не ставили під сумнів необхідність Перебудови та підтримували трансформації в СРСР.

Це можна пояснити тим, що «Молода гвардія» була комсомольською газетою. Здійснюючи реформи, Михайло Горбачов прагнув залучитись підтримкою молоді – і для цього намагався спиратись на комсомол. На січневому Пленумі ЦК КПРС у 1987-му році він зауважив: у процесах Перебудови «питання про позицію молодого покоління набуває величезне політичне значення»²¹¹. Віктор Мироненко, як перший секретар ЦК ВЛКСМ, а також як прибічник та радник Горбачова²¹², активно підтримував Перебудову і на XX з'їзді ВЛКСМ у квітні 1987-го року проголошував: «Комсомол за перебудову, за прискорення! Це наша тверда позиція, і ми з неї не зійдемо!»²¹³.

У липні 1987-го у «Фонографі» року надрукували слова Кирила Стеценка із київського гурту «Еней» про те, що з 1972-го року в гурту «почались заборони». Тоді до гурту прийшли «відповідальні працівники», які питали,

²⁰⁸ Цит за: Шліхта Н. "Деідеологізація" освіти в роки перебудови.

²⁰⁹ Там само. С. 39–40.

²¹⁰ Riitta H. Pittman. *Perestroika and Soviet Cultural Politics: The Case of the Major Literary Journals*. P. 111–132.

²¹¹ XX съезд Всесоюзного ленинского коммунистического союза молодежи. Т. 1. Москва, 1987. С. 34.

²¹² Віктор Мироненко відзначає, що в грудні 1985-го року після однієї з промов Горбачова, він «повірив у Перебудову, повірив у Горбачова та в заявлені ним цілі, а потім присвятив себе цим цілям». Віктор Мироненко: «Гигантская комсомольская система бесследно исчезла. Думаю, разворовали». URL: <https://kam.business-gazeta.ru/article/400573> (дата звернення: 18.05.2023).

²¹³ Там само. С. 35.

чому гурт не співає пісень Спілки композиторів України. Після цього гурту заборонили виконувати пісні на власні вірші, пізніше – українські пісні й пісні на слова Василя Симоненка²¹⁴. Про гурт «Доктор Фауст» до Перебудови Олександр Євтушенко в 1988-му році похмуро написав: кожний виступ міг бути останнім, адже у 1984-1985-х роках «гучна музика у клубних стінах прирівнювалась інколи до хуліганства»²¹⁵. Вже після вступу до рок-клубу в 1986-му році цей аматорський гурт почав активно розвиватись, пише автор²¹⁶.

Описуючи творчість гурту «ВВ» у 1988-му році, Олександр Євтушенко згадав, що до Перебудови гурт не затримувався у жодному місці для репетицій більше, ніж на місяць: «Запопадливі завклубами кожен у свій спосіб боролися з “металоманією”, що набирала обертів»²¹⁷. Того ж року вийшло інтерв'ю з Борисом Гребенщikovим. У ньому соліста гурту «Акваріум» спитали, чи вважає він, що дефіцит інформації про рок-музику під час доби «застою» «завдав шкоди поколінню»: «Ми вчасно не змогли багато що почути й побачити?»²¹⁸. Музикант погодився, але додав, що тоді навчились також боротись.

У 1989-му році в інтерв'ю в Андрія Макаревича прямо спитали: «Яким чином вдалося “Машині часу” втриматись “на плаву” у той час, коли її систематично “топило” Міністерство культури?»²¹⁹. В 1990-му році Олександр Євтушенко взяв інтерв'ю у Севи Новгородцева – популярного у СРСР кореспондента радіо «ВВС», який з 1977-го року розповідав радянським

²¹⁴ Євтушенко О. Еней був парубок моторний. *Молода гвардія*. 1987. № 133 (8073). 11 липня. С. 4.

²¹⁵ Євтушенко О. Хто ви, «Доктор Фауст»? *Молода гвардія*. 1988. № 47 (8237). 6 березня. С. 3.

²¹⁶ Там само.

²¹⁷ Євтушенко О. Чому «В.В.» - живе? *Молода гвардія*. 1988. № 139 (8329). 20 липня. С. 3.

²¹⁸ Рудяченко О. Мені наснилось, що серце моє не болить? *Молода гвардія*. 1988. № 196 (3386). 12 жовтня. С. 4.

²¹⁹ Євтушенко О. «Машина» і віра у свій час... *Молода гвардія*. 1989. 139 (8589). 19 липня. С. 3.

слухачам про актуальну західну музику²²⁰. Інтерв'юєр запитав, чи справді у своїй передачі Сєва читав справжні листи слухачів у роки «застою», коли його передачу в СРСР «нещадно глушили»²²¹. А після обмовки респондента, що він буде висловлювати суб'єктивні думки, Олександр Євтушенко зауважив: «*тепер* [виділення наше, – В. К.] у нас цінується особиста точка зору»²²². У цьому зауваженні журналіст явно відсилав до «плюралізму думок» – одного з декларованих принципів Перебудови²²³.

У дискурсі газети «Молода гвардія» можна помітити негативне ставлення не лише до доби «застою». Проблеми, які часом створювала радянській рок-музиці влада, могли зображувати як певний пережиток попередньої влади. Як було згадано, після 1987-го року термінами «застій» та «застійний» у межах офіційної радянської риторики стали позначати будь-які негативні явища, що «уповільнювали» Перебудову. При цьому боротьба із «застоем» у межах офіційного дискурсу накладалась на цілком реальний політичний конфлікт між прихильниками Перебудови та консерваторами. Таке протистояння відбувалось у партії, найвищих союзних органах влади²²⁴, а також між загалом більш реформаторським «центром» та більш консервативною владою на місцях (особливо в УРСР)²²⁵. Відповідно, журналісти «Молодої гвардії», пристаючи до риторики «центру», із 1988-го року почали викривати елементи «старого порядку» в радянській музичній індустрії – та намагались із ними боротись.

²²⁰ Див. «Мы говорим Би-би-си – подразумеваем Сєва». URL: https://www.bbc.com/russian/interactivity/2010/07/100709_letters_seva (дата звернення: 18.05.2023).

²²¹ Євтушенко О. Сєва. Сєва Новгородцев. Місто Київ. Бі-Бі-Сі! *Молода гвардія*. 1990. № 126 (14659). 1 липня. С. 3.

²²² Там само.

²²³ Тарасов В. Образ перебудови (1985-1991) в сучасній історіографії. С. 66.

²²⁴ Плохій С. Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу. Харків, 2019. С. 50–51.

²²⁵ Кузьменко Ю. Від партійної дисципліни до політичної кон'юнктури: «перебудова» в рецепції партійно-радянської номенклатури УРСР. *Український історичний журнал*. 2015. № 4. С. 117–119.

У статті за листопад 1988-го року Віталій Климов написав про фото гурту «Народне ополчення» із портретом Брежнєва. Цей гурт мав цілу музичну програму із критикою цього колишнього генерального секретаря. Климов підтримав гурт у його сатири. Відбиваючи офіційну риторику, автор зауважив: підходи, характерні для доби «застою», не зникли під час Перебудови. «Один з рефренів, що співає група: “Є надія, що не житимемо, як раніше! Є надія – не буде більше Брежнєв!” Але на фотографії він є. І, на жаль, не тільки на фотографії...»²²⁶.

Через 11 випусків рубрики «Фонограф», вже у березні 1989-го року надрукували й саму фотографію гурту з портретом²²⁷ (Див. Додаток 27). Про цю фотографію згадали в контексті фестивалю «Рок проти сталінізму», який тоді відбувся у Харкові. Як написав Віталій Климов, у цьому місті це був перший за понад рік легальний рок-концерт²²⁸. Журналіст зазначив: перед виступами відділ культури міськвиконкому «не рекомендував» програму гурту «КПП». На концерті програма таки прозвучала, але за винятком пісні «Харків»: через загрозу «заборони, або як тепер прийнято говорити “нерекомендації”»²²⁹. «Методи змінюються, суть залишається та ж сама!» – обурився Віталій Климов, а наприкінці зазначив: «справді, одним фестивалем сталінізм не переможеш»²³⁰.

А в листопаді 1986-го року Олександр Рудяченко іронічно згадав про зміну ставлення до рок-музики з боку керівника худради будинку культури «Більшовик». Нібито ще місяць тому той зауважував: «Рок-музика нам не потрібна», а після фестивалю «Дебют-86» «на 180° змінив точку зору худради

²²⁶ Климов В. Фотопогляд у цей неспокійний музичний світ. *Молода гвардія*. 1988. № 224 (3414). 21 листопада. С. 3.

²²⁷ Климов В. На чиєму боці перемога? *Молода гвардія*. 1989. № 52 (8502). 15 березня. С. 3.

²²⁸ Там само.

²²⁹ Там само.

²³⁰ Там само.

“Більшовика”: Дайош міський рок-клуб!»²³¹. У грудні 1987-го року Олександр Рудяченко описав враження від проведення тодішнього концерту «Uriah Heer» в Києві: «якби ще півроку тому хтось став запевняти, що є нагода відвідати концерти Ц Ъ О Г О²³² ансамблю, мало того, можливість поспілкуватися з самими музикантами, особисто я розцінив би це як недоречний дотеп Урії Гіп. Але махати рукою, знизувати плечима, навіть щипати себе за ніс не має рації»²³³. У серпні 1988-го року в дайджесті про рок-музику в СРСР згадали, що «багатостраждальний» харківський рок-клуб отримав власне приміщення у Палаці студентів: а ще донедавна їх постійно «зганяли з “точки”» та навіть заборонили фестиваль рок-клубу на День радянської молоді²³⁴. У 1990-му Олександр Євтушенко критично зауважив, як у 1985-му році, ще «до вітрів перебудови», в Новосибірську комсомольці нібито витратили гроші, виділені для рок-гуртів у «Фонд молодіжної ініціативи», щоб купити меблі для «власного офісу»²³⁵.

Окремо відзначимо цікаву статтю про лєнінградський панк-рок-гурт «Об’єкт глузувань» від Миколи Мейнерта. У підводці до статті згадано, що по телебаченню часто показують «проблеми, пов’язані з розфарбованими та обдертими молодими людьми [панками, – В. К.]: іноді вони навіть почали поставати перед ясними очима наших цнотливих телеглядачів»²³⁶. Але творчість панк-музикантів, писав дописувач, залишається незнайомою для багатьох слухачів – натомість подивитись на них варто, адже лише так можна скласти про них своє враження.

²³¹ Рудяченко О. 55 хвилин на роздуми. *Молода гвардія*. 1986. № 228 (7922). 29 листопада. С. 4.

²³² Так виділено в тексті.

²³³ Рудяченко О. Про Урію Гіп. *Молода гвардія*. 1987. № 243(8183). 20 грудня. С. 3.

²³⁴ Євтушенко О. З усіх усюд. *Молода гвардія*. 1988. № 149 (8339). 3 серпня. С. 3.

²³⁵ Євтушенко О. Над Сибіром сонце сходить. *Молода гвардія*. 1990. № 65 (14598). 4 квітня. С. 3.

²³⁶ Мейнерт М. Не глузуйте хоча – «об’єкт» є... *Молода гвардія*. 1988. № 168 (8458). 31 серпня. С. 3.

У самому матеріалі автор згадав, як у 1987-му році на фестивалі в Подольську виступав гурт «БОМЖ»: «радикальні», а не «зачісані» чи «демонстративні» панки. Під час виступу «перелякані компетентні особи заслали за пульт диверсанта»²³⁷, який став спотворювати звук, доки він не став геть «глухим і пласким». Тоді гурт пішов з концерту, не догравши програму. У лаконічному «висновку» до статті Микола Мейнерт критично заявив: «Панк-рок є панк-рок, і якщо хтось береться його вставляти в концерт, то й приймати його варто таким, яким він є. А не яким ви його хочете бачити»²³⁸.

Поза тим, слід зауважити, що з 1988-го року зрідка можна було побачити критичні згадки й про саму Перебудову. Чомусь саме Юрію Шевчуку, солісту гурту «ДДТ» Олександр Рудяченко у двох інтерв'ю у 1988-му та в 1989-му році поставив провокативне питання про Перебудову: «Ти відчуваєш, що у період гласності багатьом рок-музикантам стало набагато... важче працювати?»²³⁹; «Як тоді ви, Юрію, пояснюєте зміни, що останніми роками сталися в житті нашого суспільства: здається, триває перебудова, розширюється гласність – а жити важче й важче?»²⁴⁰. До кінця не зрозуміло, що саме мав на увазі кореспондент – можливо, він просто хотів почути думку про сучасні проблеми від співака, відомого своїми соціальними та сатиричними піснями.

А в грудні 1989-го року репортажі про виступи «Колезького асесора» та «Агати Крісті» було іронічно згадано про «вітчизняних акул шоу-бізнесу»²⁴¹. Ті нібито не проштовхнули «своїх пасій» на фестиваль, бо брати участь у ньому могли тільки «незалежні» гурти. Хоча далі в самій статті негативно відгукнулись про президента Свердловського рок-клубу, який після

²³⁷ Мейнерт М. Не глузуйте хоча – «об'єкт» є... С. 3.

²³⁸ Там само.

²³⁹ Рудяченко О. «Я – віра без причин». *Молода гвардія*. 1988. № 103 (8293). 25 травня. С. 3.

²⁴⁰ Рудяченко О. Песиміст із кулаками. *Молода гвардія*. 1989. № 129 (8579). 5 липня. С. 3.

²⁴¹ Євтушенко О. Язик до Глазго доведе. *Молода гвардія*. 1989. № 238 (9088). 13 грудня. С. 3.

фестивалю почав скаржитись на поточний стан рок-музики у Свердловську. «Щоб якось виправити становище, підвівся Гліб Бутузов (“Колезький асесор”), і в короткій, але палкій промові... запевнив усіх присутній, що, мовляв, у Києві з рок-н-ролом усе добре, а буде ще краще»²⁴².

Отже, журналісти газети «Молода гвардія» вболівали й намагались адвокатувати інтереси вітчизняних, зокрема київських, рок-гуртів. Через таку їхню «роль» часом вони починали критикувати проблеми, з якими стикались колективи. На думку Світлани Костилюєвої, у роки Перебудови в республіканських українських ЗМІ журналісти часом були готові порушувати й намагались вирішити ті чи інші соціальні проблеми²⁴³. Редакція «Фонографа» також стала боротись із технічними та організаційними проблемами київських рок-гуртів.

З 1986-го року питання матеріально-технічного забезпечення радянських гуртів в газеті загалом визначали як «болюче»²⁴⁴. Федір Терпиловський у 1986-му році написав, що придбати в Києві потрібну апаратуру практично неможливо, ремонт техніки – дуже довгий. У клубі-кафе, в якому він був керівником секції дискотек, більшість техніки була старою, для дискотеки не можна було купити відеомагнітофон. «Нам потрібно відмовлятися від шаблонів мислення й учорашніх уявлень про молодь»²⁴⁵, написав автор і запропонував на базі клубу створити госпрозрахункове об'єднання.

У статті за квітень 1987-го року Олександр Рудяченко написав, що, як і більшість київських гуртів, гурт «Вавилон» має «безліч ідей та відсутність можливостей»²⁴⁶. У грудні того ж року в інтерв'ю з гуртом «Саунд Чек» поставили питання про те, як радянські гурти «дістають» необхідні

²⁴² Євтушенко О. Язик до Глазго доведе. С. 3.

²⁴³ Там само. С. 422–425.

²⁴⁴ Терпиловський Ф. Не перший рік. *Молода гвардія*. 1986. № 21-22 (7961-7962). 31 січня. С. 7; Олійник І. «Нате!» – берімо. *Молода гвардія*. 1988. № 56 (8246). 20 березня. С. 3.

²⁴⁵ Терпиловський Ф. Не перший рік. С. 7.

²⁴⁶ Рудяченко О. Аудіовізуальний «фонограф». Музичний клуб редакції газети «Молода гвардія» побував у молоді Білої Церкви. *Молода гвардія*. 1987. № 81 (8021). 25 квітня

інструменти. Музиканти згадали про допомогу Міністерства культури головним зіркам та про складні умови з інструментами в «аматорів»²⁴⁷.

Відносно різка критика ситуації з технічним забезпеченням прозвучала у липні 1988-го року в першій великій статті «Молодої гвардії» про гурт «ВВ». Олександр Євтушенко тоді написав: існує потреба «хоча б мінімально-нормальних умов існування молодих талановитих груп разом із впорядкуванням їхньої концертної діяльності»²⁴⁸. Але «любиш музику – люби й... колонки тягати»²⁴⁹, – іронізує автор. Згадували у «Фонографі» й про складнощі київських гуртів із репетиційними точками²⁵⁰, і про відсутність можливості зробити якісні записи альбомів²⁵¹.

Були й інші об'єкти для критики, наприклад, якість звукозапису в Радянському Союзі. У матеріалі про 1988-й музичний рік бачимо згадку про «зіпсований» фірмою «Мелодія»²⁵² альбом гурту «Кіно»²⁵³ та про невеликий тираж певних платівок: «різні виконавці поставлені в різні умови»²⁵⁴. Тоді Олександр Рудяченко написав, що в анкеті читачі вирішили розділити категорію «найкраща платівка» та «найкращий магнітофонний альбом»: «Хто ж бо з нас задоволений, зокрема, ЯК²⁵⁵ видрукувала «Мелодія» пластинки “Енергія” (“Аліса”), “Бригада С” (“Наутілус Помпіліус”), “Рівнодення” (“Акваріум”) тощо? Ніхто...»²⁵⁶.

²⁴⁷ Терпиловський Ф. Їм сяють наші «зірки». *Молода гвардія*. 1987. № 232 (8172). 4 грудня. С. 3.

²⁴⁸ Євтушенко О. Чому «В.В» – живе... *Молода гвардія*. 1988. № 139 (8329). 20 липня. С. 3.

²⁴⁹ Там само.

²⁵⁰ Сахно Ю. Як наші справи? *Молода гвардія*. 1988. № 234 (3424). 7 грудня. С. 4.

²⁵¹ Рудяченко О. Кого ми слухали? *Молода гвардія*. 1988. № 9 (8199). 13 січня. С. 3.

²⁵² На той момент єдиний легальний лейбл для випуску платівок в СРСР (Див. Троицкий А. Рок-практика // Рок-музыка в СССР: Опыт популярной энциклопедии. Упор. А. Троицкий. Москва, 1990. С. 289–291.

²⁵³ Рудяченко О. Кого ми слухали? С. 3.

²⁵⁴ Там само.

²⁵⁵ Так виділено в тексті.

²⁵⁶ Там само.

Згадували й про проблеми з організацією і проведенням фестивалів. Такі повідомлення варто сприймати в контексті популярної в добу Перебудови критики бюрократизму та номенклатури. Початок такої критиці поклав Михайло Горбачов, який у вересні 1986-му році поклав відповідальність за пробуксовування реформ на «кадри» та «номенклатуру»²⁵⁷. Як відзначає Юлія Кузьменко, під час свого спілкування з громадянами генеральний секретар також нерідко звинувачував номенклатуру в бюрократизмі та гальмуванні реформ²⁵⁸. Підхоплюючи цю риторику, відсталість та інерційність бюрократів почала критикувати й радянська періодика²⁵⁹.

У «Фонографі» не писали про номенклатуру, проте могли критикувати комсомольців за їхні «застарілі методи» організації музичних виступів. У 1986-му році у «Фонографі» поскаржились на маленький зал, в якому проходив організований комсомольцями фестиваль «Дебют-86»: частина молоді слухала концерт із виведених надвір гучномовців²⁶⁰. Того ж року Олександр Рудяченко написав про провальний концерт від керівництва Будинку культури «Більшовик». Автор описав, як двічі «некерована юрба» вимикала звукоапаратуру, палила свічки й папір у залі, «гнала важкі хвилі перегару»²⁶¹. Але вину за невдалий виступ він поклав на «дилетантів-організаторів» (себто представників комсомолу): «зуміли організувати лише вечір неприємностей, вікового інфантилізму»²⁶². Наприкінці статті журналіст звернувся до комсомольського функціонера:

В'ячеславе Анатолійовичу, – хотілося мені сказати того вечора, – не треба багато [робити, щоб організувати рок-клуб, – В. К.]. Робіть своє діло як директор

²⁵⁷ Кузьменко Ю. Від партійної дисципліни до політичної кон'юнктури. С. 117.

²⁵⁸ Там само. С. 117–118.

²⁵⁹ Єремєєва К. «Кооператори, бізнесмени, рекетири...»: нові економічні еліти в радянських сатиричних виданнях періоду перебудови. *Україна модерна*. 2018. – Число 25. Економічні еліти України в історико-порівняльній перспективі. С. 49.

²⁶⁰ Оргкомітет. Нові зірки зі старого підвалу. *Молода гвардія*. 1986. № 207 (7901). 29 жовтня. С. 4.

²⁶¹ Рудяченко О. 55 хвилин на роздуми. *Молода гвардія*. 1986. №228 (7922). 29 листопада. С. 4.

²⁶² Там само.

Будинку культури ВО «Більшовик». А той «концерт» нехай стане для вас незабутніми п'ятдесятьма хвилинами. Для серйозних роздумів. І – висновків серйозних²⁶³.

У 1989-му році покритикували проблеми із проведеннями фестивалю «Фонограф-89», який організував колектив «Фонографу». Тоді з кількома чиновниками виникли проблеми щодо майбутніх виступів – і одну «гостропубліцистичну» програму таки не допустили (хоча кілька місяців тому вона вже звучала в «Палаці Україна»)²⁶⁴. Квитки ж на виступ у продажу з'явилися лише за 5 днів до початку фестивалю. Квитки просили випустити за три тижні, написав Олександр Рудяченко, «але той, хто народився бюрократом, хіпі-пацифістом ніколи не стане»²⁶⁵.

2.3. Київська рок-музика

Останній ключовий концепт, що допомагає з'ясувати сприйняття радянської музики в дискурсі газети «Молода гвардія» – концепт «київська рок-музика». У газеті це поняття відділяли від поняття «радянська» чи «вітчизняна рок-музика», хоча, звісно, не протиставляли їх між собою. На київську рок-музику, як на місцеву, в газеті звертали особливу увагу. До прикладу, із лютого 1988-го року в «Фонографі» виходив окремий «київський» щомісячний хіт-парад²⁶⁶.

Варто відзначити регулярні «колонки» голови київського рок-клубу Юрія Сахна з новинами про київський рок-клуб, фестивалі та гурти, які виходили упродовж 1987–1988 років²⁶⁷. Часто виходила підрубрика «Дошка об'яв», у

²⁶³ Рудяченко О. 55 хвилин на роздуми. С. 4.

²⁶⁴ Там само.

²⁶⁵ Рудяченко О. «Фонограф-89»: своїм горбом... *Молода гвардія*. 1989. № 121 (8571). 21 червня. С. 3.

²⁶⁶ Яка ти, аудиторіє? *Молода гвардія*. 1988. № 29 (8219). 10 лютого. С. 4.

²⁶⁷ Див. наприклад: Сахно Ю. Перший ювілей «дві десятки». *Молода гвардія*. 1987. № 232 (8172). 4 грудня. С. 3; Сахно Ю. Рок-клуб: про себе і про інших. *Молода гвардія*. 1988. № 34 (8224). 17 лютого; Сахно Ю. Дядько за нас не подумає. *Молода гвардія*. 1988. № 19 (8209). 27 січня. С. 4.

якій анонсували майбутні музичні події в Києві²⁶⁸. Також випускали дайджести новин про київську рок-музику²⁶⁹. Відомо, що у 1989-му році «Фонограф» випустив окремий інформаційний буклет про київську рок-музику «Дайджест-89»²⁷⁰. А в 1989–1990-х роках «Фонограф» випустив та представив на своїх сторінках 29 магнітофонних касет – переважно представників київської рок- і попмузики.

На думку дописувачів «Молодої гвардії», умови київських рок-гуртів програвали порівняння з умовами інших радянських (переважно російських) колективів. Протягом Перебудови можна побачити спорадичні згадки про те, що розвитку київської рок-музики заважала «провінційність» та «відсталість» Києва. У вересні 1986-го року Олександр Євтушенко після доволі розлогого репортажу про Ленінградський рок-клуб сумно згадав про ситуацію з рок-музикою в Києві:

Як би не було радісно, але читачу, із деяким сумом повернімося в Київ. Ввечері обійдімо неповний десяток існуючих дискотек. Коли пощастить, у якомусь із заводських чи студентських клубів натрапимо на аматорів із саморобними гітарами. Повернемося додому, включимо магнітофон і зітхнемо: – Ех, а ось у Ленінграді: і Будинок молоді, і Будинок художньої самодіяльності, і комсомольські органи. Але там є й «Акваріум», і «Кіно», й «Аліса», – те, чого у нас нема.

Так само й Олександр Рудяченко в статті про ленінградський гурт «Аукціон» у квітні 1987-го року закликав «подивитись на київську ситуацію»: концерти в місті стали частішими і якіснішими, та вони «все ще чекають чийхось режисерів масових видовищ»²⁷¹. «Чекання завжди тривожне: коли ж воно затягується, то й взагалі починає непокоїти»²⁷², – зазначив ведучий «Фонографа».

²⁶⁸ Див. наприклад: Вільченко С. Пленум буде з музикою. *Молода гвардія*. 1988. №47 (8237). 6 березня. С. 3; 3 наших усюд. *Молода гвардія*. 1990. № 75 (14608). 18 квітня. С. 3.

²⁶⁹ Див. наприклад: Євтушенко О. Київ. До вимоги? *Молода гвардія*. 1989. № 219 (9069). 15 листопада. С. 3; Дошка об'яв. *Молода гвардія*. 1988. № 168 (8458). 31 серпня. С. 3.

²⁷⁰ Наш жест – Дайджест. *Молода гвардія*. 1989. № 184 (9034). 24 вересня. С. 2.

²⁷¹ Рудяченко О. Чому в «Багдаді» неспокойно... *Молода гвардія*. 1987. № 65 (8005). 4 квітня. С. 4.

²⁷² Там само.

У матеріалі про фестиваль київського рок-клубу в червні 1988-го року Рудяченко дав своєрідний аналіз стану київської рок-музики. У підводці до матеріалу він зізнався: коли готував анонси про фестиваль київського рок-клубу, думав, що з виступом «все буде значно гірше»²⁷³. Проте діячі культури не заважали цьому фестивалю та не пропонували «дем'янової юшки» та «ведмежих послуг»: «Скажемо наше велике спасибі всім тим, хто публіцистично турбуючись долею української пісні у пресі, на радіо, на телебаченні, цьому рок-фестивалю не допомагав і не заважав»²⁷⁴.

У самому матеріалі автор і похвалив, і покритикував київські гурти. На його думку, із кожним концертом київський рок-клуб «виходив із летаргійного стану», й «міфи» про стилістичну одноманітність його команд стали розвіюватись. Втім, деякі колективи, зауважував Рудяченко, підійшли до фестивалю не надто підготованими, а зі змістами пісень київських гуртів «видно, поки що скрута»²⁷⁵. Далі ведучий «Фонографа» дав свій невтішний прогноз:

Хвороби росту, інтенсивне наближення до сучасності вимагають того, що[б, – В. К.] вже у найближчі роки київська рок-музика зробила якісний ривок і прожила... останні 15-20 років, коли в нашому місті рок-сцену було силовим рішенням переведено в підвали. Не зробимо ми цього: ми будемо і в тій галузі загальнолюдської культури завжди д о г а н я т и²⁷⁶».

Критично описуючи провальний у різних сенсах фестиваль «Фонограф-89» в іншому репортажі, Олександр Рудяченко заявив: «Далі все, за сумною київською традицією, пішло шкереберть»²⁷⁷. А в статті за вересень 1989-го року про гурт «XX століття» Олександр Євтушенко навів цитату соліста про те, що в Києві гурт не знайшов можливості себе реалізувати, тож поїхав у

²⁷³ Рудяченко О. Душі не зачинити на переоблік. *Молода гвардія*. 1988. № 120 (8310). 22 червня. С. 3.

²⁷⁴ Там само.

²⁷⁵ Там само.

²⁷⁶ Так виділено у тексті. Там само.

²⁷⁷ Рудяченко О. «Фонограф-89»: своїм горбом... *Молода гвардія*. 1989. № 121 (8571). 21 червня. С. 3.

Москву. Автор прокоментував: «Десятки разів я чув із вуст інших земляків: музикантів та художників... сумну історію про те, як молоді і не без іскри божої люди залишають рідне місто – Київ! у пошуках місць, більш придатних для плідної праці на творчій ниві»²⁷⁸. У травні 1990-го року, коментуючи місячний топ київських пісень, зауважили: взагалі-то хіт-парад умовний, адже в місті «в і д с у т н я»²⁷⁹ сама структура регулярної концертної діяльності місцевих команд. Рухом аматорів у цілому ніхто не займається, і складається враження, займатися не збирається»²⁸⁰. Зазначили, що у ЗМІ певні організатори просувають певні формації, а менеджмент у місті розвинуто «однобоко»²⁸¹.

Тобто журналісти критикували умови, в яких київські рок-гурти мали нібито наздоганяти інші міста, та не піддавали критиці самі колективи. У квітні 1988-го року вже навіть позитивно описали експериментальний гурт «Колезький асесор»²⁸². Це був єдиний київський колектив, про який ми зафіксували явно негативну згадку в газеті – у жовтні 1987-го року²⁸³. А в листопаді 1989-го року Олександр Рудяченко в статті про гурт «Баніта Байда» претензійно зазначив: «У рок-музиці [в СРСР, – В. К.] з'являється четверта столиця» – Київ (окрім Ленінграда, Москви та Свердловська)²⁸⁴. Автор написав, що Київ нібито починає вирізнятись «індепендент-роком». Та тоді автори «Фонографа» вже мали інтерес у подібних твердженнях про якість київської рок-музики. На той момент «Фонограф» випустив уже 10 касет, із яких на 9 були київські виконавці. А рівно через місяць після цього матеріалу

²⁷⁸ Євтушенко О. Без «Скандалу». *Молода гвардія*. 1989. № 176 (9026). 9 вересня. С. 3.

²⁷⁹ Так виділено в тексті.

²⁸⁰ Антракт імен? *Молода гвардія*. 1990. № 86 (14619). 5 травня. С. 3.

²⁸¹ Там само.

²⁸² Євтушенко О. Аксесуари «асесора». *Молода гвардія*. 1988. № 73. (8263). 13 квітня. С. 3.

²⁸³ Рудяченко О. Чому він тікає з клініки Павлова? *Молода гвардія*. 1987. № 189 (8129). 3 жовтня. С. 4.

²⁸⁴ Рудяченко О. Байда мінус байдикі. *Молода гвардія*. 1989. № 209 (9059). 1 листопада. С. 3.

вийшла касета-збірник, на якій були три пісні гурту «Баніта Байда», разом з піснями інших гуртів «нашого індепенденту»²⁸⁵ (Див. Додаток 28).

Також, часом у «Фонографі» критикували українське телебачення та радіо за те, що вони зовсім ігнорують київські рок-гурти. На початку 1988-го року написали, що музичні передачі є в Ленінграді та Москві, але в УРСР²⁸⁶. У лютому того самого року Юрій Сахно зауважив, що в Ризі київський гурт «Едем» вже не раз знімали на плівку, а журналісти з українського телебачення досі «лише на словах» захоплюються цим гуртом²⁸⁷. У червні 1988-го року написали, що московський концерт київських гуртів «ВВ», «Колезький асесор» та «Раббота ХО» зафільмували представники французького телебачення. «Що ж, може, в Парижі на телеекрані вони [київські гурти, – В. К.] з'являться раніше, ніж у Києві – на Українському телебаченні?!», – риторично запитали в «Фонографі»²⁸⁸.

А в грудні 1989-го року Олександр Євтушенко відзначив, що гурт «Колезький асесор» у Глазго передав музичному журналісту «ВВС» Сєві Новгородцеву «Дайджест-1989» – уже згаданий буклет про київську рок-музику від «Фонографа». Автор зазначив, що ведучий «широ і довго дякував» за буклет і пообіцяв запустити в етер програму про київську рок-музику. Олександр Євтушенко додав: «Нічого не вдієш, частина українських груп дратує декого на Українському радіо, а співати свої [пісні, – В. К.] кожному хочеться; з іншого боку, в роки перебудови ефір міжнародний – річ не казенна»²⁸⁹.

Окрім того, журналісти критично ставились до умов, в яких побутувала рок-музика в інших містах УРСР. У вересні 1988-го року згадали про

²⁸⁵ З привітом! *Молода гвардія*. 1989. № 230 (9080) 1 грудня. С. 3.

²⁸⁶ Рудяченко О. Кого ми слухали? *Молода гвардія*. 1988. № 9 (8199). 13 січня. С. 3..

²⁸⁷ Сахно Ю. Вікно в Прибалтику. *Молода гвардія*. 1988. № 39 (8229). 24 лютого. С. 3.

²⁸⁸ Москва сльозам не вірить. *Молода гвардія*. 1988. № 120 (8310). 22 червня. С. 3.

²⁸⁹ Євтушенко О. Язик до Глазго доведе. *Молода гвардія*. 1989. № 238 (9088). 13 грудня. С. 3.

«Асоціацію рок-музикантів» у Львові, що виникла як «форма незгоди» місцевих гуртів та фанатів «з адміністративними методами керівництва з боку об'єднання молодіжних клубів Львова»²⁹⁰. У березні 1989-му року дивувались проведенню рок-фестивалю в Харкові: «Залишається дивуватись, як взагалі вдалося налагодити досить таки гарну організацію рок-концертів у місті, де рок-музику легально майже не чули і не бачили понад рік»²⁹¹.

Зрештою, варто відзначити ще одну проблему київської та загалом української рок-музики, яку відзначали в «Молодій гвардії»: відсутність сучасної української пісні. Для журналістів цієї газети, як не дивно, було логічним, що в УРСР мали виходити українськомовні пісні. Це питання, зокрема, підіймав розлогий опублікований лист одного з читачів, О. Стародуба. У листі читач писав про відсутність в магазинах платівок навіть найвідоміших українських естрадних виконавців та ВІА²⁹². Автор писав, що їхні пісні лунають на українському телебаченні та радіо, але фірма «Мелодія» їх ігнорує – як і українські народні пісні та українські казки²⁹³.

Подібні думки про потребу української пісні, схоже, поділяла редакція «Фонографа». У репортажі про естонський фестиваль «Молодіжне перехрестя-87» у жовтні 1987-го року Олександр Рудяченко зауважив відсутність в УРСР українськомовної рок-музики:

Виступило два естонські ансамблі та вісім українських. Вони відповідно виконали 12 пісень естонською мовою та 42 російською. Чому на фестивалі не пролунало навіть жодного приспіву рідною? Адже національна мова, як найбільш стійка форма національної форми, мала яскраво розкрити ті рішучі перетворення, які сьогодні, після років застою, відбуваються в нашому житті²⁹⁴.

Автор зазначив, що після концерту він заходився розпитувати київських та харківських виконавців про молодих українських поетів, художників та

²⁹⁰ АРМ відновився у Львові. *Молода гвардія*. 1988. № 187 (3377). 28 вересня. С. 3.

²⁹¹ Климов В. На чиєму боці перемога? *Молода гвардія*. 1989. № 52 (8502). 15 березня. С. 3

²⁹² Стародуб О. Пісня, почута в тупику. *Молода гвардія*. 1988. № 88 (8028). 6 травня. С. 3.

²⁹³ Там само.

²⁹⁴ Рудяченко О. Чому він тікає з клініки Павлова? *Молода гвардія*. 1987. № 189 (8129). 3 жовтня. С. 4.

архітекторів. Кореспонденту не назвали жодного прізвища, а особливо йому запам'яталось контрзапитання: «А Тичину рахувати молодим поетом?»²⁹⁵. Олександр Рудяченко зауважив, що українські молоді рокери не вважають себе частиною літературного чи художнього процесу в Україні. «Так, дехто з них знає мову: приблизно половина з опитаних і взагалі українці, – але нею вони не збираються писати й співати, мовляв, зал їх **не зрозуміє**²⁹⁶. Бо то, начебто, поганий смак»²⁹⁷.

У підсумках за 1987-й рік той же Рудяченко зауважив, що лише одна пісня українських авторів потрапила у тридцятку найпопулярніших пісень у «Фонографі»²⁹⁸, а в підсумках 1988-го року – лише одна потрапила в першу «десятку»²⁹⁹. У квітні 1988-го року бачимо публікацію листа секретаря комітату комсомолу, де той із приємністю відзначає збільшення кількості українських пісень у гуртів із київських ПТУ³⁰⁰. У липні 1988-го року, відзначивши фольклорні елементи в творчості гурту «ВВ», Олександр Євтушенко зазначив: «Чому увесь міський фольклор, який ще чули наші прадіди і прабабусі, вважається похованим у короткій пам'яті поколінь?» Чому є неможливим, питав автор, «живе продовження лінії народної творчості?»³⁰¹

У 1989–1990-х роках, коли «Молода гвардія» почала «українізуватись», у газеті збільшили увагу до українськомовних пісень. За словами Олександра Євтушенка, напередодні розпаду СРСР газета починала заробляти (вочевидь, завдяки публікації реклами та випуску касет з альбомами). Через це редакція

²⁹⁵ Рудяченко О. Чому він тікає з клініки Павлова? С. 4.

²⁹⁶ Так виділено в тексті.

²⁹⁷ Там само.

²⁹⁸ Рудяченко О. Кого ми слухали? *Молода гвардія*. 1988. № 9 (8199). 13 січня. С. 3.

²⁹⁹ Рудяченко О. Прощавай, драконе. *Молода гвардія*. 1989. № 8 (8458). 11 січня. С. 3.

³⁰⁰ Антоненко В. П.Т.У. Ансамблева повинь. *Молода гвардія*. 1988. № 73 (8263). 13 квітня. С. 3.

³⁰¹ Євтушенко О. Чому «В.В.» - живе? *Молода гвардія*. 1988. № 139 (8329). 20 липня. С. 3.

стала менше фінансово залежати від комсомолу, а отже могла претендувати на власну редакційну політику:

Щоправда, навіть в останні роки «совка» на нас ще намагалася тиснути цензура. У 89-му я зробив великий репортаж на цілу шпальту про перший фестиваль «Червона Рута». Коли номер вийшов, нам зателефонували із Главкому з обуренням: «Про що ви пишете?! Це ж збіговисько націоналістів!» А ми вже тоді виходили на самоокупність і фактично ні від кого не залежали. Тому спокійно відповіли, що така у нас редакційна політика (*сміється*)³⁰².

З 1988-го року ЛКСМ України почав втрачати контроль над неформальними об'єднаннями в Україні, які все більше тяжіли до націонал-демократичних ідей³⁰³. Водночас як показують Михайло Багмет та Світлана Сорока, протягом 1989–1990-х років ЛКСМУ продовжував політику боротьби із «лідерами антигромадських угруповань, політичними демагогами й екстремістами» та намагався вести з молоддю «виховну роботу»³⁰⁴. Утім, автори відзначають, що через відсутність чіткої візії того, як працювати з проукраїнськими «неформальними об'єднаннями», функціонери на різних щаблях комсомольської вертикалі могли розходитись у своїх діях³⁰⁵. Через це важко стверджувати про те, наскільки «українізація» «Молодої гвардії» у 1989–1990-х роках відбивала політику київського комсомолу, а наскільки була власною ініціативою редакції. Враховуючи згадану загалом консервативну політику ЛКСМУ, а також слова Олександра Євтушенка про те, газета могла «захищати» свою редакційну політику завдяки «самоокупності», можна припустити, що ця «українізація» відбивала погляди колективу газету та/або лише частини київського комсомолу.

У червні 1989-го року в Києві відбувся фестиваль українськомовної рок-музики «Курок-89». Олександр Євтушенко прокоментував його дотепно: «— Ех, якби не дощ – усе було б інакше, – зітхнув один з організаторів цього міні-

³⁰² Олександр Євтушенко: «Я хотів, щоб музична преса була не жовтою, а жовто-блакитною».

³⁰³ Багмет М., Сорока С. Комсомол та неформальні об'єднання України в період „перебудови”. *Політичний менеджмент*. 2006. № 5. С. 171–172.

³⁰⁴ Там само. С. 168–169.

³⁰⁵ Там само. С. 179.

фестивалю... “Ех, – подумав я, – якби в Києві таки існувало це явище – україномовний рок, тоді, може, було б інакше...”³⁰⁶. На думку кореспондента, метою фестивалю було «довести, в першу чергу самим музикантам, що український рок існує і поволі завойовує симпатії»³⁰⁷. Єдиною вимогою участі у фестивалі було виконати принаймні дві пісні українською. «Хоча – чому на півпрограми, не програму?»³⁰⁸, – риторично запитав Олександр Євтушенко. У випуску за жовтень 1989-го року Олександр Рудяченко у невеликій замітці позитивно описав українськомовний фестиваль «Червона рута»: «Отже, у 1989 році ми дістали Перший (!) республіканський фестиваль сучасної української пісні та популярної музики. Хоча могли й повинні мати мінімум двадцятий, про що вже годі й плакати в камізельку міністра культури УРСР»³⁰⁹.

До «відкриттів» фестивалю «Червона рута» у «Молодій гвардії» взагалі ставились доволі-таки позитивно. У лютому 1990-го року в контексті цієї «нової демократичної генерації поп- і рок-виконавців»³¹⁰ написали про зміни в «іржавій концертно-видовищній інфраструктурі офіційної радянської естради»³¹¹. Тоді Олександр Євтушенко згадав конфлікт між Міністерством культури та канадсько-українською фірмою «Кобза», яка хотіла презентувати в Києві «“рутівську” тусовку». «Кобзі» не дозволили провести окремий концерт, який збігався по часу з фестивалем «Пісенний вернісаж», проте дозволили взяти в ньому участь у «Пісенному вернісажі». У результаті, написав Євтушенко, можна було побачити «плюралістичну» картинку: «Якісний сучасний поп... а на додаток – “нафталінова” естрада»³¹².

³⁰⁶ Євтушенко О. «Курок» клацнув. *Молода гвардія*. 1989. № 129 (8579). 5 липня. С. 3.

³⁰⁷ Там само.

³⁰⁸ Там само.

³⁰⁹ Євтушенко О. Займана земля. *Молода гвардія*. 1989. № 190 (9040). 4 жовтня. С. 3.

³¹⁰ Євтушенко О. «Рута» мінус «Вернісаж». *Молода гвардія*. 1990. № 27 (14560). 7 лютого. С. 3.

³¹¹ Там само.

³¹² Євтушенко О. «Рута» мінус «Вернісаж». С. 3.

У червні 1989-го року Олександр Євтушенко відзначив гурт «Брати Гадюкіни» за «нормальну, живу» мову їхніх творів – «не літературну і не придуману». Такі пісні, зауважив автор, «не викликають у слухача ні відрази, ні докорів у штучності»³¹³. А Олександр Рудяченко, після інтерв'ю з солістом «Братів Гадюкіних» Сергієм Кузьменком, у лютому 1990-го року відзначив: «Сама насолода – спілкуватися з людиною, що розуміється на у к р а ї н с ь к о м у³¹⁴ рок-н-ролі»³¹⁵. А

В інтерв'ю з Вікторією Врадій («Сестричка Віка») в травні 1990-го року інтерв'юєр Сергій Повітря зауважив, що, на його думку, українська сучасна музика розвивається «щодо [відносно, – В. К.] трикутника Ленінград – Москва – Свердловськ із запізненням на п'ять років. Зокрема, минулого року на фестивалі “Червона рута” вибухнуло не нове мистецтво, а нова тематика, якщо хочеш, нова політика»³¹⁶. Співачка погодилась і пояснила це тим, що в Україні процеси перебудови почалися «по-справжньому» лише рік тому³¹⁷. А в червні 1990-го року в «Молодій гвардії» зробили велику статтю про львівський патріотично-іронічний фестиваль «Вивих», який організувало літературне угруповання «Бу-Ба-Бу» та Студентське братство міста Львова³¹⁸.

Загалом же, повторимось, в контексті київської рок-музики в «Молодій гвардії» відзначали «провінційну відсталість» Києва та – особливо в останні роки перебудови – вболівали за появу українськомовних виконавців. Цікаво,

³¹³ Євтушенко О. Арівідерче, Рома! *Молода гвардія*. 1989. № 111 (8561). 7 червня. С. 3.

³¹⁴ Так виділено в тексті.

³¹⁵ Рудяченко О. Гадюкінада: далі буде. *Молода гвардія*. 1990. № 27 (14560). 7 лютого. С. 3.

³¹⁶ Повітря С. Конотопська Віка. *Молода гвардія*. 1990. № 99 (14632). 23 травня. С. 3.

³¹⁷ Там само.

³¹⁸ Жежера В. Українська ламбада. *Молода гвардія*. 1990. № 116 (14649). 16 червня. С. 3. У статті згадували саркастичні соціально-політичні анекдоти, що звучали на фестивалі, зокрема дотеп Олександра Ірванця: «Нам не стане на заваді, вибух ядерний в Неваді, бо у нас Чорнобиль є – хоч маленьке, та своє!». Див. про фестиваль: Нгусак А. The Coming of «Chrysler Imperial»: Ukrainian Youth and Rituals of Resistance. *Harvard Ukrainian Studies*. 1997. – Vol. 21. №. 1/2. Р. 63-91; Середняк С. Вивихнуті всіх країн, єднайтесь! Історія львівського фестивалю «Вивих». URL: <https://amnesia.in.ua/vyvykh> (дата звернення: 18.05.2023).

що така позиція збігалася з тодішньою позицією київської рок-тусівки лише частково. У самвидавних виданнях тусівки Київ порівнювали з «тихим болотом»³¹⁹, а в 1988-му році стверджували, що «задохшийся было Киев понемногу – вдох-выдох – отходит»³²⁰. Тусівка критикувала занадто консервативні підходи в Києві та УРСР до молодіжної культури. Один з дописувачів у другому номері самвидавного журналу «Ранок» (1988) навіть пропонував послуговуватись поняттям «украинский обычай»³²¹. Ним він позначав постійні заборони та перешкоди, що їх представники влади чинили неформалам і «молодежной и не молодежной, контр- и просто культуре»³²².

При цьому відчуття української окремішності на шпальтах «Молодої гвардії» проступало більш виразно, ніж на шпальтах тодішніх самвидавних видань, що їх створювала київська рок-тусовка. Як показує Сергій Жук, в роки «застою» молодь у великих містах УРСР активно приймала багато елементів міського життя, такі як спілкування російською мовою та моду на західний одяг та культуру³²³. Натомість від українських ідентичностей українська молодь могла відмовлятися на користь наслідування західної культури³²⁴. Представники київської рок-тусовки в роки Перебудови часто не цікавились українською культурою та не задумувались над питанням власної національної ідентичності³²⁵.

Київські тусівники, як випливає з їхніх інтерв'ю та самвидавної періодики, не мислили себе осібно від інших радянських тусівників. З ними вони відчували спорідненість та могли легко «вписатись» одне до одного,

³¹⁹ Залетной В. Путевые заметки. *Гучномовець*. 1988. № 1. С. 25.

³²⁰ Темпаче. Беспokoится не о чем? *Гучномовець*. 1988. № 2. С. 35.

³²¹ Гуляй-Веселись А. К вопросу о «украинском обычае». *Ранок*. 1988. № 2. С. 4-6.

³²² Там само.

³²³ Zhuk S. Détente and Western Cultural Products in Soviet Ukraine during the 1970s. *Youth and Rock in the Soviet Bloc. Youth Cultures, Music, and the State in Russia and Eastern Europe* / ed. by W. J. Risch. Lanham, Boulder, New York, London, 2015. P. 121–122.

³²⁴ Там само; Zhuk S. Popular Culture, Identity, and Soviet Youth in Dnepropetrovsk, 1959–84. *The Carl Beck Papers in Russian and East European Studies*. 2008. – No. 1906: 72. P. 28.

³²⁵ Інтерв'ю з Олексієм Ковжуном; Інтерв'ю з Тетяною Єжовою.

адже загалом існували в межах єдиної субкультури та в подібних умовах. Тусівники з різних радянських міст іронічно-зневажливо ставились до комсомолу, не любили «урлу»³²⁶, бажали «тусуватись», слухати й обговорювати подібну музику. Природними були й ділові контакти між ними.

Попри відсутність національного усвідомлення київської рок-тусовки відомо, наприклад, що в ній перебував український журналіст, дисидент і співзасновник Українського культурологічного клубу Сергій Набока. Про це згадує Роман Альтер:

Он только из тюрьмы вышел. С ним вообще никто не общался ты что... националист там, все боялись. А мне то шо. Я не боялся. Да, друга приобрел. Сережа, наш друг, всегда входит в это число [тусівників, – В. К.], музыку тоже любил и слушал... Наш друг, траву курил, все нормально... По-украински говорил, нормально. Я помню его с томиком Пушкина украинским, говорю: “ты чего”, говорит: “аби не російською”.

Таким чином, протягом 1986–1987 років у «Молодій гвардії» доволі часто писали про «неформалів», під якими переважно мали на увазі «металістів». У газеті було відбито нову політику комсомолу, відповідно до якої із «неформалами» потрібно було працювати та намагатись їх «зрозуміти». Редакція заохочувала дискусію про «неформалів», публікувала їхні листи. Уже 1988-го року, коли «неформали» стали доволі звичною частиною суспільства, у газеті перестали про них писати.

Другою «вузловою точкою» дискурсу газети був концепт «вітчизняної» рок-музики. Під час Перебудови комсомол мав сприяти розвитку радянської рок-музики, тому журналісти «Фонографа» схвально писали про радянські рок-гурти та намагались представляти їхні інтереси. При цьому засуджували «заборони» радянської рок-музики в добу «застою» та критикували консервативні підходи до неї в добу Перебудови. Також журналісти прагнули боротись із матеріально-технічними проблемами радянських гуртів, а в стилі

³²⁶ Напівкримінальні елементи спортивної зовнішності. Інша назва – «гопнікі».

популярної тоді критики бюрократизму нарікали на погану організацію деяких фестивалів.

Київську рок-музику – інший важливий концепт – в «Молодій гвардії» представляли дещо відокремлено від радянської. Як місцевій музиці їй приділяли особливу увагу та часто про неї писали. При цьому згадували, що умови в київських рок-музикантів гірші порівняно з музикантами з інших міст СРСР. Крім того, скаржились, що українське радіо та телебачення не завжди приділяє достатньо уваги київським та українським рок-гуртам. Характерно, що журналісти «Молодої гвардії» нерідко, особливо упродовж 1989–1990 років, порушували проблему малої кількості українськомовних пісень в Києві й УРСР.

Розділ 3. Висвітлення західної рок-музики

3.1. Критичне висвітлення

Хоча радянську рок-музику в «Молодій гвардії» з 1986-го року описували цілком нейтрально та позитивно, західну рок-музику продовжували критикувати до 1989-го року. Усього з 1986-го по 1990-й роки в «Молодій гвардії» ми зафіксували 20 матеріалів, у яких критикували західну популярну музику. Кількість таких матеріалів упродовж Перебудови зменшувалась з кожним роком, в арифметичній прогресії. У 1986-му році вийшло 8 матеріалів із прямою ідеологічною критикою західної музики. У 1987-му році – 6, у 1988-му році – 4, а в 1989-му – лише 2. У 1990-му році такі матеріали у «Молодій гвардії» не виходили (Див. Додаток 29).

У цьому підрахунку враховано статті та 4 невеликі замітки. Три з них вийшли у березні 1986-го року в межах випуску дайджесту «Попурі на теми...». У дайджесті тоді написали про лицемірні «широкі жести» благодійності від популярних британських виконавців, виступ західного попвиконавця в ПАР «перед расистами», а також про співачку Мадонну як «новий символ кічу й розпусти»³²⁷. Четверта невелика замітка вийшла в дайджесті в лютому 1988-го року. Тоді написали, що американський гурт «Carnivore» випустив пісню, яка «одночасно проповідує... християнство, фашизм і расизм»³²⁸.

У негативних статтях про західну музику переважно критикували західні хеві-метал гурти, такі як «Black Sabbath», «Iron Maiden», «W.A.S.P.» та інші. На початку 1986-го року та на початку 1987-го року вийшло також три статті про виконавців інших стилів. Одна з них у березні 1986-го року стосувалась джазмена Вінтона Марсаліса («Уїнтон Марселіаса»). Самого музиканта

³²⁷ Попурі на теми... *Молода гвардія*. 1986. № 46 (7740). 5 березня. С. 4.

³²⁸ Терпиловський Ф. «Модерн токінг». Баста! *Молода гвардія*. 1988. № 42 (8232). 28 лютого. С. 3.

описали позитивно, але критично змалювали західну музичну індустрію³²⁹. У квітні 1986-го року написали про італійського попвиконавця Пупо, який нібито ігнорує соціальні теми та обирає співати «солоденькі, безтурботні» пісні³³⁰. У березні 1987-го року вийшла стаття про попвиконавця Бой Джорджа, який «захлинувся у вирі шоу-бізнесу, так і не зміг спрямувати власні творчі здібності у музичне річище»³³¹. Ці три матеріали також увійшли в підрахунок, оскільки західних поп- та рок-виконавців у межах дискурсу, представленого у «Молодій гвардії», описували загалом подібно. Ключовим у цьому дискурсі було те, що і поп- і рок-музика була сучасною популярною західною музикою.

Критика сучасної західної музики в «Молодій гвардії» у перші роки Перебудови продовжувала бути складовою радянського змалювання «ворожого» Заходу. Відповідно, для формування негативного образу такої музики використовували штампи, із якими радянська ідеологія звично асоціювала Захід та західну культуру. Основними з цих тем були такі: а) комерційність західної масової культури; б) поширення фашизму; в) погані умови та депресивність життя на Заході; г) поширення сатанізму (духовне збідніння). Варто згадати, що упродовж 1960-х – 1970-х років у центральних молодіжних виданнях (газета «Комсомольська правда», журнал «Ровесник», журнал «Зміна») побутували тези про те, що рок-музика може шкодити психічному та фізичному здоров'ю³³². Втім, у «Молодій гвардії» в роки

³²⁹ Коган. О. Гайдн, Моцарт і... «Чорна кода». *Молода гвардія*. 1986. № 46 (7740). 5 березня. С. 4.

³³⁰ Коган О. «Малюк», який живе в Італії. *Молода гвардія*. 1986. № 46 (7740). 5 березня. С. 4.

³³¹ Алексєєв М. П'явки у наркотичному тумані, або чому прогресує хвороба «хлопчика Жори». *Молода гвардія*. 1987. № 51 (7991). 14 березня. С. 4.

³³² Див. наприклад: Казнь бит-музикою. *Комсомольская правда*. 1968 р. 5 марта. С. 2; Вчорашній звон... В ушах. *Ровесник*. 1976 р. № 7, июль. С. 25; Шевченко О. Пока не отвалятся уши... *Ровесник*. 1978 р. № 6, июнь. С. 24-25; Герасимова Л. Музыка против молодежи. Музыка за молодежь. *Смена*. 1978 р. № 14.

Перебудови вже не було загадок про прямий негативний вплив західної популярної музики на здоров'я чи психіку слухачів.

У 1986-му та в першій половині 1987-го року провідною темою для критики стала комерційна природа та «продажність» популярної музики на Заході. Засудження комерційності західної масової культури лежало в основі радянської ідеології. Як зазначає Алан Бол, про це радянська преса регулярно писала ще з самого більшовицького перевороту³³³. Через це логічно, що в роки «застою» радянська молодіжна періодика постійно наголошувала на тому, що західна рок-музика – продукт комерційної масової культури Заходу. Можна стверджувати, що із середини 1970-х років ця ідея була основною підставою для критики рок-музики у радянських центральних молодіжних виданнях³³⁴. У роки перебудови в «Молодій гвардії» цю ідею також активно використовували.

У вже згаданій статті про Вінтона Марсаліса Олексій Коган спершу позитивно описав джазмена і розповів про його дитинство та «власний стиль імпровізації»³³⁵. Після цього автор зробив вставку про те, що чорношкірі виконавці на Заході зустрічаються із негативною «реакцією великих корпорацій грампласту, які чинять опір культурному і творчому прогресу негритянського населення» (а також із «офіційною політикою расової дискримінації»)³³⁶. У статті про співака Пупо Коган зазначив, що його успіх став успіхом «розторопних ділків від музики й кон'юнктури ринку», які «збагнули суть моменту»³³⁷ та вчасно створили імідж цього виконавця.

³³³ Ball A. *Imagining America. Influence and Images in Twentieth-Century Russia*. Lanham, Boulder, New York, Oxford, 2003. P. 241.

³³⁴ Див. наприклад: *Кон Н.* Рок как есть (очерки очевидца истории поп-музыки). Ч.2. *Ровесник*. 1985 р. № 6, июнь. С. 28–29; Бунт музыки. *Комсомольская правда*. 1977 р. 13 травня. С. 2; Карнавал безумия. *Смена*. 1979. № 9 (1247), май. С. 24–26; Невозможно все время бить в одну точку *Ровесник*. 1983р. №3, март. С. 30–31.

³³⁵ Коган. О. Гайдн, Моцарт і... «Чорна кода». С. 4.

³³⁶ Там само.

³³⁷ Коган О. «Малюк», який живе в Італії. С. 4.

У серпні 1986-го року вийшло одразу дві великих статті під спільною назвою «Хто командує хіт-парадом?». У першій Олександр Рудяченко доволі нейтрально описав, як західні корпорації звукозапису досліджують смаки слухачів, і як на Заході створюються музичні хіт-паради («анкети/листки популярності»)³³⁸. Проте в другій статті автор став критикувати систему хіт-парадів на Заході. За його словами, мода на хіт-паради на Заході «спирається на перенесення у світ музики основних засад споживацької психології, моди»³³⁹, а також на «фальшиві» ідеї про те, що гарний твір має подобатись усім³⁴⁰. Через це, писав автор, «[на західному музичному ринку, – В. К.] на п'єдестал виходить містер Компроміс. Дуже часто смаки диктує пан Процент», і навіть «найбільш безкомпромісні послідовники некомерційної музики» придивляються до хіт-парадів³⁴¹. Також Олександр Рудяченко згадав про випадки фальшування й підкупу хіт-парадів³⁴².

У квітні 1987-го року в доволі нейтральній замітці про гурт «А-ha» Т. Федоров зазначив, що колектив не мав би успіху, якби на нього не звернув увагу «“мисливець за талантами” із лондонського відділення “ЕМІ”»³⁴³. Після цього «комерційна ін'єкція і гнучка політика на грамофонному ринку зробила своє діло» і гурт отримав популярність³⁴⁴. А в червні 1987-го рок-виконавця Білі Айдола Олександр Рудяченко описав негативно суто через те, що він будує свою кар'єру відповідно до поверхневого запиту музичного ринку:

Красивий, витончений профіль, характерний жест, яскравий імідж, крикливі анархістські заяви – ось і все, що сьогодні здебільшого цінується на грамофонному ринку Заходу. В усьому тому словесно-парфумерному гармидері музика виконує роль ажурного декору, до того ж, як правило, не найвищого гатунку... Музика дедалі частіше виконує роль позолоченої рами, якою опрацюють портрет чергового ідола. Чи не це чекає найближчим часом Біллі

³³⁸ Рудяченко О. Хто командує хіт-парадом? *Молода гвардія*. 1986. № 157 (7851). 13 серпня. С. 3.

³³⁹ Там само.

³⁴⁰ Там само.

³⁴¹ Там само.

³⁴² Там само.

³⁴³ Федоров Т. «А-ХА»: закінчення буде. *Молода гвардія*. 1987. №65 (8005). 4 квітня. С. 4.

³⁴⁴ Там само.

Ідола, котрий колись повстав проти заможних батьків, пішов у панки, а тепер – із грязі та й у князі?³⁴⁵

З другої половини 1987-го року рок-музику частіше критикували за те, що вона нібито пов'язана із фашизмом. Фашизм також був одним із «традиційних» ворожих явищ, що їх засуджували радянська ідеологія та пропаганда³⁴⁶. Відповідно до радянської офіційної риторики, після Другої світової війни фашизм не зник, а трансформувався й продовжив існувати на Заході, зокрема в США³⁴⁷. Цікаво, що говорити про фашизм у контексті висвітлення західної рок-музики радянські ЗМІ почали доволі пізно. У своєму аналізі радянської молодіжної періодики ми не зустрічали відповідних статей до середини 1970-х років. Ба більше, ще наприкінці 1970-х років, наприклад, панк-гурти у радянських ЗМІ могли зображувати позитивно, як «антифашистів» та «бунтівників» проти західної системи³⁴⁸. Часом, як пише Сергій Жук, їх навіть зобов'язували вмикати на дискотеках – у межах ідеологічної програми³⁴⁹.

Упродовж 1980–1981-х років, як стверджує Сергій Жук, в СРСР і зокрема в УРСР панк-рок почали сприймати більш негативно. Тоді остаточно отримало гору критичне трактування цього стилю. Поширилась кампанія проти панк-року. У межах офіційного дискурсу західні панк-гурти дедалі частіше почали звинувачувати у фашизмі. Артемій Троїцький зауважує, що радянська періодика тоді створила стійкий імідж «панків-фашистів»³⁵⁰. На думку цього

³⁴⁵ Рудяченко О. Ідол із покоління ікс, або чому Біллі Брод вважає панк шахрайством. *Молода гвардія*. 1987. № 123 (8063). 27 червня. С. 4.

³⁴⁶ Див. Програма Коммунистической партии Советского Союза. 1961 г. URL: <http://museumreforms.ru/node/13891> (дата звернення: 18.05.2023).

³⁴⁷ Фатеев А. Образ врага в советской пропаганде. 1945-1954 гг. Москва, 1999. С. 84–133; Шліхта Н. Історія радянського суспільства: Курс лекцій. Харків, 2015. С. 42.

³⁴⁸ Тумансина Н. Рок-концерт в Виктория-парке. *Ровесник*. 1978 р. № 10, октябрь. С. 24; Бэнгс Л. Как это здорово – прыгать вверх и вниз! *Ровесник*. 1978 р. № 6, июнь. С. 13; Рэмбели П. Столкновение «Клэш» // *Ровесник* 1982 р. № 3, март. С. 29-30.

³⁴⁹ Zhuk S. "Fascist Music from the West". Р. 150–151. Див. також: Тумансина Н. Рок-концерт в Виктория-парке. *Ровесник*. 1978 р. № 10, октябрь. С. 24; Налоев А. Разрушители стен. *Ровесник*. 1981 р. № 11, ноябрь. – С. 24–26.

³⁵⁰ Троицкий А. Back in the USSR. Санкт-Петербург, 2009. С. 71.

музичного критика, наприкінці 1970-х років радянські журналісти сприймали панк-рок – на той час новий стиль – різко негативно. У статтях про панків описували їхню «неприємну» зовнішність і поведінку та надавали ілюстрації деяких панків зі свастиками³⁵¹. Більшість західних панків насправді тяжіла до лівих поглядів. Проте окремі гурти, представники так званого наці-панку, дійсно були прихильниками праворадикальних ідеологій та не гребували нацистською естетикою³⁵².

Таким чином, радянські періодичні видання створили образ панків, зручний для критики західної попкультури. Згодом ярлики фашизму поширились також на представників інших стилів, зокрема, хеві-металу³⁵³. Доволі часто у фашизмі звинувачували американський хард-рок гурт «Kiss» – вочевидь, через стилізацію останніх двох літер у логотипі гурту під символ СС – подвоєну руну совіло (сігель)³⁵⁴. Загалом кампанія проти панку в СРСР тривала до 1984-го року: в 1983–1984 роки Юрій Андропов проголосив війну проти західної популярної музики як проти «небезпечного ідеологічного забруднення серед радянської молоді»³⁵⁵.

У «Молодій гвардії» панк-гурти в контексті критики фашизму не згадували, проте пов'язували з цією ідеологією хеві-метал гурти. У статті за вересень 1987-го року було згадано слова відомого музиканта Браяна Ено про те, що хеві-метал – «вкрай реакційна музика, оскільки пропагує культ грубої сили»³⁵⁶. У вересні та жовтні 1987-го року вийшло дві великих статті Федора Терпиловського «Фашизм як по нотах». У них автор вирішив знайти відповіді на питання про те, «чи завжди “хеві-метал” – музика фашистів» і «через яку

³⁵¹ Троицкий А. Back in the USSR. С. 71.

³⁵² Reynolds S. Rip It Up and Start Again: Postpunk 1978-1984. London, 2006. P. 65

³⁵³ Там само. P. 148–149.

³⁵⁴ Див. наприклад: Кармен А. «Отравленный поцелуй». *Комсомольская правда*. 1983 р. 30 сентября. С. 3, Юрчак А. Это было навсегда, пока не кончилось. С. 415.

³⁵⁵ Там само. P. 149.

³⁵⁶ Савинич М. «Важкий метал чи металобрухт». *Молода гвардія*. 1987. № 179 (7873). 17 вересня. С. 4.

музику “коричневі” ідеї транспортуються в нашу країну»³⁵⁷. Журналіст зауважив, що радянська молодь мало поінформована з такою проблемою, але рок-музику на Заході справді використовують праві та ліві екстремісти. До прикладу в Італії, писав Федір Терпиловський, «не лише неофашисти, але навіть монархісти сьогодні шикуються біля “коричневого” мікрофона рок-музики»³⁵⁸. Автор зазначив, що на місцевих виборах в Італії участь взяла участь «рок-партія» – вона нібито мала відібрати голоси виборців у лівих сил³⁵⁹.

Далі автор написав про німецькі гурти «нової хвилі», у яких нібито з часом ставав виразнішим «чим далі “коричневий” відтінок ідеологічної орієнтації»³⁶⁰. Федір Терпиловський переклав назви німецьких гуртів, які радянська молодь могла не розуміти: «Могильний собака», «Хтиві бестії», «Світова скорбота», «Верховне командування»³⁶¹. Крім того, автор згадав назви кількох провокативних пісень німецьких гуртів: «Танець Муссоліні», «Адольф Гітлер та Ісус Христос»³⁶², «Я – оберфюрер», «Я хочу вбивати росіян!»³⁶³ та навів слова двох із цих пісень³⁶⁴. Самі гурти німецької нової хвилі автор назвав «тевтонською компанією, яка марить реваншистським перерозподілом Європи»³⁶⁵.

У другій статті з серії Федір Терпиловський зазначив, що хеві-метал міцно пов’язаний із фашизмом: «Нині атрибутика часів третього рейху стала

³⁵⁷ Терпиловський Ф. Фашизм: як по нотах. *Молода гвардія*. 1987. № 182 (8122). 23 вересня. С. 3.

³⁵⁸ Там само.

³⁵⁹ Там само.

³⁶⁰ Там само.

³⁶¹ Встановити оригінальні назви цих гуртів неможливо.

³⁶² Ці пісні належать гурту «Deutsch Amerikanische Freundschaft», назва якого перекладається як німецько-американська дружба. Назва гурту також стала об’єктом для критики в статті: «щось типу зустрічі на Ельбі в затінку “крилатих ракет”». Див. Там само.

³⁶³ Усі назви пісень наведено за перекладом у статті.

³⁶⁴ «Вбивай! Вони схожі на росіян! / Вбивай! Руйнуй цілі райони! / Вбивай! Не має значення, хто вони! / Вбивай! Вони схожі на росіян! / Вбивай! І ти станеш героєм!» Див. Там само.

³⁶⁵ Там само.

ледь не нормою виступу великої кількості груп “важкого” року. Під свастикою, гітлерівськими прапорами та у нацистській уніформі у різні часи відбувались концерти ансамблів “Моторхед” та “Джудас Пріст”... “Блу ойстер калт” та... “Кісс”»³⁶⁶. Автор зауважував, що на хвилі популярності панк-року «фашизм перетворився на модний стиль» і зараз «фашистські ідеї десантом висаджуються в усі музичні течії»³⁶⁷. Загалом же, з погляду журналіста, реакціонери та неофашисти на Заході використовують рок-музику³⁶⁸ для того, щоб легалізувати, нормалізувати й поширювати радикальні ідеї фашизму.

У лютому 1988-го року вже згаданий маловідомий гурт «Carnivore» звинуватили в пропаганді фашизму в одній з їхніх пісень³⁶⁹. У тому ж місяці відповіли на запитання школярів, які намагались «знайти правду» про їхній улюблений гурт «Iron Maiden»: в одних періодичних виданнях вони читали про гурт «нищівну критику», а в інших – «протилежні факти»³⁷⁰. У замітці порадили почитати критичну статтю, яка вийшла про цей гурт у «Молодій гвардії» в листопаді 1987-го року. А щоб «поставити останню крапку» в оцінці гурту, редакція навела слова пісні «Життя після смерті» (1985). Ця пісня змальовувала сцену баталії проти «росіян», і її прокоментували так:

«Айрон Мейден» колись імпонувало увянути нас із вами «кровожерливими ведмедами» за «залізною завісою», підкидаючи свої полінця у буржуазне пропагандистське вогнище міфу про «червону загрозу» та «природну агресивність росіян». Ми виявились іншими, про що свідчать колосальні миротворчі кроки нашої держави. Тож радимо переглянути своє ставлення їхніх **ВОРОЖИХ АГРЕСИВНИХ ПІСЕНЬ**³⁷¹.

³⁶⁶ Терпиловський Ф. Фашизм: як по нотах. *Молода гвардія*. 1987. № 189 (8129). 3 жовтня. С. 3.

³⁶⁷ Там само.

³⁶⁸ «Точніше ту її частину, яка для цього найбільш придатна, ідеологічно нестійка, фінансово неспроможна, жадібна на негарну репутацію, зрештою, реакційна, і хвора, як людиноненависницька». Див.: Там само.

³⁶⁹ Терпиловський Ф. «Модерн токінг». Баста! *Молода гвардія*. 1988. № 42 (8232). 28 лютого. С. 3.

³⁷⁰ Конвульсії під переспіви. *Молода гвардія*. 1988. № 39 (8229). 24 лютого. С. 3.

³⁷¹ Так виділено в тексті. Там само.

У квітні 1988-го року Олександр Рудяченко написав про хеві-метал гурт «W.A.S.P.», який здобував комерційний успіх «попри всі вимоги прогресивної громадськості США»³⁷². Автор зазначив, що назва гурту – не лише переклад слова «оса», а й аббревіатура «американських шовіністів», що перекладається як «білий, англо-сакс, протестант»³⁷³. Також журналіст заявив, що гурт виступає лише для «стопроцентних американців», а інші слухачі для них – «неповноцінні»³⁷⁴.

Тобто, упродовж 1986-го року і першої половини 1987-го року в «Молодій гвардії» робили більший акцент на висвітленні комерційного характеру західної рок-музики, а з середини 1987-го року і протягом 1988-го року – на зв'язку західної рок-музики із фашистськими ідеями. Така зміна може бути пов'язана з певними змінами у тодішній політиці комсомольської організації. У цей час ВЛКСМ та ЛКСМУ прагнули обмежити все більш активне поширення західної культури в СРСР. На XXV з'їзді ЛКСМ України, який відбувся у березні 1987-го року, зокрема, було проголошено, що «викривати антигуманну суть буржуазної масової культури, її подвійне дно – актуальне завдання комсомольських організацій»³⁷⁵.

Перший секретар ЦК ВЛКСМ Віктор Мироненко у своїй промові на XX з'їзді ВЛКСМ у квітні 1987-го року заявив: радянська молодь почала втрачати «культурний імунітет», стало наростати «споживання молоддю дешевих сурогатів від мистецтва»³⁷⁶. «Ідеологічний противник часом небезуспішно протаскує в молодіжне середовище масову буржуазну культуру. Відзначається зниження впливу класичного спадку, народної творчості, шумний успіх низки дешевих ремісничих поробок»³⁷⁷. Відповідно, акцент у «Молодій гвардії» на

³⁷² Рудяченко О. «Оса» п'є кров. *Молода гвардія*. 1988. № 81 (8271). 24 квітня. С. 3.

³⁷³ Там само.

³⁷⁴ Рудяченко О. «Оса» п'є кров. С. 3.

³⁷⁵ Цит за: Донченко О. Я – меломан. *Молода гвардія*. 1988. № 128 (8318). 3 липня. С. 3.

³⁷⁶ XX съезд Всесоюзного ленинского коммунистического союза молодежи. Т. 1. Москва, 1987. С. 100.

³⁷⁷ Там само.

поширенні ідей фашизму та «культу сили» через музику міг бути проявом тодішньої політики комсомолу. Такі матеріали могли бути додатковою спробою обмежити моду на західну популярну музику.

Інше явище, з яким пов'язували західну популярну музику на шпальтах «Молодої гвардії», – загальна криза західного суспільства. Саме вона, з погляду дописувачів, спричиняла появу агресивної, фашистської, комерціалізованої музики. Згадки про моральний занепад Заходу з'являлись протягом 1986–1989-х років. Федір Терпиловський у грудні 1986-го року замалював Оззі Осборна, вокаліста гурту «Black Sabbath» як «жертву буржуазного способу життя»³⁷⁸. Музиканти цього гурту нібито починали кар'єру як нонконформісти: «Ансамбль моделі початку 70-х стоїть на активних позиціях, рішуче виступає проти війни, перегонів озброєнь, наркоманії, звинувачує міжнародну агресію. Музиканти гнівно відмовляються від турне по Ізраїлю»³⁷⁹. Далі у статті змальовано кризу західної молоді після завершення війни у В'єтнамі:

Поволі влягаються пацифістичні настрої західної молоді, яка байдуже до громадської та соціально активної діяльності... Криза і в рок-музиці яскраво відбиває розчарування молоді та зневіру молоді у можливість щось змінити в капіталістичному суспільстві. Тож на перший план виступає містика і запопадництво, релігійні утопії та відвертий цинізм. Серед молодих артистів починається розбрід³⁸⁰.

У таких умовах, писав автор, гурт «Black Sabbath» почав скочуватись в окультизм: «[У світі, – В. К.] шоубізнесу зростає попит на душевнохворих, космічних прибульців, збоченців різного роду»³⁸¹. Через це Оззі Осборн створив образ божевільного: «Суспільство зробило з нього психопата на побігеньках»³⁸². Про третій альбом гурту «Slayer» Олександр Рудяченко

³⁷⁸ Терпиловський Ф. Рок-н-рольний мутант. Як пацифіст Оззі Осборн став хронічним алкоголіком. *Молода гвардія*. 1986. № 238 (7932). 13 грудня. С. 3.

³⁷⁹ Там само.

³⁸⁰ Там само.

³⁸¹ Там само.

³⁸² Там само.

заявив: «шалений темп» у альбомі «уособлює хижу жорстокість буржуазної дійсності»³⁸³. А наприкінці статті про гурт «W.A.S.P.» той же Рудяченко зауважив: мають рацію ті, хто вважає, що «хеві-метал» – це «матеріалізований жах обивателя перед реаліями сучасного нам життя»³⁸⁴. Автор відзначив, що завдяки «спектаклям безликості» гурту «W.A.S.P.» «трагедія “зайвого” покоління США знову зведена до фарсу. У даному випадку у стилі “хеві-метал”»³⁸⁵.

Схожу думку Рудяченко висловив у травні 1989-го року. Тоді він навів статистику, що кожен третій підліток у США «часто зазнає настроїв зневіри, пригніченості, сумнівів щодо власних можливостей і невизначеного майбутнього»³⁸⁶. Можливо, міркував журналіст, в Америці взагалі настали «часи тотального соціального песимізму»³⁸⁷. Далі він виснував: популярність хард-рок гурту «Guns N' Roses», учасники якого повсякчас потрапляють у скандали, – це закономірний результат саме цієї «душевної смуги» серед американської молоді³⁸⁸.

Ще однією причиною покритикувати західні рок-гурти були звинувачення в сатанізмі. У грудні 1986-го року Федір Терпиловський у статті про хеві-метал гурт «Black Sabbath» зауважив про «рок-сатанинські пошуки» гурту та його занурення у «новий містицизм»³⁸⁹. У лютому 1987-го року в негативній статті про хеві-метал гурт «Iron Maiden» Олександр Рудяченко згадав програму гурту «Число звірів». Автор описав, як під час програми соліст «розповідає історію про те, як сам Люцифер створив потвору, послану на землю під магічним числом “666”. Кривава фарба заливає сцену, з-під

³⁸³ Рудяченко О. «Слейер» б'є наповал. *Молода гвардія*. 1987. № 233 (8173). 6 грудня. С. 3.

³⁸⁴ Рудяченко О. «Оса» п'є кров. С. 3.

³⁸⁵ Там само.

³⁸⁶ Рудяченко О. Життя, мов самогубство. *Молода гвардія*. 1989. № 104 (8554). 28 травня. С. 3.

³⁸⁷ Там само.

³⁸⁸ Там само.

³⁸⁹ Терпиловський Ф. Рок-н-рольний мутант. С. 3.

подіуму валить пекельний ядучий дим – і на сцені з'являється шестиметровий монстр Едді»³⁹⁰. У грудні 1987-го року в сатанізмі непрямо звинуватили треш-метал³⁹¹ гурт «Slayer». Рудяченко назвав гурт «потойбічно-воєнізованою братією» та зазначив: хоча гурт заперечує свій інтерес у сатанізмі, він намагається створити «образи, наповнені зла, насильства і ненависті»³⁹². «АНТИХРИСТ... ІЗ БАС-ГІТАРОЮ»³⁹³, виходить, з'являється на сцені, просто граючись?»³⁹⁴, – риторично запитав журналіст.

Варто відзначити, що звинувачення в сатанізмі та «релігійному містицизмі» ніколи не були ключовими для критики західної популярної музики в СРСР. Утім, принаймні упродовж 1980-х років це був доволі легітимний привід для негативного змалювання чи заборони такої музики³⁹⁵. Подібні звинувачення у «Молодій гвардії» були найменш поширеними порівняно з іншими.

Звісно, різні теми для критики не виключали одна одну та могли бути поєднані в статтях. Олександр Рудяченко у квітні 1989-го року, наприклад, позитивно відзначив інді-гурт «Sonic Youth» за їхню незалежність³⁹⁶. Як написав автор, із 1969-го року в американську дійсність, у тому числі в рок-музику «війнуло... уславленням насильства, культу смерті»³⁹⁷. Та «індепендент» гурти, такі як «Sonic Youth», «незалежні... від касового успіху і законів комерційного мистецтва, від смаків обивательського загалу і творчого диктату великих концернів звукозапису, від стилістичних і жанрових

³⁹⁰ Рудяченко О. Рок-інквізиція. *Молода гвардія*. 1987. № 27 (7967). 7 лютого. С. 4.

³⁹¹ Треш-метал – «радикальний» піджанр хеві-металу, що вирізняється агресивним та швидким темпом.

³⁹² Рудяченко О. «Слейер» б'є наповал. С. 3.

³⁹³ Там само.

³⁹⁴ Там само.

³⁹⁵ Юрчак А. Это было навсегда, пока не кончилось. С. 415; Троицкий А. Рок в Союзе: 60-е, 70-е, 80-е... Москва, 1991. С. 156.

³⁹⁶ Інді-гурти записують пісні на малобюджетних лейблах.

³⁹⁷ Рудяченко О. Юнь із швидкістю звуку. *Молода гвардія*. 1989. № 72 (8522). 12 квітня. С. 3.

рок-штамбів. Нарешті, від американської мрії та американського кошмару»³⁹⁸. Як бачимо, в межах невеликого абзацу автор згадав і про «культ сили», і про комерцію на Заході, і про «жахливу» американську дійсність.

Загалом, негативні статті про західну популярну музику у «Молодій гвардії» в роки Перебудови мало відрізнялись від подібних статей в комсомольських виданнях у добу «застою». Утім, варто зауважити кілька особливостей. По-перше, кількість таких статей у «Молодій гвардії» в роки Перебудови постійно зменшувалась. По-друге – більшість із таких матеріалів стосувалась хеві-метал гуртів. Рок-гурти інших стилів майже не критикували. Також варто відзначити, що в усіх цих статтях критикували рок-гурти за безпосередній сенс їхніх висловлювань, пісень і поведінки. У той час, як, відзначає Олексій Юрчак, у добу «застою» тексти рок-пісень для більшості радянських громадян був незрозумілим та часом неважливим. Для них важив той факт, що ці пісні були «артефактами» західної культури. Через таку розбіжність у сприйнятті на подібну критику західної популярної музики мало хто зважав³⁹⁹. Через це критику «Молодої гвардії» в роки Перебудови читачі також могли не сприймати серйозно.

Цікаво, що бажаючи переконати читачів не слухати певні гурти, автори «Молодої гвардії» не цурались вдаватися до агітації та прямих закликів. Наприклад, після статті про Оззі Осборна та гурт «Black Sabbath» редакція запропонувала читачам: «Перегляньте свою фонотеку та поміркуйте над тим, що і з чийх вуст ви слухаєте»⁴⁰⁰. Наприкінці статті про «Iron Maiden» Олександр Рудяченко закликав: «Тверезо подивимося, чиї імена і чому дехто з наших приятелів, знайомих, а можливо, і друзів вив'язує на спортивних шапочках, носить на куртках. Давайте зважимо, чи місце записам “Айрн

³⁹⁸ Рудяченко О. Юнь із швидкістю звуку. С. 3.

³⁹⁹ Юрчак А. Это было навсегда, пока не кончилось. С. 418.

⁴⁰⁰ Терпиловський Ф. Рок-н-рольний мутант. С. 3.

майден” у наших фонотеках. Так, вони здобули популярність у молодіжному середовищі. Але – як кати»⁴⁰¹.

А під час опису пісні гурту «Slayer», у якій музиканти нібито порівнюють світ із пеклом, оспівують біль, розпач і смерть, той же Рудяченко наголосив: **«Зроблю акцент для ведучих дискотек і домашніх меломанів: пропаганда насильства і війни в нашій країні конституційно заборонена»**⁴⁰². Наприкінці статті журналіст заявив: «“Слейєр” вбиває⁴⁰³! Така сумна доля вбивці. Поки що він на волі, але вирок – принаймні у наших дискотеках – ми маємо йому винести»⁴⁰⁴.

У матеріалі за липень 1988-го року завідувачка сектору соціології молоді Науково-дослідного центру ЦК ЛКСМ України Олена Донченко проаналізувала результати соціологічного опитування серед радянської молоді. Функціонерка відзначила «деформацію музичних орієнтирів» радянської молоді та «недоробки комітетів комсомолу» у питаннях «естетичного, морального виховання молоді»⁴⁰⁵. На її думку, багато даних про споживання музики «змушують замислюватись»: і про широке поширення незалежної від держави «касетної культури», і те, що 4 з 5 юнаків та юначок регулярно слухають «радіоголоси»⁴⁰⁶. Крім того, лише 46% опитаних припинили б слухати музичні гурти, якби дізнались, що вони «пропагують насильство, вандалізм, жорстокість». А 12% опитаних відповіли, що не відмовились би від творчості гуртів, які «відкрито проповідують антирадянщину, расизм, фашизм». На завершення Олена Донченко відзначила: головне захоплення сучасної молоді – це музика, і це потрібно не

⁴⁰¹ Рудяченко О. Рок-інквізиція. *Молода гвардія*. 1987. № 27 (7967). 7 лютого. С. 4.

⁴⁰² Так виділено в тексті. Див. Рудяченко О. «Слейєр» б’є наповал. С. 3.

⁴⁰³ Назва гурту з англійської перекладається як «вбивця».

⁴⁰⁴ Рудяченко О. «Слейєр» б’є наповал. С. 3.

⁴⁰⁵ Донченко О. Я – меломан. *Молода гвардія*. 1988. № 128 (8318). 3 липня. С. 3.

⁴⁰⁶ Там само.

лише пам'ятати, «потрібно разом, спільно діяти»⁴⁰⁷. Що саме при цьому потрібно робити, дописувачка не зазначила.

Характерно, що аналізуючи газети «Комсомольська правда» та журнали «Ровесник» та «Смена» за 1965–1985 роки, ми не зафіксували подібних закликів до радянських громадян. Як стверджує Олексій Юрчак, у добу «застою» моду на західну культуру в межах офіційного дискурсу було представлено як явище, характерне для окремих «лінивих та аморальних» маргіналів⁴⁰⁸. На його думку, ще на початку 1980-х років влада стала визнавати масовість захоплення західною музикою в СРСР⁴⁰⁹. У добу ж Перебудови й взагалі з'явилась практика говорити про наявні серед молоді «проблеми». А тому не потрібно було замовчувати моду на західні гурти серед молоді. Відповідно, автори «Молодої гвардії» визнавали, що їхні читачі можуть слухати «любителів культу сили», але намагались закликати читачів цього не робити.

3.2. Нейтральне та позитивне висвітлення

Ще до Перебудови радянські молодіжні періодичні видання випускали позитивні та нейтральні статті про рок-музику. На думку Сергія Жука, упродовж 1970-х років розрізнення між «доброю» («прогресивною») західною рок-музикою та «поганою» («небезпечною») було однією з наріжних проблем для комсомольських функціонерів та журналістів, наприклад, журналу «Ровесник»⁴¹⁰. У журналі «Ровесник» за період з середини 1960-х років до середини 1980-х років доволі часто виходили нейтральні й позитивні статті про деякі західні рок-гурти. Появу таких статей легітимізували, наприклад,

⁴⁰⁷ Донченко О. Я – меломан. С. 3.

⁴⁰⁸ Юрчак А. Это было навсегда, пока не кончилось. С. 395–400.

⁴⁰⁹ Там само. С. 406–408.

⁴¹⁰ Zhuk S. The Komsomol Magazine Rovesnik and the Ideology of Pop Music Consumption // Rock and Roll in the Rocket City: The West, Identity, and Ideology in Soviet Dnepropetrovsk, 1960–1985. Baltimore, Washington, D.C. 2010. P. 249–250.

твердження про те, що певний західний рок-гурт є «відмінним» від решти гуртів і робить «нові відкриття» у світі музики⁴¹¹. Також, могли розповісти про «правильну» ідеологічну позицію певних гуртів (таких як «The Rolling Stones», «The Clash», «Pink Floyd»)⁴¹² або ж просто нейтрально розповісти про творчий шлях певного колективу, практично уникаючи ідеологічних оцінок⁴¹³.

Узагалі, як висновує Олексій Юрчак, навіть у період заборон в середині 1980-х років радянська ідеологія була не здатна запропонувати чітку й однозначну політику стосовно західної популярної музики. На думку дослідника, ставлення до цієї музики було двозначним: якісь гурти критикували, а якісь хвалили⁴¹⁴. Комсомольці поширювали списки окремих заборонених до виконання гуртів та альбомів, але із цих списків випливало, що прослуховування решти (тобто більшості) гуртів та альбомів є ідеологічно безпечним⁴¹⁵.

На думку Сергія Дюкіна, на зламі 1970-х–1980-х років радянська періодика взагалі перестала критикувати рок-музику як музичний стиль, про західні рок-гурти почали доволі багато писати та оцінювати їхній внесок у музику⁴¹⁶. На думку цього дослідника, навіть у роки кампанії проти західної рок-музики в СРСР у радянських періодичних виданнях зберігались також позитивні тенденції у висвітленні рок-музики, а у 1985–1986 роках для цих видань була характерна «максимально послідовна апологія рок-н-рола»⁴¹⁷.

⁴¹¹ Куделя В. Як написати про рок для комсомольців: дискурсивні стратегії радянських журналістів (за матеріалами "Ровесника", 1964–1986 рр.). *Досліджуючи минуле: людина в умовах модерну: збірник матеріалів Міжнародної конференції молодих дослідників (Київ, ЦПСС, 31 січня – 1 лютого 2020 р.)* / ред. Н. Шліхта. Київ: Дух і Літера, 2021. С. 113.

⁴¹² Там само. С. 113–114.

⁴¹³ Там само. С. 113–115.

⁴¹⁴ Юрчак А. Это было навсегда, пока не кончилось С. 440.

⁴¹⁵ Там само. С. 414–416.

⁴¹⁶ Дюкин С.Г. Официальный советский рок-дискурс: исторические этапы и смысловое наполнение. *Общество. Среда. Развитие*. 2019, № 1. С. 60–61. На нашу думку, автор може перебільшувати «апологетичку» рок-музики в цей час та недостатньо враховувати матеріали з її критикою.

⁴¹⁷ Там само. С. 63–64.

Як зазначено на попередніх сторінках, у роки Перебудови газета «Молода гвардія» таки знаходила за що покритикувати західні рок-гурти. Водночас, як ми зазначили, навіть у межах офіційного дискурсу доби «застою» ставлення до західної популярної музики було неоднозначним. Через це логічно, що у «Молодій гвардії» в роки Перебудови західну рок-музику та західну популярну музику розуміли як амбівалентне явище.

Попри критичні статті про одні гурти, у газеті паралельно виходили позитивні чи нейтральні статті про інші. До того ж критикували здебільшого хеві-метал гурти, а публікації про попмузику та про джаз переважно були позбавлені ідеологічної критики. Через це загальна кількість нейтральних чи позитивних згадок про західну музику у Перебудову постійно переважала негативні матеріали. У 1986-му році частка негативних статей відносно усіх статей про західну музику була близько 43%, у 1987-му – 14%, у 1988-му – 10%, а в 1989-му – 8% (Див. Додаток 30). У цей підрахунок увійшли лише окремі матеріали: наприклад, статті або добірки коротких новин, об'єднані заголовком. Тобто дайджест коротких інформативних повідомлень (наприклад, «Попурі на теми...») у підрахунку пораховано за 1 матеріал.

Упродовж 1986–1989-х років у газеті позитивно відгукувались про колективи, які можна було представити прихильниками прогресивних ідей. Переважно так писали про поп- та джазових виконавців. У грудні 1986-го року в газеті написали про те, що гурт «Modern Talking» співає про проблеми збереження миру на планеті, а в їхній пісні «Lonely Tears In Chinatown» «вплетена тема нічого життя великої метрополії, відлуння расових конфліктів, що стоять на шляху до щастя молодої китаянки»⁴¹⁸. Попспівачку С. С. Catch (про яку ще в січні 1987-го року вийшла нейтральна замітка⁴¹⁹) в грудні 1987-го року похвалили за цитату про безглуздість того, «що в світі стільки грошей

⁴¹⁸ Безвідмовна тема для розмов. *Молода гвардія*. 1986. № 238 (7932). 13 грудня. С. 3.

⁴¹⁹ Зінь Р. Профіль місяця. *Молода гвардія*. 1987. № 2 (7942). 3 січня. С. 4. Співачку показали по центральному телебаченню і читачі стали питати інформацію про неї.

витрачається на озброєння»⁴²⁰. У квітні 1988-го року Валентин Ільїн зауважив, що Елла Фіцджеральд, отримавши славу, не втратила «кращих людських рис», тож допомагає молодим музикантам і сиротам⁴²¹.

За «прогресивність» хвалили й рок-гурти. У травні 1987-го року Олександр Євтушенко написав позитивну статтю про ірландський гурт «U2», учасники якого виступали проти расизму, підтримували постраждалих від голоду в Ефіопії та розповідали про свою національну трагедію⁴²². Позитивно в липні 1988-го року відзначили лівого виконавця Біллі Брега, якого окреслили як «бойовий клин лейбористської партії»⁴²³. У квітні 1989-го року Олександр Рудяченко написав схвальну статтю про англійський рок-гурт «New Model Army». Цей гурт, відзначив автор, «послідовно» критикував США, а в одній з пісень засуджував американські «правохристиянські» організації⁴²⁴.

Часом у таких позитивних статтях одні гурти могли протиставляти іншим. Про музикантів згаданого «U2» Євтушенко написав, що вони «глибше за своїх однолітків [інших «рок-аматорів», – В. К.] відчували біль та розпач сусідів, знайомих і незнайомих – жителів вогненних кварталів Ольстеру»⁴²⁵. У грудні 1987 року Федір Терпиловський з повагою написав про соліста хард-рок гурт «Rainbow»: «На відміну від багатьох “металістів”, Ронні шукає натхнення в безлічі захоплень, зокрема, в історії»⁴²⁶.

Та в «Молодій гвардії» упродовж Перебудови виходили не лише статті з ідеологічними оцінками західних гуртів. Значно більш важливо, що в цей період виходили нейтральні інформативні матеріали. У них автори зосереджувались на тому, щоб розповісти про творчий стиль чи альбоми виконавців – при цьому не дивились на них з погляду ідеології. Перші такі

⁴²⁰ Зінь Р. «Шановна редакціє!...» *Молода гвардія*. 1987. № 233 (8173). 6 грудня. С. 3.

⁴²¹ Ільїн В. Вам, леді – кошик троянд. *Молода гвардія*. 1988. № 83 (8273). 27 квітня

⁴²² Євтушенко О. Ти також причетний. *Молода гвардія*. 1987. № 94 (8034). 17 травня. С. 3.

⁴²³ Євтушенко О. Гітаро, до бою! *Молода гвардія*. 1988. № 130 (8320). 6 липня. С. 3.

⁴²⁴ Рудяченко О. Така «модель армії». *Молода гвардія*. 1989. № 85 (8535). 30 квітня. С. 3.

⁴²⁵ Євтушенко О. Ти також причетний.

⁴²⁶ Терпиловський Ф. Диво дію. *Молода гвардія*. 1987. № 240 (8180). 16 грудня. С. 3.

поодинокі статті стали з'являтися уже в 1986-му році. У жовтні 1986-го року при описі попгурту «Secret Service» О. Брагинський доволі неочікувано завив: назва гурту, яка означає американське федеральне агентство, насправді не несе жодного значення. Ця назва – «данина моді на загадкове і таємниче, як-то “Поліс” або ж “Б-52⁴²⁷”»⁴²⁸. Те, що автор закликав не зважати на двояку семантику назв цих гуртів було доволі показово. Як було зазначено, назви гуртів могли й ставали об'єктом для критики в радянській періодиці. Проте тут автор вирішив відзначити, що реального значення назви перерахованих ним гуртів не мають, і зосередився на музичній критиці.

Нейтральних статей стало більше в 1987-му році. Тоді у липні вийшла велика інформативна стаття про попрок-гурт «Bee Gees»⁴²⁹, у грудні – інтерв'ю з учасниками хард-рок гурту «Uriah Heep»⁴³⁰. Протягом року опублікували декілька дайджестів, що фокусувались на інформативності, а не на ідеологічних оцінках західних музичних колективів⁴³¹. Як було згадано, із 1987-го року рубрика «Фонограф» стала знайомити читачів із західними хіт-парадами. Перший такий матеріал вийшов у вересні того року. Тоді надрукували п'ятірку найкращих пісень за серпень від німецького журналу «POP/Rocky» та британського журналу «Sound»⁴³².

Подібні тенденції збереглися у 1988-му році. У статті про мультиінструменталіста Майка Олфріда за серпень 1988-го року Федір Терпиловський обмежився музичним аналізом. Характерно, що автор змалював виконавця позитивно не через його ідеологічну позицію, а через те,

⁴²⁷ В 52 – скорочена назва американського стратегічного бомбардувальника Boeing B-52 Stratofortress.

⁴²⁸ Брагинський О. Ніяких секретів! «Сервіс». *Молода гвардія*. 1986. № 199 (7893). 17 жовтня. С. 4.

⁴²⁹ Рудяченко О. Чи медоносять сплячі «бджоли»? *Молода гвардія*. 1987. № 129 (8069). 5 липня. С. 3.

⁴³⁰ Рудяченко О. Про Урію Гіп. *Молода гвардія*. 1987. № 243 (8183). 20 грудня. С. 3.

⁴³¹ Попурі на теми: вуха до дій. *Молода гвардія*. 1987. № 118 (8058). 20 червня. С. 4; Попурі на тему: По кому плачуть гітари. *Молода гвардія*. № 157 (8097). 15 серпня. С. 4; Попурі на тему. *Молода гвардія*. 1987. № 172 (8112). 8 вересня. С. 3.

⁴³² Що слухає планета? *Молода гвардія*. 1987. № 172 (8112). 8 вересня. С. 3.

що він прагнув експериментувати з музикою та досліджувати її⁴³³. У листопаді того ж року Олександр Рудяченко відзначив соліста рок-гурту «Talking Heads» Девіда Бірна за його креативну та комплексну музику⁴³⁴. Також у цьому році у рубриці «Паралелі та меридіани» вийшло 8 матеріалів із детальним описом творчості гурту «The Beatles»⁴³⁵. Такі ж добірки надалі зробили в 1989-му році про рок-гурт «Led Zeppelein»⁴³⁶, а в 1990-му – про культового рок-гітариста Джимі Гендрікса⁴³⁷.

Цікаво, як із 1988-го року в «Молодій гвардії» свого роду «реабілітували» певних рок-виконавців. У статті за січень 1988-го року про треш-метал гурт «Anthrax» Олексій Сидоров присвятив цьому цілий абзац. Він зауважив, що хеві-метал гурти «традиційно звинувачувались у пропаганді насилля», а в США навіть виникли громадські організації, що прагнули контролювати діяльність цих гуртів⁴³⁸. Автор написав, що гурт «Anthrax» в «чорних списках» таких організацій не фігурував, а хеві-метал гурти взагалі стають більш свідомими:

Можна сподіватися, що з посиленням процесу політизації в «хеві-метал», роботи в таких організаціях помітно зменшиться. Вже сьогодні чимало виконавців важкого року, й серед них Оззі Осборн, Гері Мур, групи «Метал Черч», «Прітті Майдс», «Мегадет», перейшли від сатанізму й смакування культу сили до більш серйозних проблем. Так що «Ентрекс» – не виняток⁴³⁹.

⁴³³ Терпиловський Ф. І так тринадцять років. *Молода гвардія*. 1988. № 149 (8339). 3 серпня. С. 3.

⁴³⁴ Рудяченко О. Голову... за спиною не сносити. *Молода гвардія*. 1988. № 228 (3418). 27 листопада. С. 3.

⁴³⁵ Див. Наприклад: Коган О. Вони були «Бітлз». *Молода гвардія*. 1988. № 161 (8351). 21 серпня. С. 3; Рудяченко О. Вони були Бітлз. *Молода гвардія*. 1988. № 176 (3366). 11 вересня. С. 3; Рудяченко О. Вони були Бітлз. *Молода гвардія*. 1988. № 185 (3375). 25 вересня. С. 3.

⁴³⁶ Див. Наприклад: Рудяченко О. Динозаври з дирижабля. *Молода гвардія*. 1989. № 167 (9017). 27 серпня. С. 3; Рудяченко О. Динозаври з дирижабля. *Молода гвардія*. 1989. № 177 (9027). 10 вересня. С. 3; Рудяченко О. Динозаври з дирижабля. *Молода гвардія*. 1989. № 197 (9047). 15 жовтня С. 3.

⁴³⁷ Див. Наприклад: Рудяченко О. Дитя вуду. *Молода гвардія*. 1990. № 175 (14708). 9 вересня. С. 3; Рудяченко О. Дитя вуду. *Молода гвардія*. 1990. № 180 (14713). 16 вересня. С. 3; Рудяченко О. Дитя вуду. *Молода гвардія*. 1990. № 190 (14723). 30 вересня. С. 3.

⁴³⁸ Сидоров О. «Ентрекс» міняє курс. *Молода гвардія*. 1988. № 17 (8207). 24 січня. С. 3.

⁴³⁹ Там само.

Щодо згаданого тут Оззі Осборна «Молода гвардія» взагалі пройшла показову еволюцію. У грудні 1986-го виконавця зобразили різко негативно, хоч і як жертву свого суспільства⁴⁴⁰. У квітні 1989-го року анонімна стаття про нього начебто також почалася з різкої критики. Тоді зазначили, що співак «у минулому не один раз доводив, що здатен зробити все, аби привернути до себе загальну увагу», а ще «заклав фундамент рок-несмаку»⁴⁴¹.

Проте далі в статті пояснили, в ранніх концертах Оззі Осборна та його гурту «Black Sabbath» не все було так однозначно, як могло вважатись: «Сценографія перших “хеві”-концертів, поєднана з похмурими обрядами та гучною ритуальною музикою, часто була тільки й усього, що винахідливим бар’єром, що зрештою – так пояснюють самі музиканти – мав запобігти реальним життєвим стресам у молодіжній аудиторії»⁴⁴². Ба більше, посилаючись на слова виконавця, у статті зазначили, що нині Оззі Осборн – «змінений, “переорієнтований”». І навіть попри зайву вагу, «позування для безглузких реклам і попри шалені вихватки», у сорок років співак «зберіг щось від невлаштованого і обуреного юнака»⁴⁴³. Крім того, як написали в статті, Оззі Осборн не здобув зіркової хвороби, йому страшно жити в «атомну епоху», а ще як гарний сім’янин він шість років тому повернувся до своєї дружини⁴⁴⁴.

А от уже в серпні 1989-го року про «Black Sabbath» вийшла стаття Олександра Рудяченка, яку можна назвати доволі стандартною музичною критикою. Журналіст описав творчий шлях колективу, а Оззі Осборна представив як звичайного вокаліста⁴⁴⁵. Про «демонізм» гурту автор згадав, але саме як про створений колективом імідж. Він зауважив: «Даремно жахатися диявольської біжутерії “хеві”-металу: вона, як на мене, лише артистичне

⁴⁴⁰ Терпиловський Ф. Рок-н-рольний мутант. С. 3.

⁴⁴¹ Нечистий не знає спочинку? *Молода гвардія*. 1989. № 80 (8530). 23 квітня. С. 3.

⁴⁴² Нечистий не знає спочинку? С. 3.

⁴⁴³ Там само.

⁴⁴⁴ Там само.

⁴⁴⁵ Рудяченко О. Мамо, це «шабаш»! *Молода гвардія*. 1989. № 152 (9002). 6 серпня. С. 3.

фіглярство, музична буфонада»⁴⁴⁶ і після цього навів слова Оззі Осборна на підтвердження такої думки.

Частково цю зміну спричинило те, що протягом 1989–1990 років «Молода гвардія» комерціалізувалась. У цей час музична студія «Фонограф», яка мала прямий зв'язок із однойменною рубрикою, не лише записувала альбоми українських гуртів, а також пропонувала свої послуги слухачам. 5 липня 1989-го року у рубриці «Фонограф» запропонували читачам ідею продавати вінілові платівки й компакт-диски та плакати західних гуртів⁴⁴⁷. А вже через два тижні, 19 липня, редакція прорекламувала: у каталозі музичної студії «Фонограф» є понад 1500 «найменувань» іноземних «фонограм»⁴⁴⁸. Відповідно, зникнення критики західних гуртів можна пояснити комерційним інтересом газети, яка почала продавати їхні альбоми своїм читачам.

Так, у статті про Оззі Осборна за квітень 1989-го року редакція «Фонографа» перерахувала 7 сольних альбомів цього виконавця й адресуючись до одного з читачів, зазначила: «записи семи альбомів Оззі Осборна можна зробити в музичній студії “Фонограф”»⁴⁴⁹. Адресу музичної студії також додали. Подібну примітку про можливість «поновити чи доповнити вашу колекцію фонограм улюбленої групи» залишили наприкінці статті про хард-рок гурт «AC/DC» у липні 1989-го року. Тоді Олександр Рудяченко навів слова гітариста гурту Ангуса Янга про те, що пекло цікавить цей колектив, але у світовій літературі існує ціла традиція ототожнення з потойбіччям. Автор прокоментував ці слова: «Як на мене, макітра у цього хлопця варить»⁴⁵⁰. У цьому контексті статті за 1989-й рік про гурт «Guns N'

⁴⁴⁶ Рудяченко О. Мамо, це «шабаш»! С. 3.

⁴⁴⁷ З наших усюд. *Молода гвардія*. 1989. № 129 (8579). 5 липня. С. 3.

⁴⁴⁸ Рудяченко О. «AC / DC»: удар струмом. *Молода гвардія*. 1989. № 147 (8997). 30 липня. С. 3.

⁴⁴⁹ Там само.

⁴⁵⁰ Там само.

Roses» та гурт «Sonic Youth» з активною критикою західної популярної музики сприймаються радше як певний рецидив попереднього дискурсу.

Зрозуміло, що у 1990-му році «нормалізація» всієї західної рок-музики продовжилась. Хоча про західну популярну музику в 1990-му році писали не дуже багато, тоді вийшла низка інформативних статей про постпанк гурти, такі як «Joy Division»⁴⁵¹, «New Order»⁴⁵² та «The Smiths»⁴⁵³. У жовтні 1990-го року навіть дві статті Рудяченка про доволі скандальний рок-гурт «Alice Cooper» не можна назвати цілком негативними. З одного боку, журналіст був явно не в захваті від епатажних виконавців, які закидували глядачів гнилими овочами, та натякав на «фізичні екзекуції» музикантів⁴⁵⁴. З іншого боку, за згадками про провокативні шоу немає прямої критики. А в другій статті автор зауважив:

Можливо тому нам, європейським слов'янам і важко зрозуміти його музику та шоу... Гільйотини, шибениці, мечі й ножі, монстри типу Фредді Крюгера, зашморг, вуличні бійки з ножовими пораненнями прямо на сцені, запихання в гамівну сорочку просто під рампою – прекрасна зброя проти вгодованого флегматизму західної цивілізації. Щоб життя слухачам не здавалося медом, Аліса Купер виходить на сцену⁴⁵⁵.

Також варто відзначити, що у роки Перебудови в газеті «Молода гвардія» постійно збільшувалась кількість статей. У 1986-му році їх вийшло 24, а в 1990-му році – аж 195. Водночас найбільше матеріалів про західну музику виходило в 1987-му та 1988-му роках: у 1986-му їх було 12, а в наступні роки – 43 та 42 відповідно. У 1989 та 1990 роках кількість таких матеріалів знизилась: у 1989-му році їх було 24, а в 1990-му – 33.

⁴⁵¹ Рудяченко О. Концентраційне життя. *Молода гвардія*. 1990. № 156 (14689). 12 серпня. С. 3.

⁴⁵² Рудяченко О. Порядок? Ні, новий порядок. *Молода гвардія*. 1990. № 166 (14699). 26 серпня. С. 3.

⁴⁵³ Рудяченко О. «Ковалі» у хрестовім поході. *Молода гвардія*. 1990. № 213 (14746). 4 листопада. С. 3.

⁴⁵⁴ Рудяченко О. Фантом під гільйотиною. *Молода гвардія*. № 195 (14728). 7 жовтня. С. 3.

⁴⁵⁵ Рудяченко О. Фантом під гільйотиною. *Молода гвардія*. № 200 (14733). 14 жовтня. С. 3.

Таку тенденцію можна пов'язувати із комерціалізацією газети. Адже упродовж 1989–1990 років редакція газети була зацікавлена в популяризації виконавців, альбоми яких видавала студія «Фонограф». Водночас в останні роки Перебудови редакція могла взяти за спеціалізацію радянську та київську рок-музику, оскільки про західну рок-музику в цей час доволі активно (і можливо, більш якісно) писала центральна періодика. Наприклад, журнал «Ровесник» із 1988-го року видавав ґрунтовну й надзвичайно велику серію інформативних статей про західну рок-музику «Рок-енциклопедія “Ровесника”»⁴⁵⁶.

3.3. Порівняння радянської та західної рок-культури

Згаданий нами концепт «вітчизняна рок-музика», який побутував на сторінках «Молодої гвардії», не лише «одомашнював» рок-музику. Його особливість у тому, що в межах «радянської мови» він обов'язково передбачав існування протилежного концепту – і без протилежного концепту його неможливо вповні зрозуміти. Іншими словами, концепт «вітчизняна рок-музика» є частиною бінарного (дуалістичного) концепту «вітчизняна музика / західна музика». Ця бінарність вочевидь, була зумовлена радянським поглядом на світ крізь призму Холодної війни та радянської ідеології.

Такий поділ можна помітити у питаннях до виконавців із порівняннями: «у чому ти бачиш головну відмінність між східним і західним роком?»⁴⁵⁷, «чимось відрізняються стосунки між радянськими й американськими рок-музикантами?»⁴⁵⁸, «ви тепер можете порівняти умови праці вітчизняних

⁴⁵⁶ Див. наприклад: Рок-энциклопедия «Ровесника». *Ровесник*. 1988. № 3. С. 15–17; Рок-энциклопедия «Ровесника». *Ровесник*. 1988. № 10. С. 15–17.

⁴⁵⁷ Терпиловський Ф. Їм сяють наші «зірки». *Молода гвардія*. 1987. № 232 (8172). 4 грудня. С. 3.

⁴⁵⁸ Рудяченко О. Мені наснилось, що серце моє не болить? *Молода гвардія*. 1988. №196 (3386). 12 жовтня. С. 4.

музикантів і зарубіжних: скажіть чесно, де важче працювати?»⁴⁵⁹. Також упродовж 1986–1988-х років існувало певне приховане протиставлення радянської та західної рок-музики, коли першу представляли майже виключно позитивно чи нейтрально, а представників другої часто описували доволі критично.

Приблизно з 1988-го року, журналістів «Молодої гвардії» почало цікавити, наскільки радянська рок-музика може бути конкурентоспроможною на Заході. У гурту, що виступав у Португалії в лютому 1988-го року, Олександр Рудяченко запитав: «А якщо відверто, подібним іменам і групам [португальським, – В. К.] ви б могли скласти конкуренцію?»⁴⁶⁰. У грудні 1987-го року репортаж про гурт «Арія» завершили так:

А коли лідер-вокаліст Валерій Кипелов почав композицію “Навколо світу за 20 хвилин”, особливо цікаво було стежити за аудиторією. “Позади Австралія. Позади Європа, Позади Антарктика – Впереді весь мир... Позади – Америка!” Той факт, що Америка позаду, викликав найбільший захват. *І я, здається, зрозумів, чому: вихід на рівень світових стандартів стосується і «хеві-метал».* [виділення наше – В.К.] І ми уже виходимо – принаймні, “Арія” тому свідчення.

Упродовж 1988–1990 рр. у новинах про закордонні концерти радянських гуртів приділяли увагу тому, наскільки добре місцева публіка прийняла «вітчизняні» колективи: «Як зустрічали “АВІА” в інших країнах?»⁴⁶¹. У 1988-му році написали, що репутація гурту «Бригада С» на міжнародному ринку зростає, а скоро відомий музикант Девід Бірн спродюсує новий альбом гурту⁴⁶². На початку 1989-го року написали, що естрадного виконавця Володимира Преснякова-молодшого гарно прийняли у Швеції: «Молодий радянський талант справив і на шведського телеглядача величезне враження»⁴⁶³.

⁴⁵⁹ Рудяченко О. Рок-рандеву. *Молода гвардія*. 1988. № 34 (8224). 17 лютого. С. 3.

⁴⁶⁰ Там само.

⁴⁶¹ Рудяченко О. «Авіа» поштою. *Молода гвардія*. 1989. № 199 (9049). 18 жовтня. С. 3.

⁴⁶² Рудяченко О. Їхні гроші, наша музика. *Молода гвардія*. 1988. № 187 (3377). 28 вересня. С. 3.

⁴⁶³ Рудяченко О. Капітан «Капітана». *Молода гвардія*. 1989. №1 (8451). 1 січня. С. 4.

Журналісти «Фонографа» намагались зрозуміти враження на Заході від таких гуртів як «Акваріум» («Ви, мабуть, зустрічали багато цікавих людей, про яких би зараз хотілося розповісти?... Американські музиканти зацікавлені в контакті з нашими?»⁴⁶⁴); «ВВ» («після виступу біля гримерної київської групи вишикувалася довга черга бажаючих подякувати музикантам»⁴⁶⁵); «Колезький асесор» («вирішили нікого на туманному Альбіоні не жахати, а повеселити. Кияни свого домоглися ясна річ, за допомогою хітів... музикою та ідеями наших земляків вельми зацікавився й аспірант університету в Глазго Нік Глоссоп, котрий збирається писати... дисертацію про київську групу»⁴⁶⁶).

Проте загалом наприкінці Перебудови журналісти бачили небагато приводів для гордості під час порівняння радянської рок-індустрії із західною. Щойно в 1988-му році з'явилися такі порівняння, у них стало проступати відчуття меншовартості. Як вже було зазначено, із 1988-го року в газеті почалась «нормалізація» сприйняття західної рок-музики, коли все частіше про неї почали виходити нейтральні статті. І з цього часу дедалі менш заідеологізований погляд на західну музичну індустрію змушував журналістів замислюватись про стан радянської музичної індустрії. Адже радянська музика не просто прагнула «наздогнати» західну – різниця між різними рок-культурами була значною.

У 1988-му році вийшов великий матеріал, в якому редакція «Фонографа» представила результати опитування читачів про 1987-й музичний рік. Цей матеріал можна назвати маніфестом меншовартісного ставлення до радянської рок-музики. Увесь випуск було поділено на 10 блоків: вступне слово і результати 9 категорій опитування. І в 6 з цих блоків (включно зі вступним

⁴⁶⁴ Рудяченко О. Мені наснилось, що серце моє не болить? *Молода гвардія*. 1988. № 196 (3386). 12 жовтня. С. 4.

⁴⁶⁵ Євтушенко О. «Танці» у Франції. *Молода гвардія*. 1990. № 86 (14619). 5 травня. С. 3.

⁴⁶⁶ Євтушенко О. Язик до Глазго доведе. *Молода гвардія*. 1989. № 238 (9088). 13 грудня. С. 3.

словом) редакція згадала про західний музичний ринок, щоб показати відсталість радянської рок-музики.

Спершу Олександр Рудяченко заявив: на думку читачів, зараз у СРСР відсутні «інформаційний попит і пропозиція» на популярну та рок-музику. Натомість опитування думок та вподобань слухачів може наштовхнути на роздуми, в тому числі фахівців. «ВЖЕ ПОНАД ТРИДЦЯТЬ РОКІВ ЗАХІДНИЙ ГРАМОФОННИЙ РИНОК ЕКОНОМІЧНО ЗАЛЕЖИТЬ ВІД ТАКИХ ОПИТІВ»⁴⁶⁷. Описуючи різні категорії анкети, редакція порівняла цифри музичної індустрії в СРСР та в інших країнах. Виявилось, що в Радянському Союзі за попередній рік випустили не більше 1500 найменувань платівок – водночас на західноєвропейському ринку щотижня виходить понад 10 000 нових альбомів(?). Крім того, якщо в Києві поки лише один спеціалізований магазин платівок, то в Лондоні таких 500⁴⁶⁸.

Подібна ситуація була з гуртами: в СРСР, за даними «Фонографа» на початок 1988-го року працювало понад 500 професійних поп- і рок-гуртів. А в «Західній Європі», за їхніми даними, щотижня виникало до 3 000 нових гуртів (?!), до того ж в одній тільки Каліфорнії діяло близько 300 «хеві-метал» гуртів. Зауважили, що слухачі в анкетах згадали про 200 пісень: водночас, в Угорщині та Чехословаччині за рік з'являється до 1 000 пісень, у США – 15 000, в Західній Європі – 30 000⁴⁶⁹.

Підбиваючи підсумки опитування про найкращу телепрограму, не оминули увагою існування американського каналу «MTV», що «цілодобово здійснює музичне мовлення» та музичних передач у «братніх соціалістичних

⁴⁶⁷ Так виділено в тексті. Рудяченко О. Кого ми слухали? *Молода гвардія*. 1988. № 9 (8199). 13 січня. С. 3.

⁴⁶⁸ Там само.

⁴⁶⁹ Там само.

країнах»⁴⁷⁰. Щодо радіо вказали, що на відміну від СРСР, в США діє аж 300 «рок-орієнтованих станцій»⁴⁷¹.

І виконавці, і журналісти у 1989–1990-і рр. визнавали, що радянську музику на Заході сприймають як «екзотику». Про це згадував соліст гурту «Кайф» в інтерв'ю за травень 1989-го року⁴⁷², соліст гурту «Цивільна оборона» в інтерв'ю за травень 1990-го року⁴⁷³. У серпні 1989-го року бачимо тезу журналіста Олексія Когана про те, що «не треба сьогодні себе заколисувати, мовляв на Заході дуже цінують радянських рок- і джаз-виконавців»⁴⁷⁴. Радянська музика там, вважає журналіст, є цікавою як «екзотика»⁴⁷⁵. А в червні 1990-го року Олександр Євтушенко зауважив: радянським виконавцям важко зацікавити представників іноземних фірм, для цього доводиться ламати стереотип про низький професійний рівень радянських гуртів. При цьому «російський рок» іноземні продюсери сприймають і продають саме як «екзотику». Журналіст писав: «докорінний злам у відносинах сторін – від екзотичного інтересу до рівноправного партнерства – тільки починається»⁴⁷⁶.

Зрідка в останні роки Перебудови в газеті можна побачити згадки від виконавців про іншу рок-культуру на Заході. У жодній іншій країні нема такого «воїнствующого заперечення смаків інших людей, інших стилів», як в СРСР, вважав Олександр Градський у 1988-му році⁴⁷⁷. Перерахувавши проблеми «вітчизняної рок-музики» («несусвітнє глупство», відсутність культури, брак фахівців, відсутність сучасних студій звукозапису та техніки),

⁴⁷⁰ Рудяченко О. Кого ми слухали? С. 3.

⁴⁷¹ Там само.

⁴⁷² Климов В. «Кайф» із ностальгією. *Молода гвардія*. 1989. № 88 (8538). 5 травня. С. 3.

⁴⁷³ Єжова Т. «Оборона» йде у наступ. *Молода гвардія*. 1990. № 99 (14632). 23 травня. С. 3.

⁴⁷⁴ Коган О. «Марсіанин» з Росії. *Молода гвардія*. 1989. № 154 (9004). 9 серпня. С. 3.

⁴⁷⁵ Там само.

⁴⁷⁶ Євтушенко О. Гра не в одні ворота. *Молода гвардія*. 1990. № 109 (14642). 6 червня. С. 3.

⁴⁷⁷ Рудяченко О. Розширюйте симпатії. *Молода гвардія*. 1988. № 19 (8209). 27 січня. С. 3.

Борис Гребенщиков у 1988-му році риторично запитав: «Так скажіть мені, у який спосіб ми можемо когось там доганяти?»⁴⁷⁸.

Доволі болючим аспектом у порівнянні західної та радянської музичної індустрії було питання звукозапису та наявності належних технічних умов. Цю тему доволі активно порушували в 1989–1990 роки. Тоді, з одного боку, західні компанії та продюсери стали більш активно співпрацювати із радянськими виконавцями, а з іншого – сама західна культура починала втрачати яскраво негативні конотації на сторінках газети «Молода гвардія».

Коментуючи у 1989-му році запис альбому «ВВ» у польській незалежній компанії звукозапису, у «Фонографі» зазначили: «На превеликий жаль, найцікавіші вітчизняні колективи здійснюють свої фонографічні дебюти... за кордоном»⁴⁷⁹. У 1990-му році Олександр Євтушенко уїдливо зауважив про майбутній вихід компакт-диска гурту «Колезький асесор» на британському лейблі: «Виходить, не обов'язково чекати п'ять-десять років, поки тебе помітять експерти з всесоюзної фірми «Мелодія» і врешті-решт дебютною пластинкою констатують факт... передчасної творчої смерті»⁴⁸⁰.

Оскільки західні компанії взялися за «розкручування» радянських виконавців, у дискурсі газети «Молода гвардія» наприкінці Перебудови вони вже не могли бути представлені як «ділки від масової культури Заходу». Приблизно з кінця 1989-го року про них почали позитивно відгукуватись.

Така зміна була викликана тим фактом, що в цей час у СРСР відбувались кардинальні зміни у ставленні до Заходу. Після низки дипломатичних зустрічей Михайла Горбачова та Рональда Рейгана для налагодження взаємовідносин між двома державами, у грудні 1990-го року відбувся

⁴⁷⁸ Рудяченко О. Мені наснилось, що серце моє не болить? *Молода гвардія*. 1988. № 196 (3386). 12 жовтня. С. 4.

⁴⁷⁹ Непийпиво Д., Євтушенко О. Київ. До вимоги? *Молода гвардія*. 1989. № 219 (9069). 15 листопада. С. 3.

⁴⁸⁰ Євтушенко О. Язик до Глазго доведе. *Молода гвардія*. 1989. № 238 (9088). 13 грудня. С. 3.

Мальтійський саміт між Горбачовим та Джорджем Бушем-старшим. Провідною ідеєю зустрічі стало те, що США та СРСР мають співпрацювати в політичній, економічній та військових сферах⁴⁸¹. Ба більше, очільник СРСР відзначив, що ці дві держави «приречені на діалог, спільні дії та кооперацію»⁴⁸², а західні медіа тоді ж окреслили Мальтійський саміт як подію, що поклала край Холодній війні⁴⁸³.

Відповідно, напередодні розпаду СРСР у офіційному дискурсі почали відбуватись зміни у ставленні до Заходу й до бізнесу. Ці тенденції були характерними для радянської періодики того часу. Катерина Єремєєва зауважує, що в сатиричному виданні «Крокодил» у 1988–1989 рр. Захід почали представляти по-новому, більш позитивно. А слово «бізнесмен», що раніше мало виключно негативні конотації, стало набувати нових – нейтральних та позитивних значень⁴⁸⁴.

Ті самі процеси відбувались і в «Молодій гвардії». У 1990-му році Олександр Євтушенко зауважив: на Заході на продюсерів сильно впливають смаки публіки. Інша ситуація в Радянському Союзі – і такий «виняток» «тягнуть на собі, ніби важкий хрест, радянські концертні організації»⁴⁸⁵. У 1989-му році в матеріалі про американські та європейські гастролі гурту «Акваріум» Олександр Рудяченко став розхвалювати американську корпорацію «CBS», яка промотувала виступи гурту. Автор згадав, що корпорація обставила справу «із розмахом», тому концерти мали попит. Журналіст писав, що грошей на рекламу не пошкодували, тож турне

⁴⁸¹ Document No. 110: Soviet Transcript of the Malta Summit, December 2-3, 1989. URL: <https://books.openedition.org/ceup/2894?lang=en> (дата звернення: 18.05.2023).

⁴⁸² Там само.

⁴⁸³ Malta summit ends Cold War, 1989. BBC Archive. URL: <https://www.bbc.co.uk/archive/malta-summit-ends-cold-war/zv2hxyc> (дата звернення: 18.05.2023).

⁴⁸⁴ Єремєєва К. «Кооператори, бізнесмени, рекетири...»: нові економічні еліти в радянських сатиричних виданнях періоду перебудови. *Україна модерна*. 2018. – Число 25. Економічні еліти України в історико-порівняльній перспективі. С. 56.

⁴⁸⁵ Євтушенко О. «Танці» у Франції. *Молода гвардія*. 1990. № 86 (14619). 5 травня. С. 3.

привернуло увагу «центральної американської преси». На виступах навіть не раз побував президент корпорації. «Вміють хлопці робити, коли захочуть і мають гроші»⁴⁸⁶, – похвалив «американських капіталістів» Олександр Рудяченко.

З повідомлення менеджера київського гурту «Квартира 50» також випливає, що його ставлення до закордонної музичної індустрії було значно кращим, аніж до вітчизняної. У матеріалі за липень 1990-го року він звинувачував у піратстві канадський лейбл з офісом в УРСР «Кобза»:

Подібного ставлення до себе ми могли чекати від кого завгодно – від фірми «Мелодія», наприклад: вона має тотальне монопольне право на видання платівок у нашій країні й відома «піратством» та зневагою до музикантів, з боку партійного чи комсомольського апарату тощо. Але дістати такий удар нижче пояса від фірми, яка претендує на роль хранителя та пропагандиста української національної культури, ми ніяк не чекали⁴⁸⁷.

Наприкінці 1989-го року позитивно відгукнулись про північноамериканських підприємців, у тому числі українського походження. Тоді представники фірми «Ля Мер» несподівано привезли все необхідне обладнання для концертів з нагоди Дня Одеси. «Контакти ділових українців відкривають вигідні перспективи для обох сторін»⁴⁸⁸, – зауважив журналіст Володимир Прядко. Завдяки ним у Львові планували відкрити філії «Ля Мер», а гурт «Медікус» мав поїхати на гастролі до США та Канади.

Певне здивування від нового способу висвітлення західних гуртів видно у статті про співпрацю радянських гуртів із західними компаніями за грудень 1989-го року. Анатолій Крохмальний тоді написав таке:

Море імперіалістичної культури кишить акулами шоу-бізнесу. Але нам тепер уже не так страшно... Із етикеткою західнонімецької компанії «Уорнер Брос» з'явилися альбоми «метало»-містких московських формацій «Круїз» і «Шах». У Франції, наприклад, фірмою «Воля-Продакшн» розв'язано руки альбому ленінградського «Аукціону»... Великий американський бізнес пішов баринею навколо радянських професіоналів від рок-н-ролу: корпорація «Уорнерс

⁴⁸⁶ Рудяченко О. Полковнику ніхто не пише? *Молода гвардія*. 1989. № 169 (9019). 30 серпня. С. 3.

⁴⁸⁷ Верницький О. Панам-капіталістам! *Молода гвардія*. 1990. № 129 (14662). 6 липня. С. 3.

⁴⁸⁸ Прядко В. Номер із «Ля Мер» *Молода гвардія*. 1989. № 219 (9069). 15 листопада. С. 3.

Бразерс» контрагує «Круїз», «Фоунегрем» – «Парк Горького», а «Кепітол» – «Автограф». *Прости, господи* [виділення наше, – В.К.]»⁴⁸⁹.

Як найбільш наочний приклад зміни парадигми у ставленні до Заходу можна навести цитату з опублікованої розповіді менеджерки гурту «ВВ» Олександри Семенової. В описі гастролей, який вийшов у «Молодій гвардії» у травні 1990-го року, менеджерка описала подорож гурту зі Швейцарії до Франції так:

Поїздка назад, до Франції, виявилася для нас романтичною. Згадуваний вище власник клубу мосьє Олів'є Волока відправив «В» на двох розкішних «мерседесах», обладнаних радіотелефонами і барами. Як не прагнули музиканти помітити кордон між двома європейськими країнами, цього не вдалося. За вікнами автомобілів нескінченно тягнулася однорідно казкова велика західна країна, краєвид якої складали розкішні дачі й престижні курорти. Капіталісти серйозно загнивають. І, здавалося, цьому кінця-краю немає⁴⁹⁰.

Таким чином, висвітлення сучасної західної музики в газеті «Молода гвардія» в роки Перебудови пройшло видимою еволюцію. Протягом 1986–1989 років окремі рок-гурти – переважно представників хеві-металу – критикували. Їх зображували як частину «ворожого Заходу». Писали про прихильність цих рок-гуртів до ідей фашизму та сатанізму, а також про комерційну масову культуру Заходу й кризу західного суспільства. При цьому, фашизм почали більш активно згадувати з середини 1987-го року, коли могла дещо змінитись політика комсомолу щодо західної музики. Утім, щороку критичних статей про західні рок-гурти ставало все менше, і в 1990-му році такі статті зникли остаточно.

Водночас із 1986-го року про інші західні поп- та рок-гурти робили нейтральні та позитивні статті. З 1987 року в газеті стало більше нейтральних матеріалів про західних рок-виконавців. А переламним роком для змалювання західної рок-музики став 1988-й. Тоді почали навіть «реабілітувати» деякі рок-

⁴⁸⁹ Крохмальний А. В атаку, добрі люди. *Молода гвардія*. 1989. № 230 (9080). 1 грудня. С. 3.

⁴⁹⁰ Євтушенко О. «Танці» у Франції. *Молода гвардія*. 1990. № 86 (14619). 5 травня. С. 3.

гурти, які раніше критикували. З 1988-го року у «Молодій гвардії» також почали порівнювати радянську рок-музику із західною. З цього часу можна говорити про існування в дискурсі газети бінарного концепту «вітчизняна – закордонна рок-музика». Журналісти цікавились, як радянських виконавців сприймають за кордоном, а також порівнювали радянську рок-індустрію із західною. Радянська рок-музика відчутно «відставала» від західної, і в таких порівняннях виразно проступало відчуття меншовартості. На зламі 1989–1990-х років Захід у СРСР переставали зображувати як ворога. У ці роки в «Молодій гвардії» почали схвально писати навіть про західні музичні компанії, які тоді працювали із радянськими рок-гуртами.

Висновки

Рок-культура існувала в Києві з 1960-х років, проте до початку Перебудови знаходилась у доволі зародковому стані. До середини 1980-х років існували лише розрізнені гурти, які мали дуже погані умови для творчості. Рок-культура в Києві почала активно розвиватись з 1986-го року, коли було «легалізовано» радянську рок-музику. Тоді в місті було створено рок-клуб, почали відбуватись рок-фестивалі, а деякі місцеві гурти ставали популярними. У 1989–1990-х роках київська рок-музика почала трансформуватись. Тоді в місті виникала нова генерація гуртів, окрім рок-музики набувала поширення попмузика, а певні рок-гурти починали співати українською.

Комсомольська газета «Молода гвардія» була одним із небагатьох київських видань, які протягом Перебудови активно писали про рок-музику. З 1986-го року в газеті існувала регулярна рубрика «Фонограф», в якій окремі журналісти писали про радянську та західну рок-музику – хоча із 1989-го року статті про західну рок-музику вивели в іншу рубрику. Колектив «Фонографа» був причетний до організації деяких рок-фестивалів у Києві, а з 1989-го року почав випускати та рекламувати магнітофонні касети київських гуртів. Сама газета «Молода гвардія» стала відчутно трансформуватись у 1990-му році, коли у виданні з'явилися статті на націонал-патріотичну тематику та рубрика з еротикою. Рубрика «Фонограф» протягом Перебудови користувалась значною популярністю серед читачів та хоча б частково прагнула відповісти на запит аудиторії.

Щоб проаналізувати висвітлення радянської та західної рок-музики на шпальтах газети «Молода гвардія», можна використати теорію дискурсу Лакло і Муфф. Відповідно до цієї теорії ми визначили «вузлові точки» представленого в газеті дискурсу про рок-музику – себто ключові концепти, розуміння яких визначає розуміння інших суміжних концептів. Першою із таких «вузлових точок» був концепт «неформали». Упродовж 1986–1987 рр. «неформалів» (під якими розуміли переважно «металістів») у газеті розуміли

як специфічну частину радянського суспільства, із якою не можна боротись репресивними заходами. У газеті відтворювали тодішню ідею комсомолу про те, що «неформалів» варто намагатись зрозуміти. Через це в газеті заохочували дискусії на цю тему й давали слово самим «неформалам». У 1988-му році тема «неформалів» зникла з «Молодої гвардії», імовірно, через їхню нормалізацію в суспільстві.

Інший ключовий концепт у газеті – «вітчизняна рок-музика». Радянську рок-музику сприймали виключно позитивно. За долю «вітчизняної» рок-музики журналісти «Молодої гвардії» переживали й просували ідею про те, що її потрібно підтримувати. Відбиваючи тодішню офіційну риторику, в газеті критикували добу «застою» за репресії проти рок-музики. Натомість Перебудову представляли як антитезу «застою» та колишнім підходам. Схоже, що музичні журналісти «Молодої гвардії» представляли тодішню «реформаторську» політичну течію, а тому критикували елементи консерватизму та матеріально-технічні проблеми, з якими стикались гурти.

У радянській рок-музиці колектив «Фонографа» окремо виділяв «київську рок-музику» – ще один важливий концепт. До київської рок-музики журналісти виявляли особливий інтерес. При цьому, часом скаржились, що умови для творчості місцевих гуртів були гіршими за умови в інших радянських містах. Також іноді критикували українське телебачення та радіо за відсутність належної уваги до місцевих виконавців. Журналісти газети сприймали як проблему переважну відсутність в Києві та в УРСР українськомовної рок-музики. Найбільш активно цю тему порушували в 1989–1990-і роки, коли редакція стала більш автономною завдяки тому, що газета почала заробляти кошти.

Концепт «західна рок-музика» журналісти газети розуміли двояко. Протягом Перебудови у газеті продовжували змальовувати деякі західні хеві-метал гурти як елемент «ворожого» Заходу. Читачів просили їх не слухати, спершу висвітлювали як продукт комерційної західної культури, а з середини

1987-го року часто зображали як прихильників фашизму. Описуючи такі хеві-метал гурти, також писали про їхню прихильність до сатанізму та про депресивність західного світу. Утім, кількість матеріалів із критикою рок-музики протягом Перебудови постійно зменшувалась. До того ж представників інших стилів рок-музики не критикували, а з 1987-го року про західні рок-гурти все частіше паралельно писали позитивні та нейтральні статті. Протягом 1989–1990 років висвітлення західної рок-музики у газеті остаточно трансформувалось. Її ідеологічна критика майже повністю зникла, до того ж нейтрально почали описувати навіть гурти, що їх раніше критикували. У цей час рубрика «Фонограф» була пов'язана з музичною студією, яка продавала платівки цих гуртів.

Зрештою, останній ключовий концепт для розуміння висвітлення рок-музики в газеті «Молода гвардія» – це бінарний концепт «вітчизняна рок-музика – західна рок-музика». Радянську рок-музику в газеті сприймали саме через порівняння із західною. Через це журналісти цікавились, як на Заході сприймають радянські гурти, чи цікавляться там ними. Крім того, з 1988-го року в газеті почали порівнювати радянську рок-індустрію із західною – і всі ці порівняння виходили не на користь першої. Через це можна відзначити доволі меншовартісне сприйняття радянської рок-індустрії порівняно із західною. А в 1990-му році, коли в СРСР уже офіційно переставали сприймати Захід виключно як ворога, в газеті стали схвально відгукуватись про західні музичні компанії, що співпрацювали з радянськими виконавцями.

Загалом газета «Молода гвардія» переважно дублювала офіційний дискурс комсомолу в добу Перебудови. У ній відбито погляд комсомолу на «неформалів», на радянську та західну рок-музику. При цьому, в 1989–1990-і роки можна помітити значно більший інтерес у газеті до українського національного питання та майже повне зникнення ідеологічної критики окремих західних гуртів. Це можна пояснити як трансформаціями в СРСР, так і зростанням автономії й фінансової незалежності редакції газети.

Список використаних джерел і літератури

Джерела

Архівні документи:

1. ГДА СБУ. Ф. 16. Оп. 1. Спр. 1213. Арк. 51-52 (Докладная записка Центрального комитета Коммунистической партии Украины).
2. ДАКО. Ф. 1616. Оп. 25. Спр. 25. Справки, информации горкома о выполнении постановлений секретариата горкома комсомола о деятельности комсомольских организаций Ленинского района по упорядочению работы дискотек и вокально-инструментальных ансамблей (Ст. 3/17 от 17.04.1985 г.)

Опубліковані джерела:

1. Голяк В. Фарцовщики. Київ: Арий, 2013. 320 с.
2. Горбачев М. Избранные речи и статьи. Т. 2. Москва: Политиздат, 1987. 510 с.
3. Смирнов И. Время колокольчиков. Жизнь и смерть русского рока. Москва: ИНТО, 1994. 264 с.
4. Троицкий А. Гремучие скелеты в шкафу. В 2 т. Т. 2. СПб: Амфора, 2008. 273 с.
5. XX съезд Всесоюзного ленинского коммунистического союза молодежи, 15–18 апреля 1987 г. Стенографический отчет. Т. 1. Москва: Молодая гвардия, 1987. 383 с.

Періодика:

1. «Молода гвардія». 1986. 1 січня – 31 грудня.
2. «Молода гвардія». 1987. 1 січня – 31 грудня.
3. «Молода гвардія». 1988. 1 січня – 31 грудня.
4. «Молода гвардія». 1989. 1 січня – 31 грудня.

5. «Молода гвардія». 1990. 1 січня – 31 грудня.
6. Рапок. 1987. № 1-7.
7. Рапок. 1988. № 8.
8. Гей-гоп! 1988. № 1-2.
9. Гей-гоп! 1989. № 3.
10. Гей-гоп! 1990. № 4.
11. Комсомольская правда. 1964. 1 января – 31 декабря.
12. Комсомольская правда. 1965. 1 января – 31 декабря.
13. Комсомольская правда. 1966. 1 января – 31 декабря.
14. Комсомольская правда. 1967. 1 января – 31 декабря.
15. Комсомольская правда. 1968. 1 января – 31 декабря.
16. Комсомольская правда. 1969. 1 января – 31 декабря.
17. Комсомольская правда. 1970. 1 января – 31 декабря.
18. Комсомольская правда. 1971. 1 января – 31 декабря.
19. Комсомольская правда. 1972. 1 января – 31 декабря.
20. Комсомольская правда. 1973. 1 января – 31 декабря.
21. Комсомольская правда. 1974. 1 января – 31 декабря.
22. Комсомольская правда. 1975. 1 января – 31 декабря.
23. Комсомольская правда. 1976. 1 января – 31 декабря.
24. Комсомольская правда. 1977. 1 января – 31 декабря.
25. Комсомольская правда. 1978. 1 января – 31 декабря.
26. Комсомольская правда. 1979. 1 января – 31 декабря.
27. Комсомольская правда. 1980. 1 января – 31 декабря.
28. Комсомольская правда. 1981. 1 января – 31 декабря.
29. Комсомольская правда. 1982. 1 января – 31 декабря.
30. Комсомольская правда. 1983. 1 января – 31 декабря.
31. Комсомольская правда. 1984. 1 января – 31 декабря.
32. Комсомольская правда. 1985. 1 января – 31 декабря.
33. Комсомольская правда. 1986. 1 января – 31 декабря.

- 34.Смена. 1964. № 1-24.
- 35.Смена. 1965. № 1-24.
- 36.Смена. 1966. № 1-24.
- 37.Смена. 1967. № 1-24.
- 38.Смена. 1968. № 1-24.
- 39.Смена. 1969. № 1-24.
- 40.Смена. 1970. № 1-24.
- 41.Смена. 1971. № 1-24.
- 42.Смена. 1972. № 1-24.
- 43.Смена. 1973. № 1-24.
- 44.Смена. 1974. № 1-24.
- 45.Смена. 1975. № 1-24.
- 46.Смена. 1976. № 1-24.
- 47.Смена. 1977. № 1-24.
- 48.Смена. 1978. № 1-24.
- 49.Смена. 1979. № 1-24.
- 50.Смена. 1980. № 1-24.
- 51.Смена. 1981. № 1-24.
- 52.Смена. 1982. № 1-24.
- 53.Смена. 1983. № 1-24.
- 54.Смена. 1984. № 1-24.
- 55.Смена. 1985. № 1-24.
- 56.Смена. 1986. № 1-24.
- 57.Гучномовець. 1988. № 1-3
- 58.Гучномовець. 1989. № 4-6.
- 59.КиМик. 1987. № 1-3.
- 60.Ровесник 1964. № 1-12.
- 61.Ровесник 1965. № 1-12.
- 62.Ровесник 1966. № 1-12.

- 63.Ровесник 1967. № 1-12.
- 64.Ровесник 1968. № 1-12.
- 65.Ровесник 1969. № 1-12.
- 66.Ровесник 1970. № 1-12.
- 67.Ровесник 1971. № 1-12.
- 68.Ровесник 1972. № 1-12.
- 69.Ровесник 1973. № 1-12.
- 70.Ровесник 1974. № 1-12.
- 71.Ровесник 1975. № 1-12.
- 72.Ровесник 1976. № 1-12.
- 73.Ровесник 1977. № 1-12.
- 74.Ровесник 1978. № 1-12.
- 75.Ровесник 1979. № 1-12.
- 76.Ровесник 1980. № 1-12.
- 77.Ровесник 1981. № 1-12.
- 78.Ровесник 1982. № 1-12.
- 79.Ровесник 1983. № 1-12.
- 80.Ровесник 1984. № 1-12.
- 81.Ровесник 1985. № 1-12.
- 82.Ровесник 1986. № 1-12.

Джерела усної історії:

1. Інтерв'ю з Тетяною Єжовою, оналайн, 13.03. 2021. Інтерв'юер Володимир Куделя.
2. Інтерв'ю з Олексієм Ковжуном, м. Київ, 04.04.2021.Інтерв'юер: Володимир Куделя.
3. Інтерв'ю з Романом Альтером, онлайн, 11.04.2021. Інтерв'юер Володимир Куделя.

4. Інтерв'ю з Андрієм Журавльовим, м. Київ, 20.04.2021 р. Інтерв'юерка: Віталіна Микитенко.
5. Інтерв'ю з Олегом Красіловським, м. Київ, 22.04.2021 р. Інтерв'юерка: Віталіна Микитенко.
6. Інтерв'ю з Анатолієм Вексклярським, онлайн, 27.04.2021. Інтерв'юер: Володимир Куделя.
7. Інтерв'ю з Сергієм Лисенком, онлайн, 01.05.2021. Інтерв'юер: Володимир Куделя.

Фільми:

1. Дайте звук, будь ласка! Ч. 1. Реж Т. Єжова. Київ: Гучномовець-продакшн, 2016. 96 хв.
2. Легко ли быть молодым? Реж. Ю. Подниекс. Рига: Рижская киностудия, 1986. 83 хв.
3. Рок. Реж. А. Учитель. Ленинград: ЛСДФ, 1987. 80 хв.
4. Рок-культ. Реж. Н. Мейнерт, О. Капшай. Москва, 1988. 63 хв.

Джерела в електронному форматі:

1. ...До 16 и старше. Быть металлистом. Эфир 17.02.1987. URL: https://youtu.be/TMHKE_desTE (дата звернення: 18.05.2023).
2. Суботів. URL: <https://nashe.com.ua/song/1423/album/127/> (дата звернення: 18.05.2023). Ця пісня прозвучала вже на фестивалі «Червона Рута 89».
3. Destroyer. Идея была простая, но довольно амбициозная. Форум rock.kiev.ua. URL: <https://forum.rock.kiev.ua/index.php?topic=6637.5;wap2> (дата звернення: 18.05.2023).

4. Document No. 110: Soviet Transcript of the Malta Summit, December 2-3, 1989. URL: <https://books.openedition.org/ceup/2894?lang=en> (дата звернення: 18.05.2023).
5. Malta summit ends Cold War, 1989. BBC Archive. URL: <https://www.bbc.co.uk/archive/malta-summit-ends-cold-war/zv2hxyс> (дата звернення: 18.05.2023).
6. Виктор Мироненко: «Гигантская комсомольская система бесследно исчезла. Думаю, разворовали». URL: <https://kam.business-gazeta.ru/article/400573> (дата звернення: 18.05.2023).
7. Див. «Мы говорим Би-би-си – подразумеваем Сева». URL: https://www.bbc.com/russian/interactivity/2010/07/100709_letters_seva (дата звернення: 18.05.2023).
8. Дрозд Ш. Sonic Youth в советском Киеве. Легендарный концерт на Отрадном. URL: <https://amnesia.in.ua/sonic-youth-kyiv> (дата звернення: 18.05.2023).
9. Некролог. Коллежский асессор. URL: <http://www.evermusica.com/asessor/story.html> (дата звернення: 18.05.2023).
10. Олександр Євтушенко: «Я хотів, щоб музична преса була не жовтою, а жовто-блакитною». URL: <https://karabas.live/oleksandr-yevtushenko-ya-hotiv-shhob-muzichna-pres-a-bula-ne-zhovtoyu-a-zhovto-blakitnoyu/> (дата звернення: 18.05.2023).
11. Олексій Ковжун про концерти 80-х, телебачення 90-х і політику 00-х. Інтерв'ю Назара Шешуряка з Олексієм Ковжуном . URL: <https://amnesia.in.ua/oleksiy-kovzhun> (дата звернення: 18.05.2023).
12. Перші кроки. URL: <https://web.archive.org/web/20160924004113/http://www.ssve.ru.rock-oko.com/knizhki/andri-sereda-ta-komu-vniz-muzika-visokogo-duxu/persh-kroki.html> (дата звернення: 18.05.2023).

13. Программа Коммунистической партии Советского Союза. 1961 г. URL: <http://museumreforms.ru/node/13891> (дата звернення: 18.05.2023).

14. Фонограф. URL: <https://www.discogs.com/ru/label/120605-%D0%A4%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84> (дата звернення: 18.05.2023).

Література

Монографії, збірники статей:

1. Блюм А. Как это делалось в Ленинграде. Цензура в годы оттепели, застоя и перестройки. 1953-1991. Санкт-Петербург: Академический проект. 2005. 296 с.
2. Євтушенко О. Легенди химерного краю. Київ: Автограф, 2004. 222 с.
3. Євтушенко О. Україна in Rock. Київ: Грані-Т, 2011. 240 с.
4. Йоргенсен М., Филлипс Л. Теория дискурса Лакло и Муфф // Йоргенсен М., Филлипс Л. Дискурс-анализ. Теория и метод. Харьков: Гуманитарный центр, 2008. С. 53–108.
5. Плохий С. Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу. Харків: Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2019. 512 с.
6. Рок-музыка в СССР: Опыт популярной энциклопедии / Упор. А. Троицкий. Москва: «Книга», 1990. 384. с.
7. Рок-музыка в СССР: Опыт популярной энциклопедии. Упор. А. Троицкий. Москва: Книга. 1990. 384 с.
8. Синеокий О. В. Рок социалистического содружества в хронологии звукозаписи. Кошице: Academic Society of Michal Baludansky, 2014. 238 с.
9. Тарасов В. Образ перебудови (1985-1991) в сучасній історіографії: проблема термінології та інтерпретації. Вид. 2-ге, допов. Харків: Раритети України, 2016. 120 с.
10. Троицкий А. Back in the USSR. Санкт-Петербург: Амфора, 2007. 320 с.

- 11.Троицкий А. Рок в Союзе: 60-е, 70-е, 80-е. Москва: Искусство, 1991. 207 с.
- 12.Фатеев А. Образ врага в советской пропаганде. 1945-1954 гг. Москва, ИРИ РАН, 1999. 261 с.
- 13.Федотова О. Політична цензура друкованих видань в УСРР-УРСР (1917-1990 рр.). Київ: Парламентське вид-во. 2009. 352 с.
- 14.Шліхта Н. Історія радянського суспільства: Курс лекцій. 2-ге вид. Харків: Акта, 2015. 252 с.
- 15.Юрчак А. Это было навсегда, пока не кончилось. Последнее советское поколение. Москва: Новое литературное обозрение, 2014. 664 с.
- 16.Bahry R. Rock Culture and Rock Music in Ukraine. *Rocking the State. Rock Music and Politics in Eastern Europe and Russia* / ed. by S. P. Ramet. London & New York: Routledge, 2019. P. 243–296.
- 17.Ball A. Imagining America: Influence and Images in Twentieth-Century Russia. Lanham, Boulder, New York, Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, 2003. 328 p.
- 18.Bashkirova E. I. The Foreign Radio Audience in the USSR During the Cold War: An Internal Perspective. *Cold War Broadcasting Impact on the Soviet Union and Eastern Europe. A Collection of Studies and Documents* / ed. by A. R. Johnson, R. E. Parta. Budapest, New York: Central European University Press, 2010. P. 103-121.
- 19.Lane D. Soviet Society Under Perestroika. – London: Routledge, 1992. 458 p.
- 20.Lewis L. The Adoring Audience: Fan Culture and Popular Media. Routledge: London, 2003. 256 p.
- 21.McNair B. Glasnost, Perestroika and the Soviet Media. London: Routledge. 1991. 244 p.

- 22.Reynolds S. Rip It Up and Start Again: Postpunk 1978-1984. London: Penguin Books, 2006. 608 p.
- 23.Riordan J. Komsomol // Soviet Youth Culture / ed. by J. Riordan. London: The Machmillan Press, 1989. P. 16-45.
- 24.Ryback T. Rock Around the Bloc: A History of Rock Music in Eastern Europe and the Soviet Union. Oxford: Oxford University Press, 1990. 272 p.
- 25.Zhuk S. Détente and Western Cultural Products in Soviet Ukraine during the 1970s. *Youth and Rock in the Soviet Bloc. Youth Cultures, Music, and the State in Russia and Eastern Europe* / ed. by W. J. Risch. Lanham, Boulder, New York, London: Lexington Books, 2015. P. 117-153.
- 26.Zhuk S. Popular Culture, Identity, and Soviet Youth in Dniepropetrovsk, 1959–84. *The Carl Beck Papers in Russian and East European Studies*: Pittsburgh, Pennsylvania. 2008. – 68 p.
- 27.Zhuk S. Rock and Roll in the Rocket City: The West, Identity, and Ideology in Soviet Dniepropetrovsk, 1960–1985. Baltimore: Johns Hopkins University Press. Washington, D.C.: Woodrow Wilson Center. 2010. 440 p.

Статті:

1. Багмет М., Сорока С. Комсомол та неформальні об'єднання України в період „перебудови”. *Політичний менеджмент*. 2006. № 5. С. 164–181.
2. Бажан О. Петро Шелест: вигнання з політичного Олімпу. *Історія України: маловідомі імена, події, факти*. 2010. Вип. 36. С. 327–340.
3. Бажан О. Щербицький та дисиденти (за документами КДБ та ЦК КП України). *З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ*. 2018. № 2 (50). С. 222–239.
4. Бокарев В. "Феномен «Битлз» в інформаційно-пропагандистській політиці радянського державства (1964-1970 гг.). *Власть*. 2014 – №. 2. С. 193–199.

5. Диса К. Становлення і розвиток клубної культури у радянському і пострадянському києві (1960-1990-ті рр.). *Наукові записки НаУКМА. Історичні науки*. 2016. Т. 182. С. 56–61.
6. Дюкин С. Официальный советский рок-дискурс: исторические этапы и смысловое наполнение. *Общество. Среда. Развитие*. 2019. № 1. С. 57–65.
7. Єремєєва К. «Кооператори, бізнесмени, рекетири...»: нові економічні еліти в радянських сатиричних виданнях періоду перебудови. *Україна модерна*. 2018. – Число 25. Економічні еліти України в історико-порівняльній перспективі. С. 43–70.
8. Каганов Ю. Музика як ідеологічний феномен: радянський контекст і українська версія (друга половина ХХ ст.). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2012. Вип. XXXIII. С. 159—164.
9. Коваль Р. Українські республіканські періодичні видання у період гласності: питання (не)зміни. *Досліджуючи минуле: людина в умовах модерну: збірник матеріалів Міжнародної конференції молодих дослідників (Київ, ЦПЄС, 31 січня – 1 лютого 2020 р.)* / ред. Н. Шліхта. Київ: Дух і Літера, 2021. С. 117–121.
10. Костилева С. О. До питання про природу трансформаційних процесів у системі друкованих ЗМІ України другої половини 80-х – першої половини 90-х рр. ХХ ст. *Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки. Міжвідомчий збірник наукових праць*. Вип. 9. Київ, 2003. С. 332–352.
11. Костилева С. Роль друкованих засобів масової інформації України у здійсненні соціально-економічних перетворень в умовах перебудови. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*. 2007. – Вип. 16. С. 416–430.
12. Куделя В. Як написати про рок для комсомольців: дискурсивні стратегії радянських журналістів (за матеріалами "Ровесника", 1964–1986 рр.)

- Досліджуючи минуле: людина в умовах модерну: збірник матеріалів Міжнародної конференції молодих дослідників (Київ, ЦПЄС, 31 січня – 1 лютого 2020 р.)* / ред. Н. Шліхта. Київ: Дух і Літера, 2021. С. 111–116.
13. Кузьменко Ю. Від партійної дисципліни до політичної кон'юнктури: «перебудова» в рецепції партійно-радянської номенклатури УРСР. *Український історичний журнал*. 2015. № 4. С. 113–126.
14. Лошков Ю. Рок-музика в Україні: ознаки періодизації. *Аркадія*. 2015. № 1 (42). С. 14–18.
15. Лошков Ю. Рок-музика в Україні: період відродження. *Аркадія*. 2016. – № 1. С. 8–13.
16. Нікітенко К. Менеджмент митців у СРСР: між творчою промоцією і кримінальним переслідуванням (на прикладі рок-андеграунду 1960-1980-х рр.). *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2017. Вип. 32. С. 26–43.
17. Окаринський В. Нарис історії західноукраїнської (галицької) рок-музики (1960-і – 1980-і рр.). *Україна – Європа – Світ. Міжнародний збірник наукових праць*. 2009. – Вип. 2. С. 254.
18. Шліхта Н. "Деїдеологізація" освіти в роки перебудови: причини, напрями реформи, суперечності. *Наукові записки НаУКМА. Історичні науки*. 2012. Т. 130. С. 37–42.
19. Bahry R. "The Satirical Current in Popular Youth Culture, Rock Music and Film. *Ukraine in the 1990's*" / ed. by M. Pavlyshyn and J.E.M. Clarke. Melbourne: Monash University Publishing, 1992. P. 146–164.
20. Faust B. Let there be rock: 'Western' heavy metal in Soviet press and public opinion during the Soviet Union's final decade. *Metal Music Studies*. 2016. – Vol. 2. – No. 3. P. 377–393.
21. Hrycak A. The Coming of «Chrysler Imperial»: Ukrainian Youth and Rituals of Resistance. *Harvard Ukrainian Studies*. 1997. – Vol. 21. №. 1/2. P. 63–91.

22. Klid B. Popular Music, National Culture and the First Chervona Ruta Festival of 1989. *East-West Journal of Ukrainian Studies*. 2014. – Vol. 1. – No. 1. P. 45–58.
23. Riitta H. Pittman. Perestroika and Soviet Cultural Politics: The Case of the Major Literary Journals. *Soviet Studies*. 1990. Vol. 42, No. 1. P. 111–127.
24. Wanner C. Nationalism on Stage: Music and Change in Soviet Ukraine. *Retuning Culture: Musical Changes in Central and Eastern Europe* / ed. by M. Slobin. Durham, NC: Duke University Press, 1996. P. 136–155.
25. Zhuk S. Fascist Music from the West: Anti-Rock Campaigns, Problems of National Identity, and Human Rights in the ‘Closed City’ of Soviet Ukraine, 1975–84. *Popular Music and Human Rights* / Ed. I. Peddie. London & New York, 2011. – V. 2. P. 147–159.

Кваліфікаційні роботи:

1. Faust B. Banned in the USSR: Counterculture, State Media and Public Opinion During the Soviet Union`s Final Decade. MA Thesis in History / Graduate School-Newark Rutgers, The State University of New Jersey and New Jersey Institute of Technology. – Newark, New Jersey, 2014.

Електронні ресурси

1. Быстров П. Молодёжные общественные организации Санкт-Петербурга: роль на политической сцене (1986–1996). URL: <http://subculture.narod.ru/texts/book1/bystrov.htm> (дата звернення: 18.05.2023).
2. Дрозд Ш. Аудиокассеты в Украине: первые лейблы, пиратский самопал и большой бизнес. URL: <https://amnesia.in.ua/tapes> (дата звернення: 18.05.2023).

3. Дрозд Ш. Бомбоубежища и тюрьмы. Где репетировали (анти)советские рок-группы. URL: <https://amnesia.in.ua/band-practice> (дата звернення: 18.05.2023).
4. Дрозд Ш. Самиздат «Гучномовець». Как появился рупор киевского рока. URL: <https://amnesia.in.ua/guchnomovets> (дата звернення: 18.05.2023).
5. Євтушенко О. Жива музика у клубних нетрях. Made In Kyiv. URL: <https://rock.ua/article/2008/390/> (дата звернення: 18.05.2023).
6. Євтушенко О. Київ. URL: <http://rock-oko.com/knizhki/legendi-ximernogo-krayu/rok-ukransko-vdach2/kiv1.html> (дата звернення: 18.05.2023).
7. Куделя В. «Було відчуття, що є наш Київ і інше місто»: кївська рок-тусовка в роки перебудови. Україна модерна. URL: <http://web.archive.org/web/20220521182759/https://uamoderna.com/md/bo-vidchuttya-shho-e-nash-kiiiv-i-inshe-misto-kiiivska-rok-tusovka-v-roki-perebudovi> (дата звернення: 18.05.2023).
8. Побочій Є. Фестиваль «Червона Рута-1989»: виклик радянському устрою та крок до незалежності. URL: <https://slukh.media/texts/chervona-ruta-1989/> (дата звернення: 18.05.2023).
9. Середняк С. Вивихнуті всіх країн, єднайтесь! Історія львівського фестивалю «Вивих». URL: <https://amnesia.in.ua/vyvykh> (дата звернення: 18.05.2023).
10. Терещук Г. Пісенний вибух 1989 року. Фестиваль «Червона рута» наблизив Незалежність України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30167325.html> (дата звернення: 18.05.2023).

Додатки

Додаток 1

Місце в Ботанічному саду, де збиралась «Балка»

Джерело: Киевская Балка, 1975-2010 «Полянка, где собственно и была балка!!». URL:

<https://www.facebook.com/kievbalka/photos/a.729515447062672/729523133728570> (дата звернення: 18.05.2023).

Фотоколаж у «Молодій гвардії», присвячений фестивалю «Дебют-86»

Джерело: Оргкомітет. Нові зірки зі старого підвалу. *Молода гвардія*. 1986. № 207 (7901). 29 жовтня. С. 4.

Будинок культури заводу «Більшовик», в якому в роки Перебудови розміщувався київський рок-клуб. Фото Костянтина Богуславського

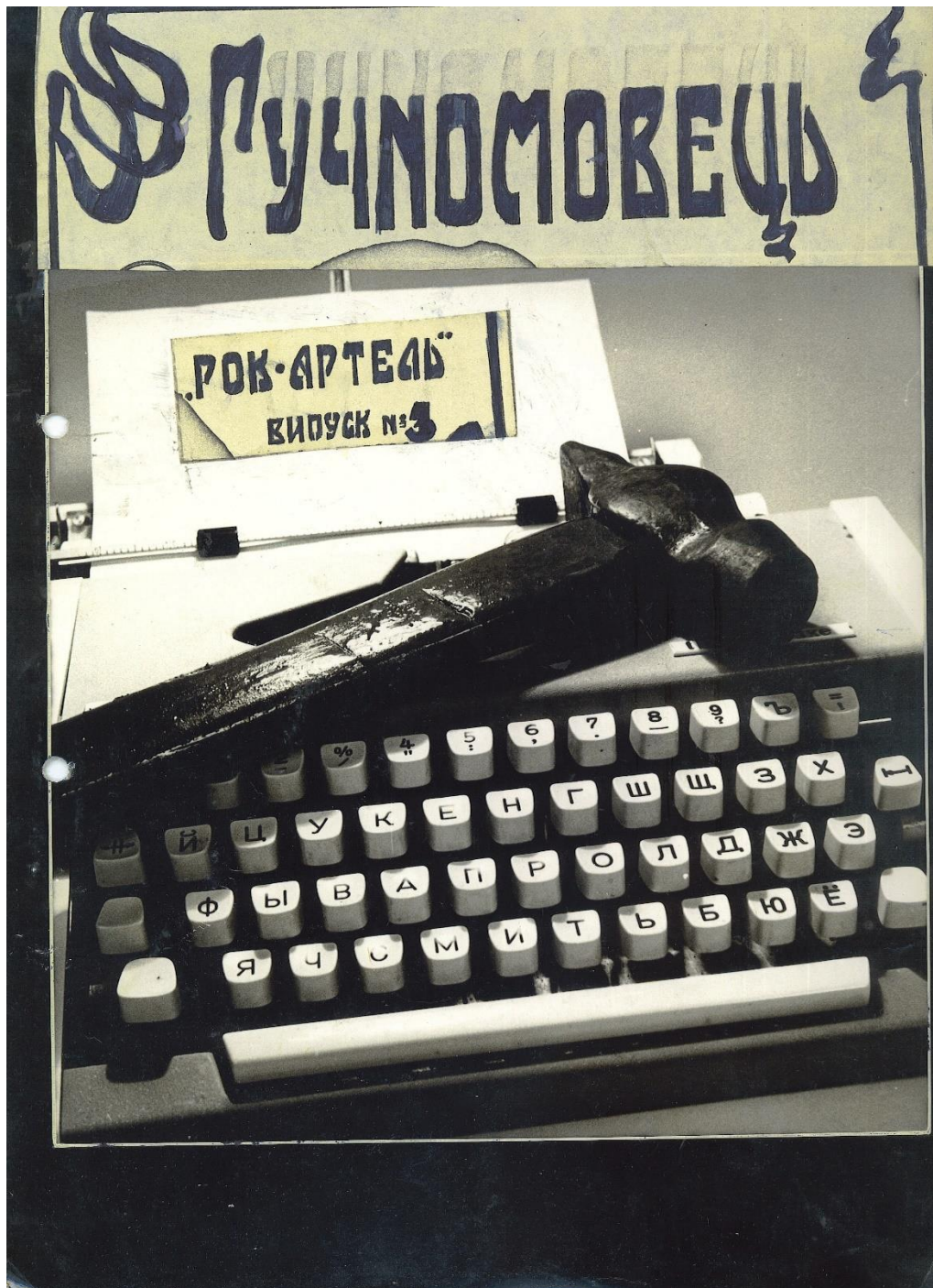
Джерело: Yezhova T. «При ДК заводу "Большевик" в 1986 году был открыт рок-клуб "Кузница"...» URL: <https://www.facebook.com/photo?fbid=244895482204203&set=oa.129996653749181> (дата звернення: 18.05.2023).

Афіша концерту гурту «Sonic Youth» у Києві в 1989 році

Джерело: Yezhova T. «14 апреля было 25 лет с того дня...» URL: <https://www.facebook.com/photo?fbid=869106556449756&set=pcb.621163844632457> (дата звернення: 18.05.2023).

Обкладинка третього випуску київського самвидавного музичного журналу «Гучномовець»

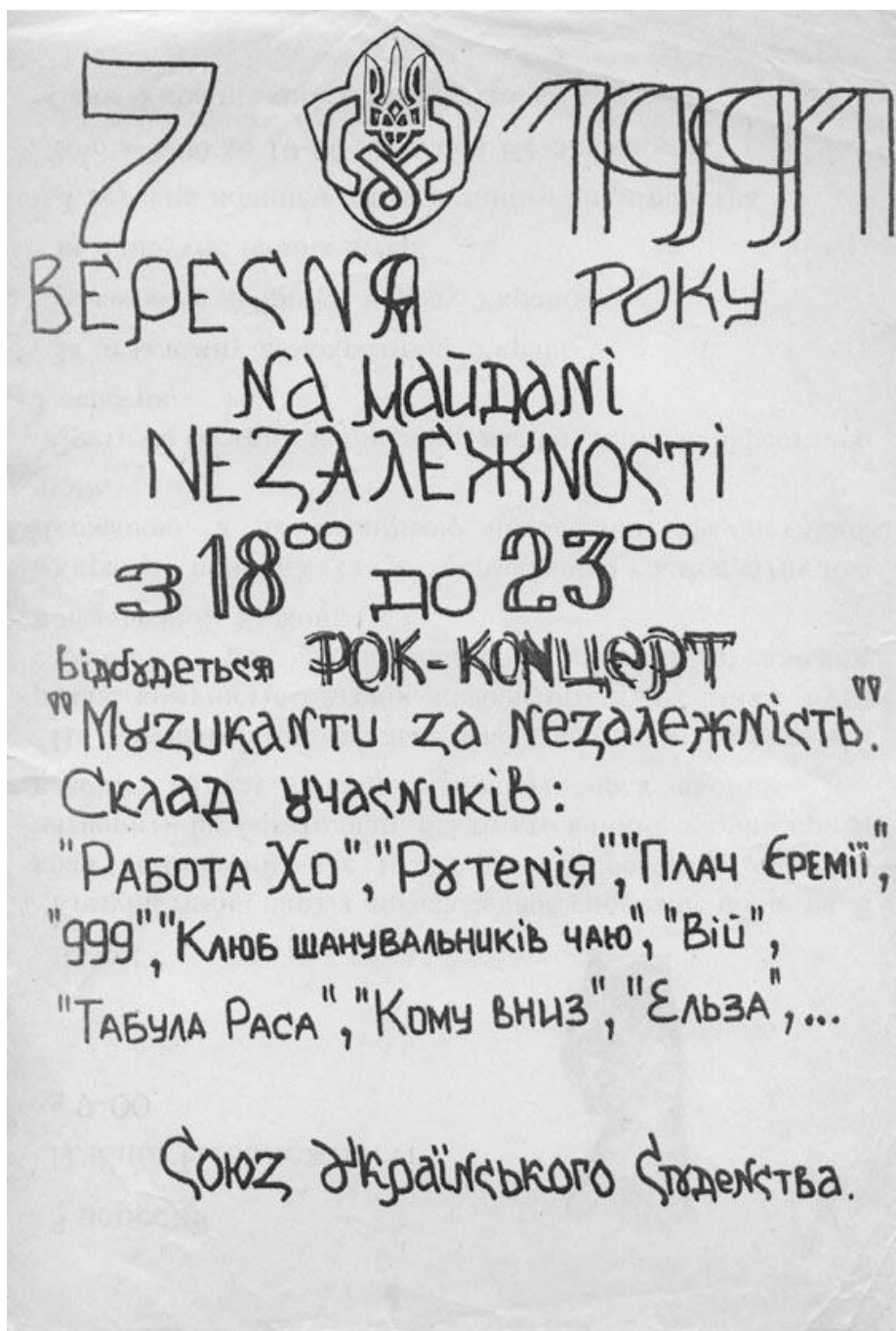
Джерело: *Гучномовець*. 1988. №3.

Слухачі фестивалю «Червона Рута-1989»

Джерело: Побочій Є. Фестиваль «Червона Рута-1989»: виклик радянському устрою та крок до незалежності. URL: <https://slukh.media/texts/chervona-ruta-1989/> (дата звернення: 18.05.2023).

**Афіша першого в історії незалежної України рок-фестивалю, що
відбувся на сучасному Майдані Незалежності**

Джерело: Куліш В. «Перший в Незалежній Україні рок-концерт на Майдані Незалежності». URL:

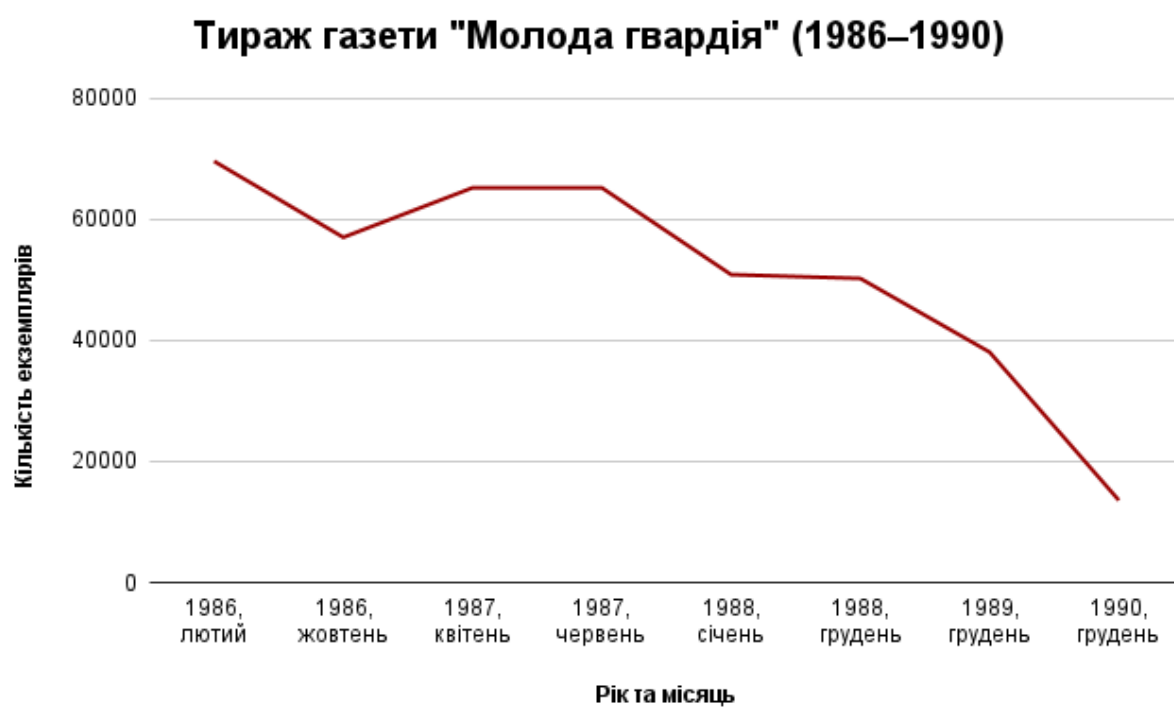
<https://www.facebook.com/photo?fbid=133469700165838&set=a.133469380165870> (дата звернення: 18.05.2023).

**Текст пісні «Розрита могила» гурту «Кому Вниз»
(альбом «Кому Вниз», 1990)**

Світе тихий, краю милий,
Моя Україно!
За що тебе сплюндровано,
За що, мамо, гинеш?
Чи ти рано до схід сонця
Богу не молилась?
Чи ти діточок непевних
Звичаю не вчила?
"Молилась, турбувалась,
День і ніч не спала,
Малих діток доглядала,
Звичаю навчала.
Виростали мої квіти,
Мої добрі діти,
Панувала і я колись
На широкому світі, –
Панувала... Ой, Богдане!..
Нерозумний сину!
Подивись тепер на матір,
На свою Вкраїну,
Що, колишучи, співала
Про свою недолю,
Що, співаючи, ридала,
Виглядала волю.

Ой, Богдане, Богданочку!
Якби була знала,
У колісці б задушила,
Під серцем приспала.
Степи мої запродані
Жидові, німоті,
Сини мої на чужині,
На чужій роботі.
Дніпро, брат мій, висихає,
Мене покидає,
І могили мої милі
Москаль розриває...
Нехай риє, розкопує,
Не своє шукає,
А тим часом перевертні
Нехай підростають
Та допоможуть москалеві
Господарювати
Та з матері полатану
Сорочку знімати'...
Начетверо розкопана,
Розрита могила.
Чого вони там шукали?
Що там схоронили
Старі батьки?..

Джерело: Розрита могила. URL: <https://nashe.com.ua/song/1427/artist/17> (дата звернення: 18.05.2023).

Джерело: наш підрахунок на основі даних «Молодої гвардії».

Типовий вигляд музичної рубрики «Фонограф» станом на 1987-й рік. Фото 1

1987 рік
Протя сторінка

«Молода ГВАРДІЯ»

Сіятиниця

4 грудня 1987 року

... «Планета» Центрального падаю планети і шко-...
... «Планета» Центрального падаю планети і шко-...
... «Планета» Центрального падаю планети і шко-...

«МЕЛОДІЯ» ЗАБУТИХ ДНІВ?

... після війни, на початку 1940-х, в Києві виник пер-...
... після війни, на початку 1940-х, в Києві виник пер-...
... після війни, на початку 1940-х, в Києві виник пер-...

... Наш сімнадцятирічний...
... Наш сімнадцятирічний...
... Наш сімнадцятирічний...

... і самі самі, тож плаче...
... і самі самі, тож плаче...
... і самі самі, тож плаче...

ІМ СЯЮТЬ

... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...
... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...
... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...

... «САВІД ЧЕКА» — На які мо-...
... «САВІД ЧЕКА» — На які мо-...
... «САВІД ЧЕКА» — На які мо-...

РЕПОРТЕР ЗАКОННОСТІ
... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...
... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...

НАШ
... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...
... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...

«ЗІРКИ»
... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...
... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...

... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...
... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...
... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...

КАТАЛОГ ЗІРК
... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...
... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...

... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...
... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...
... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...

... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...
... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...
... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...

... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...
... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...
... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...

... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...
... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...
... «САВІД ЧЕКА» — Болоньні...

Джерело: Фонограф №40. Молода гвардія. 1987. № 233 (8173). 6 грудня. С. 3.

Типовий вигляд музичної рубрики «Фонограф» станом на 1987-й рік. Фото 2

...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...

«ФОНАГРАФ»
Музична рубрика «Фонограф»...
...вона була першою, і вона була першою...

«ФОНАГРАФ»
Музична рубрика «Фонограф»...
...вона була першою, і вона була першою...

«ФОНАГРАФ»
Музична рубрика «Фонограф»...
...вона була першою, і вона була першою...

«ФОНАГРАФ»
Музична рубрика «Фонограф»...
...вона була першою, і вона була першою...

«ФОНАГРАФ»
Музична рубрика «Фонограф»...
...вона була першою, і вона була першою...

«ФОНАГРАФ»
Музична рубрика «Фонограф»...
...вона була першою, і вона була першою...

ЗВОРОТНІЙ БІК ДИСКА

13 новинками грамзапису, що недавно вийшли на всесоюзній фірмі «Мелодія», тільки читачів загальноосвітнього будинку Грамзапискино Київщини.

Сергійчук Віктор, «МІСЯЧНИЙ ДІТЯ» (СБ 2212) — інструментальний ансамбль, що виконав композиції українського композитора Дмитра Бортнянського. Ці твори виконані з любов'ю та майстерністю. Показ, чимуть стати твою

...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...

...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...

...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...

...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...

...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...

...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...

...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...

ПЕРШИЙ ПІВЛІЙ

ДВІ «ДЕСЯТКИ»

«ДЕСЯТКА» АНСАМБЛІВ:
1. «Де» — Співачі 27 процентів слухачів.
2. «Де» — блявачі 24 процентів.
3. «Доктор Фауст» (повільно) — 12 процентів.
4. «Мелодія» — 10 процентів.
5. «Мелодія» — 8,3 процентів.
6. «Мелодія» — 7 процентів.
7. «Мелодія» — 3 процентів.
8. «Мелодія» — 0,8 процентів.
9. «Мелодія» — 0,5 процентів.
10. «Мелодія» — 0,2 процентів.

...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...

...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...

...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...

...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...

...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...

...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...

...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...

...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...

...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...

...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...

...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...
...вона була першою, і вона була першою...

Джерело: Фонограф № 40. Молода гвардія. 1987. № 233 (8173). 6 грудня. С. 3.

Ведучий музичної рубрики «Фонограф» Олександр Рудяченко виступає на одному з фесивалів. Імовірно, 1987-й рік

Джерело: Yezhova T. «Ведущий музыкальной рубрики “Фонограф” газеты “Молода гвардія”...». URL: <https://www.facebook.com/groups/kyivunderground19861995/posts/312136882201823> (дата звернення: 18.05.2023).

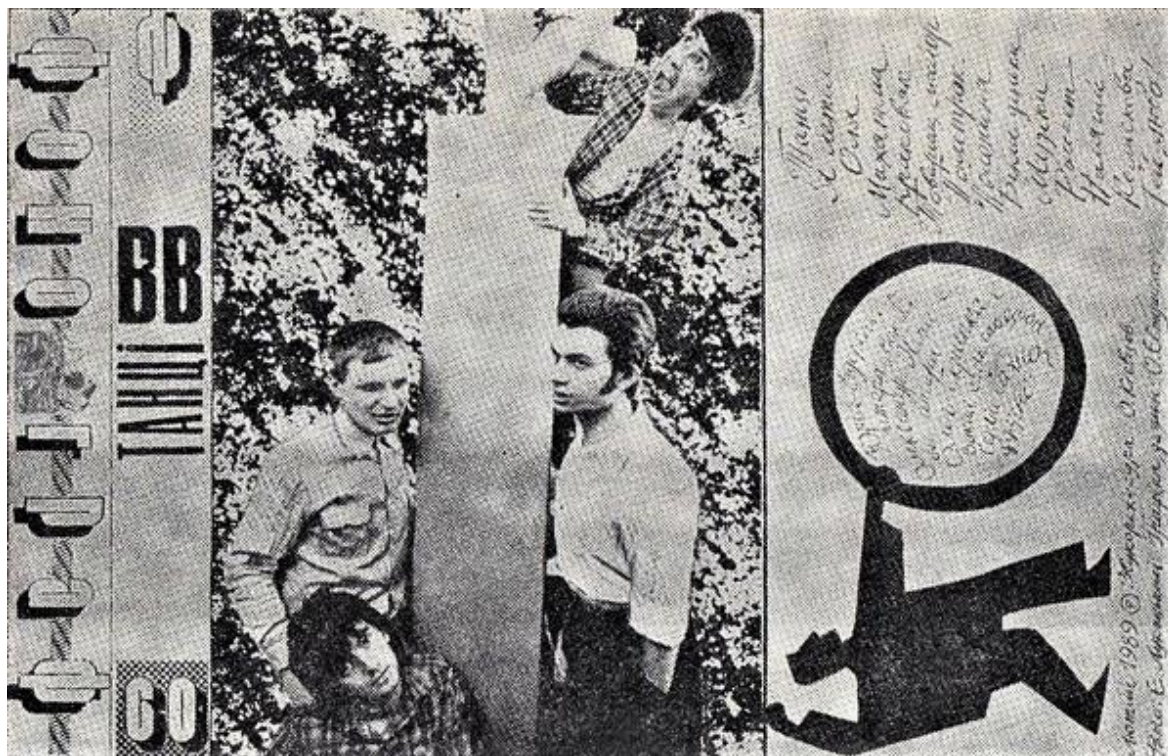
Київський гурт «Перрон» виступає на фестивалі «Йолки-палки-90», який організував колектив рубрики «Фонограф» (6–7 січня 1990 р.)

Джерело: Yezhova T. «Группа Перрон на фестивале "Ёлки-Палки". Зал киевского Иняза, январь 1990...». URL:

<https://www.facebook.com/photo?fbid=3357609520932768&set=gm.2711123192303168> (дата звернення: 18.05.2023).

**Обкладинка дебютного альбому гурту «Воплі Відоплясова» «Танці»
(1989, музична студія «Фонограф»)**

Джерело: ВВ* – Танці. URL: <https://www.discogs.com/ru/release/1403348-%D0%92%D0%92-%D0%A2%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96> (дата звернення: 18.05.2023).

**Обкладинка дебютного альбому гурту «Брати Гадюкіні» «Всьо чотко»
(1989, музична студія «Фонограф»)**

Джерело: Фонограф № 83. Молода гвардія. 1989. № 129 (8579). 5 липня. С. 3.

**Перша еротична фотографія у газеті «Молода гвардія»
за період з 1986-го року (квітень 1989)**

Джерело: Сачко М. Ранкове сьйво. *Молода гвардія*. 1989. № 72 (8522). 12 квітня. С. 4.

**Зображення герба УНР у заголовку до статті
про українську національну символіку (квітень 1990)**

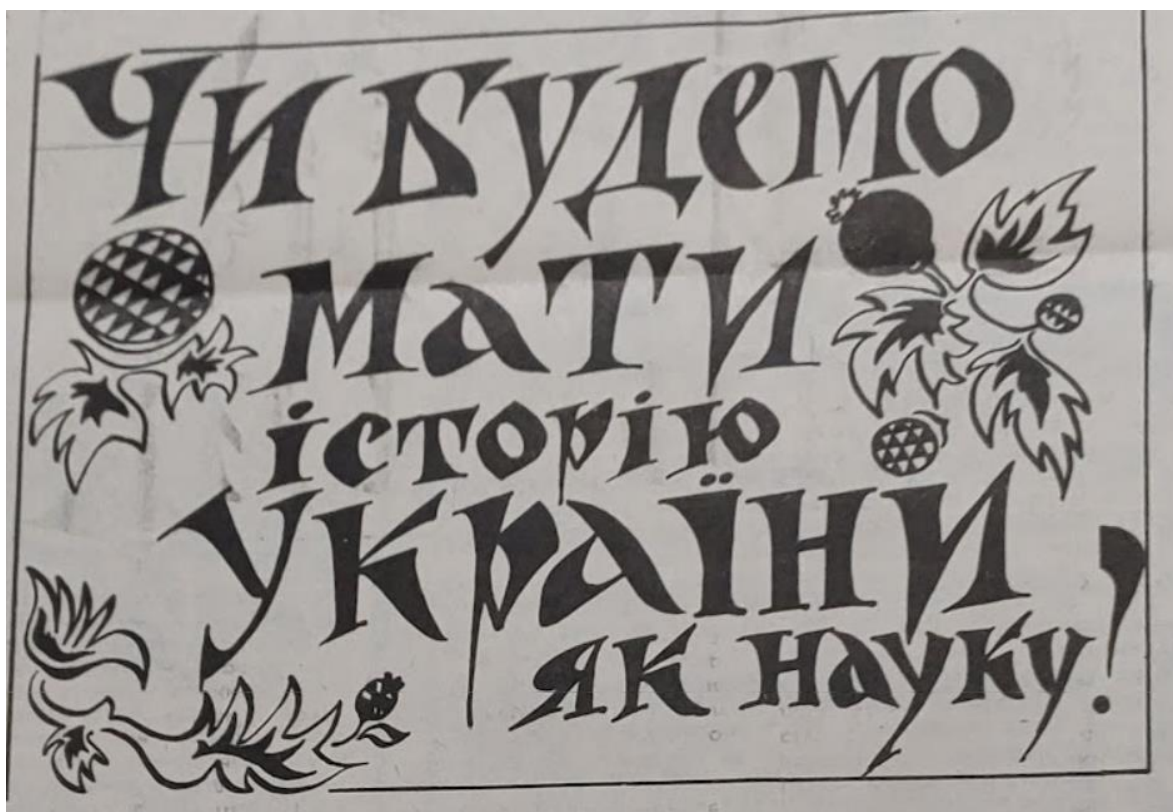
Джерело: Якимович Б. До питання про українську національну символіку.
Молода гвардія. 1990. № 55 (14588). 21 березня. С. 4.

**Заголовок статті про Перший Конгрес Міжнародної асоціації українців
(серпень 1990)**

Джерело: Сопронюк І. Українці, виживемо й житимемо! *Молода гвардія*. 1990. №168 (14701). 31 серпня. С. 1.

Оформлення заголовка статті Олексія Гараня (червень 1990)

Джерело: Гарань О. Чи будемо мати історію України як науку? *Молода гвардія*. 1990. № 119 (14651). 20 червня. С. 4.

Фотографія читачки та оголошення про конкурс оголених фото (грудень 1990)

Чого тільки не буває у світі. Особливо на одній шостій його земної трерд! Але серед суцільного «не буває» таки часом вдається десь, щось, колись надбати... Якось надійшов до редакції лист з м. Вишневого Києво-Святошинського району. Від дівчини Оксани. З фотографією. Як вона сама пише, «стьобНЮтою».

Довгенько, зізнаємося, фотографія та у нас пролежала — часи були холодні (майже фригідні). А оце нещодавно подумалося нам: якщо вже Ерос завітав на Чортів млин, то має щось (таке от щось, ну щоб такого ще ну зовсім, ну майже ніколи і ніде) статися.

І вирішили ми оголосити «САМОПАЛ» — конкурс на краще аматорське фото (і не тільки) роботу у «вільному стилі». А що, спробуйте! Умови конкурсу і вимоги до учасників запам'ятати нескладно:

1. Ми за чистоту (дайте мити полуничку!)
2. Форма, зміст, стиль — на ваш розсуд. Принаймні, їхня єдність — не головне.
3. Користуватися чорними окулярами, крилатими капелюхами, шоломами із забралом та іншими конспіративними вивертами дозволяється.
4. Паспортні дані не потрібні. Але ім'я вкажіть. І кілька слів про себе (улюблений вид спорту, музичні вподобання, мрії тощо) відпишіть.
5. У конкурсі, крім фотоаматорів і аматорок, можуть взяти участь: карикатуристи, поети-гумористи, прозаїки-стьобарі.
6. До конверта з позначкою «Самопал», окрім своєї роботи, не забудьте вкласти мінімум 3 (три) карбованці. Можна й переказати. Зважте, що від цього залежатиме вагомість ваших майбутніх призів. Якщо потрібні будуть довідки — телефонуйте (див. вихідні дані). До прийому ваших фантазій готові!

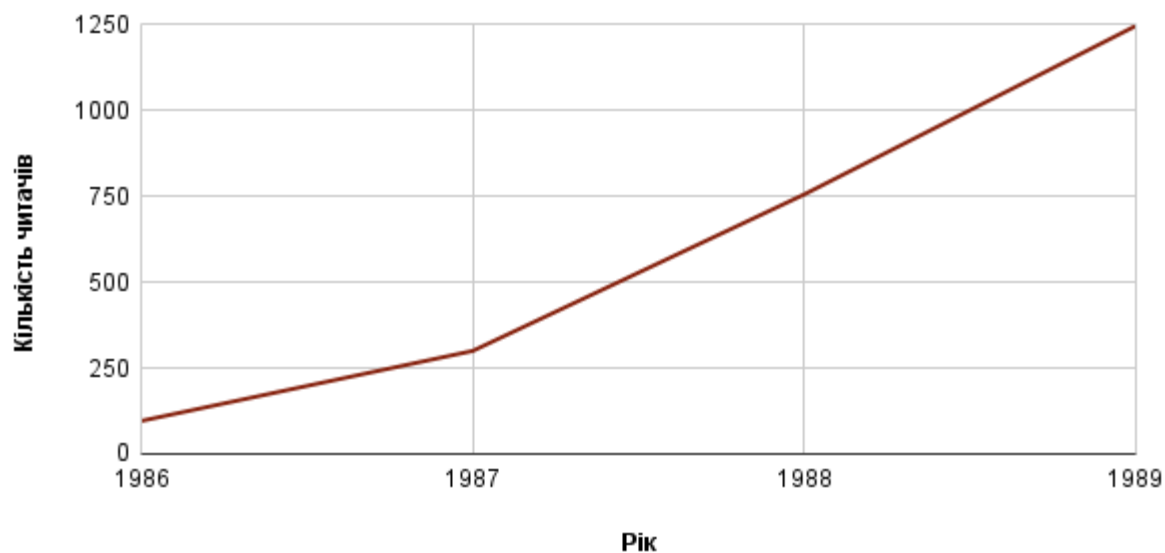
А тепер кілька слів про участь у конкурсі № 1. Студентка медучилища. Захоплюється фігурним катанням (парні виступи), пінг-понгом. Улюблена страва — омлет із шинкою. Музичний кумир — Т. Петриченко. Хобі — андеграундовий макіяж. Бувай здорова, Писаночко!

Група товаришів.

ВИШНЕВА ПИСАНОЧКА

Джерело: Вишнева писаночка. *Молода гвардія*. 1990. № 244 (14577). 22 грудня. С. 4.

Кількість читачів, які заповнили анкету з підсумками року для рубрики "Фонограф"

Джерело: наш підрахунок на основі даних «Молодої гвардії».

Щомісячна анкета «Фонографа» для хіт-параду за жовтень 1988 року

ЖОВТЕНЬ—88

Віднедавна (чому і як тепер: див. «МГ», за 5 X. ц. р.) ми по-новому формуємо «парад популярності». Тож «Фонограф» просить вас надіслати на листівці (конверті) тільки дві пісні: одна братиме участь у складанні хіт-параду всесоюзної сцени, інша — київської «десятки». Просто і ясно. Ваша друга пісня вже до уваги не братиметься. Нічого не вдієш, конкуренція загострюється.

	ПІСНЯ	ВИКОНАВЕЦЬ
ПО КРАЇНІ	_____	_____
ПО МІСТУ	_____	_____

Заповнену анкету адресуйте «Фонографу».

Джерело: Фонограф № 65. *Молода гвардія*. 1988. № 201 (3391). 19 жовтня. С. 3.

**Хіт-парад «Фонографа» за лютий 1988 року, коли київську музику
в опитуванні вперше виділили в окрему категорію.**

БУДЬМО ВЗАЄМОВДЯЧНИМИ!

Ц/М	М/М	К/М
1.3.	«Володимирська Русь» — «ЧОРНА КАВА»	10
2.	«Ромео і Джульєтта» — Володимир КУЗЬМІН	2
3.8.	«Втрачаємо розум» — «ЕЛЕКТРОКЛУБ»	2
4.4.	«Ти зміж за нього не виходь» — «ЕЛЕКТРОКЛУБ»	2
5.	«Ми чекаємо змін» — «КІНО»	1
6.2.	«Іди ж із нами» — «КРУТЗ»	—
7.1.	«Червоне на чорному» — «АЛІСА»	2
8.5.	«Куля нольору хакі» — «НАУТІЛУС ПОМПІЛУС»	5
9.	«Світлий метал» — «ЧОРНА КАВА»	10
10.	«Ленінградський рок-н-рол» — «БРАВО»	—

У київському хіт-параді цього місяця взяли участь 218 читачів, які назвали 64(1) пісні у виконанні 20 самодіяльних місцевих рок-груп. По десять пісень заявлено з репертуару «Едему» та «Квартири № 50», по п'ять — «Фаетона» та «Загубленого світу». Ідея сподобалась, хоч і не всім. Михайло Шимберг: «На жаль, наш

1.1.	«Металічний рок» — «ЕДЕМ»	1
2.3.	«Кішка» — «ЗАГУБЛЕНИЙ СВІТ»	1
3.6.	«Металева психопатія» — «ЕДЕМ»	1
4.8.	«Період застою» — «ФАЕТОН»	1
5.4.	«Баласт» — «ЕДЕМ»	1
6.2.	«Швидка допомога» — «КВАРТИРА № 50»	1
7.7.	«Мефісто» — «ДОКТОР ФАУСТ»	1
8.	«Сповідь» — «ФАЕТОН»	—
9.5.	«Батьківщина» — «КВАРТИРА № 50»	1
10.	«Свічка» — «ТИТАНІК»	—

київський рок неконкурентоспроможний навіть на всесоюзному рівні (гляньте, який аванс! — Ред.) Але з усієї цієї сірятини я б виділив...» А ось Микола Лобковенко рішуче заперечує: «Та я за київський «метал» життя віддам». Останньому «Фонограф» поспішив повірити — не приведи, доле: і тепер друкує вже традиційну київську «десятку».

Джерело: Фонограф № 47. Молода гвардія. 1988. № 47 (8237). 6 березня. С. 3.

**Хіт-паради західних музичних журналів у газеті «Молода гвардія»
(квітень 1989)**

Top Fifty Albums		
1-2	EDIE BRICKELL AND NEW BOHEMIANS 8 <i>Shouting Rubenmunds at the Sea - Geffin* (Pat Moran)</i>	
2-1	TRAVELING WILBURYS 8 <i>Volume One - Wilbury Warner Bros.† (Orr and Nelson Wilbury)</i>	
3-7	BOBBY BROWN 24 <i>Don't Be Cruel - MCA† (Various Producers)</i>	
4-8	GUNS N' ROSES 56 <i>Appetite for Destruction - Geffin*† (Mike Clark)</i>	
5-5	GUNS N' ROSES 6 <i>G n' R Live - Geffin (Mike Clark)</i>	
6-3	ANITA BAKER 8 <i>Giving You the Best That I Got - Elektra† (Michael J. Power)</i>	
7-6	R.E.M. 8 <i>Green - Warner Bros.* (Scott Litt and R.E.M.)</i>	
8	RUSH 13 <i>A Show of Hands - PolyGram (Rush)</i>	
9-4	U2 14 <i>Rattle and Hum - Island† (Jimmy Iovine)</i>	
10-9	PINK FLOYD 8 <i>Love, Delicate Sound of Thunder - Columbia† (David Gibson)</i>	

British Albums	
1	ROY ORBISON <i>The Legendary Roy Orbison - Telstar</i>
2	ERASURE <i>The Innocents - Mute</i>
3	FLEETWOOD MAC <i>Greatest Hits - Warner Bros.</i>
4	MIKE AND THE MECHANICS <i>The Living Years - WEA</i>
5	GLORIA ESTEFAN AND MIAMI SOUND MACHINE <i>Anything for You - Epic</i>
6	ENYA <i>Watermark - WEA</i>
7	BRIAN FERRY AND ROXY MUSIC <i>The Ultimate Collection - EG</i>
8	KYLIE MINOGUE <i>Kyle - PWL</i>
9	INXS <i>Kick - Mercury</i>
10	MICHAEL JACKSON <i>Bad - Epic</i>

Courtesy of Music Week Ltd.

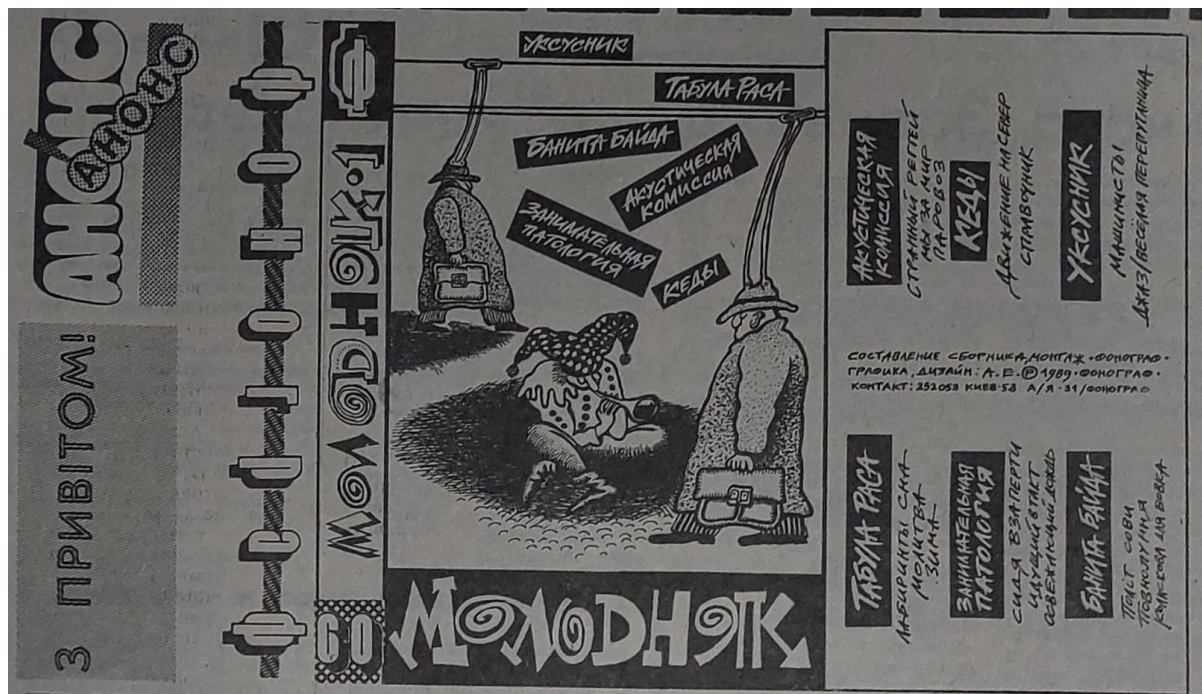
Джерело: «Гарячі десятки». *Молода гвардія*. 1989. № 65 (8515). 2 квітня. С. 3.

Фото гурту «Народне ополчення» з портретом Брежнєва

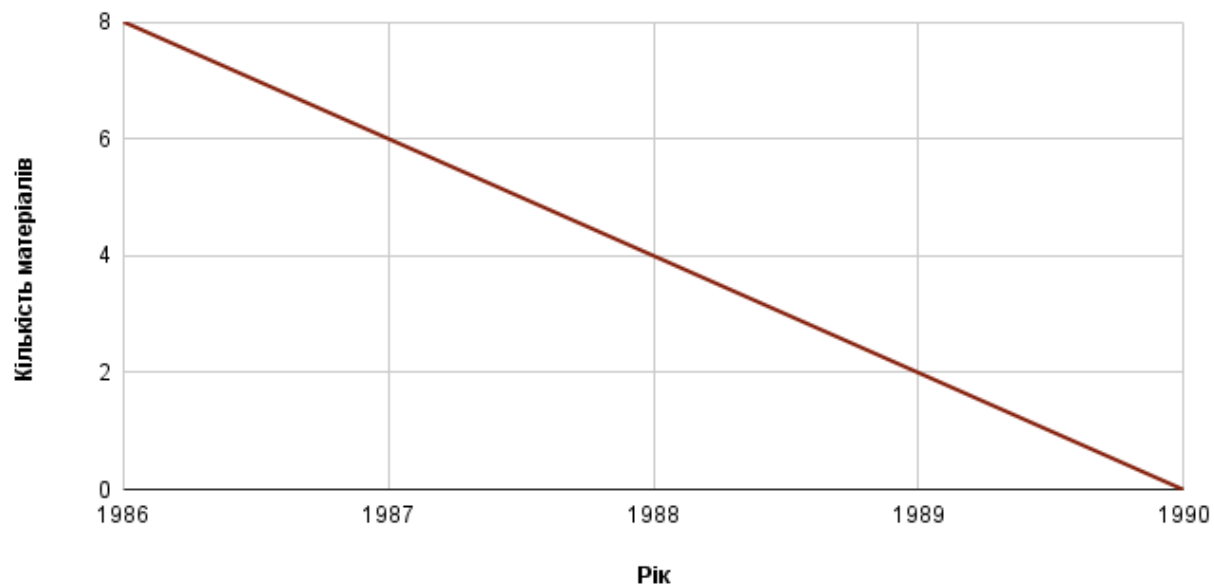
Джерело: Климов В. На чиєму боці перемога? *Молода гвардія*. 1989. №52 (8502). 15 березня. С. 3.

Обкладинка касети з добіркою пісень «київського інDEPENDENTA»
(грудень 1989)

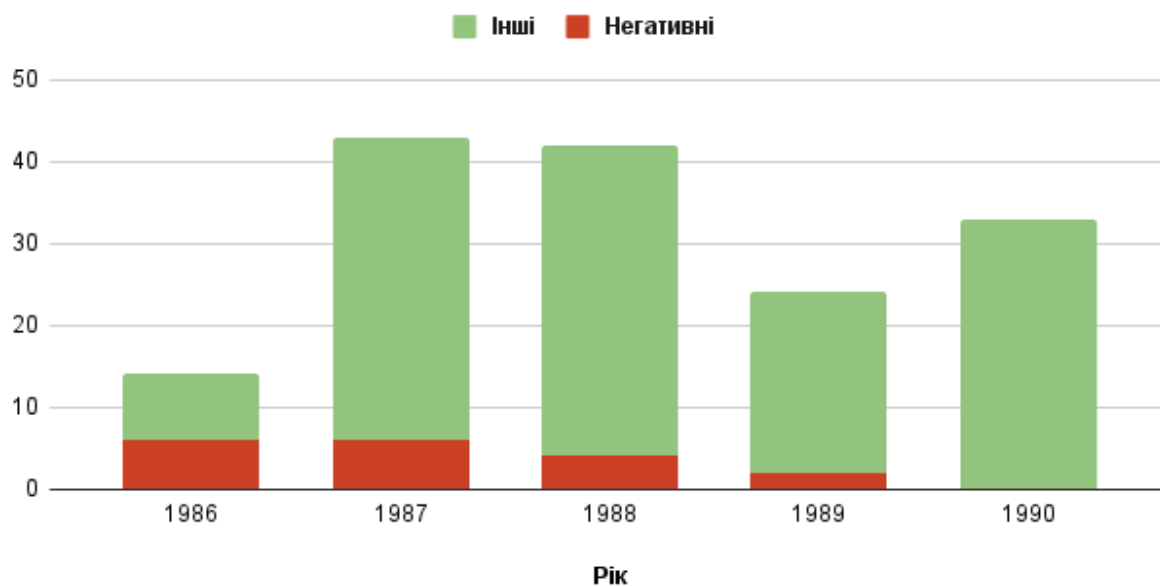
Джерело: З привітом! Молода гвардія. 1989. №230 (9080) 1 грудня. С. 3.

**Кількість критичних матеріалів про західну музику в газеті
"Молода гвардія" (включно із окремими замітками)**

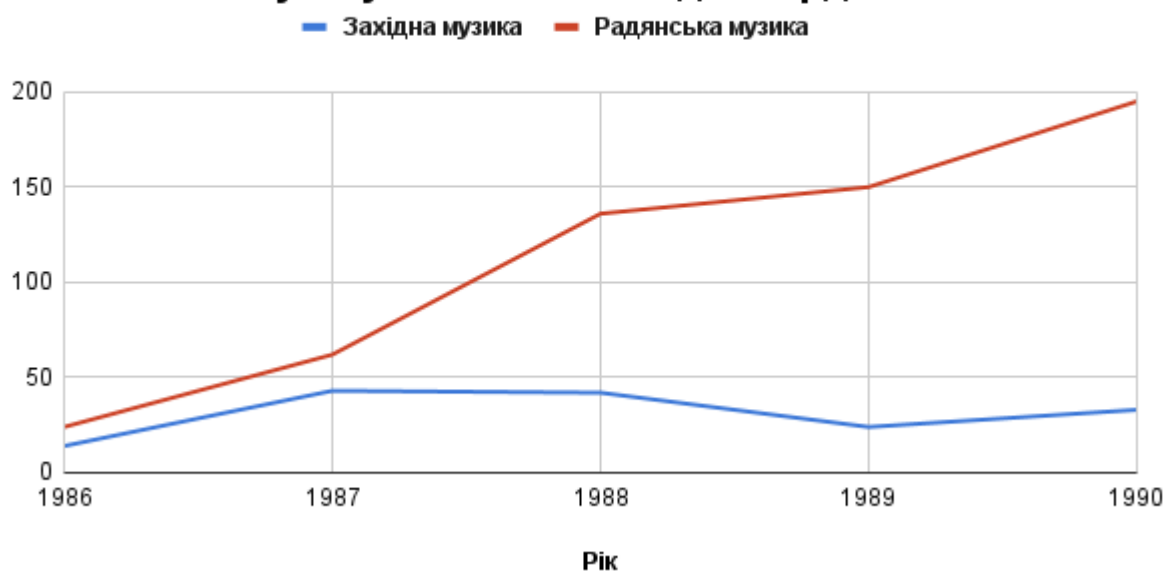
Джерело: наш підрахунок.

Кількість негативних матеріалів порівняно з іншими матеріалами про західну музику в газеті "Молода гвардія"

Джерело: наш підрахунок.

Кількість матеріалів про західну і радянську популярну музику в газеті "Молода гвардія"

Джерело: наш підрахунок.